

Vedeti moramo, kaj kritiziramo

Ljudje se učimo vse življenje. Izkušnje oziroma neizkušnje to potrjujejo, dogodki na Kosovu so primer ponovne potrditve, kako pomembno mesto in vlogo ima tisk. Naši delovni ljudje morajo biti informirani o vsem, z ničemer jim ne smemo kratiti pravice do obveščenosti, pravice do pravočasnih, predvsem pa celotnih in objektivnih informacij o vseh dogajanjih v naših republikah in pokrajinah.

O informiranosti oziroma o pomanjkljivostih, ki se pojavljajo v sredstvih javnega obveščanja, so pred dnevi razpravljali na razširjeni seji predsedstva CK ZKJ za informiranje.

»Pomanjkljivo informiranje«, je med drugim še posebej poudaril sekretar predsedstva CK ZKJ in predsednik komisije predsedstva CK ZKJ za informativno-propagandno dejavnost Dobroslav Čulafič, »oziroma kratenje pravic javnosti, da bi bila

obveščena in pravočasno informirana o vseh bistvenih dogajanjih, pojavih in težnjah v naši družbi, ni v skladu z vsebinskimi zahtevami socialističnega samoupravljanja in družbenih odnosov, kakršne gradimo pri nas. Prav to pa se je zgodilo ob dogodkih na Kosovu. Onemogočanje in omejevanje svobodnega pretoka informacij tudi pred temi dogodki in med njimi pa je šlo le v prid nacionalističnih in iredentističnih sil v pokrajini.

Ob tem je seveda razumljivo, da so tudi sredstva javnega obveščanja podvržena kritiki. Niso imuna pred napakami in potemtakem tudi ne pred kritiko. Toda, vedno moramo vedeti, kaj kritiziramo. Pri vsem tem pa je najbolj nevarno to, »je ob koncu še posebej poudaril Dobroslav Čulafič, »če razprava o posameznem glasilu odvrne pozornost od glavnih smeri idejnopolitičnega boja.«

Št. 22

4. junija 1981

Leto XIX

Ob 39-letnici legendarne bitke 2. grupe odredov je bilo v soboto, 30. maja, na Jančah nadvse slovesno. Več kot 3000 ljudi je prišlo od blizu in daleč, starejši in mlajši, eni, da bi obujali spomine, drugi, da bi prisluhnili pripovedim nekdanjih borcev. Spomin na herojski boj je klesal v mlado generacijo, ki sprejema izročila narodnoosvobodilnega boja kot svoj nepresahljiv vir navdiha pri našem skupnem snovanju jutrišnjega dne. Več o slovesnosti na Jančah preberite na strani 9. Foto: S. Busič

Minulo soboto in nedeljo je bilo vreme zares naklonjeno vsem tistim, ki so se zbrali na proslavah po Sloveniji. Tako je bilo na Jančah, pod Ljubeljem, na Livku in še kje. In tako je bilo tudi na Vrheh nad Trbovljami, kjer so se zbrali nekdanji zasavski in savinjski borci, mladina in številni revirčani ter Savinječani na proslavi ob 40-letnici vstaje jugoslovanskih narodov, ob štirideseti obletnici ustanovitve OF ter ob občinskem trboveljskem prazniku, ki ga praznujejo v spomin na 1. junij 1924. leta, ko so se delavci spopadli z orjunaši in tej fašistični organizaciji zadeli odločilen udarec. Foto: T. Tavčar

Šport in kultura Ljubljanskega armadnega območja

Od 3. do 7. junija poteka v Beli krajini 36. športno prvenstvo in 4. pregled kulturno-zabavnih dejavnosti Ljubljanskega armadnega območja. Udeležilo se ga bo osem ekip, in sicer iz Ajdovščine, Kranja, Ljubljane, Maribora, Novega mesta, Postojne, Ptuja in Vrhnike.

Začetek MDA

Delovišča z mladinskimi delovnimi akcijami bodo v nedeljo, 7. junija spet oživila. Brigadirji bodo začeli z delom na zveznih MDA na Kozjanskem, v Posočju, Suhi krajini in v Slovenskih goricah ter na republiških MDA v Brkinih, na Krasu in v Beli krajini. Ostale tri akcije, v Istri, na Kobanskem in Goričkem, se bodo začele v naslednji izmeni. Toda, delo ne bo samo delo, čeprav so prve mladinske delovne akcije nastale prav zaradi njega, saj je bilo po vojni treba obnoviti porušeno domovino. Danes je delo prepleteno še z drugačno ustvarjalnostjo mladih, na družbenopolitičnem, kulturnem, športnem področju, ki sicer nosi korenine iz preteklosti, pa vendar je treba priznati, da je današnje življenje brigadirjev drugačno.

Ž. D.

Telegram

Borci 7. SNOUB Franceta Prešerna so se 23. maja zbrali v Kranju na zboru skupnosti, kjer so se dogovorili o delu in nalogah in republiškem odboru ZZB NOV Slovenije poslali telegram s tako vsebino:

»Sporočamo vam našo odločno pripravljenost, da bomo utrjevali tradicije NOB, jih prenašali na mlade rodove in na pridobljenih izkušnjah narodnoosvobodilnega boja delovali za utrjevanje samoupravnih družbenih odnosov. Posebno se bomo zavzemali za utrjevanje bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti ter za nadaljnji razvoj in ugled samoupravne socialistične neuvrščene Titove Jugoslavije. Obsojamo vse pojave nacionalizma in iredentizma, ostajamo dosledni Titovi borci!«

Za popolnejšo zgodovino

Nekaj podatkov in pripomb h knjigi Franca Strleja Tomšičeve brigada, uvodni del. 1980.

Odbor Tomšičeve brigade je bil ustanovljen 1965. leta. Ena od njegovih glavnih nalog je bila organizirati pisanje zgodovine te brigade. Izšle so zgodovine številnih brigad, zgodovine Tomšičeve, ki je bila prva brigada, pa še danes nimamo. Imamo le zelo obširen, mogoče preobširen, uvodni del. Vsaj to! Vsak začetek je težak. Želel bi dopolniti točnost podatkov v knjigi.

Prav je, da je Strle prikazal predvojno delovanje revolucionarnih sil, ki so vplivale na odpor slovenskega ljudstva proti okupatorju. Strle je zbral dosti podatkov, ki so bili večinoma že napisani, vendar ne pregledno skupaj zbrani. Toda vrednost tega uvodnega dela je zmanjšana zaradi pomanjkljivosti nekaterih podatkov. Mogoče bom dal s tem pobudo, da bo kdo moje podatke še izpopolnil. Omejil se bom v glavnem le na del do »Od udarne grupe do proletarske čete«.

Pripombe k poglavju Mladi razumniki in SKOJ (str. 60 do 64); Strle v tem poglavju ne omenja velikega deleža akademskih društev v Zagrebu, ki so močno vplivale na politični razvoj slovenskih študentov in prek njih okolici, ki so študirali v Zagrebu. Teh ni bilo malo. Večinoma so to bili študentje s Štajerske in Dolenjske, pa tudi iz drugih predelov. V prvi vrsti moram imenovati akademsko društvo Triglav, ki se je že leta 1932 levo orientiralo in je bilo tudi v poznejših letih če že ne najmočnejše, vsaj med najmočnejšimi in vplivnimi levičarskimi organizacijami v Zagrebu. To vidimo tudi iz tega, da je bilo leta 1939 pobudnik in organizator meddruštvene in medklubske dejavnosti levičarskih društev na zagrebški univerzi. Iz tega društva je izšlo več predvojnih komunistov in prvih organizatorjev odpora. Na primer narodni heroj Rado Iršič in Sandi Majcen, predsednik AD Triglav in predsednik Društva študentov mirenke doline. O tem je pisal inž. Pavle Zavcer v Prispevku k zgodovini AD Triglav v Zagrebu. Tekst je v arhivu CK ZKS. Podatki o tem so tudi v moji knjigi Veterinarska služba v NOB na Slovenskem. 1975. Med zagrebškimi akademskimi društvi moramo imenovati katoliško akademsko društvo Danico, v kateri je bilo močno levo krilo, ki je dalo številne borce in aktiviste. Zelo pomanjkljivo je napisano tudi o delovanju katoliškega AD Zarje v Ljubljani, na str. 193. Pomanjkljivi prikaz delovanja katoliških grogov je omalovažujoč in zato politično zgrešen.

Na politično zorenje slovenskih študentov v Zagrebu so vplivali tudi Opce studentsko kulturno združenje Svjetlost in Kulturno združenje studenata pacifista (KUSP). Komunistična partija je dejavnost teh društev budno spremljala ter dajala smernice za njihovo delovanje, deloma prek svojih članov, prek članov SKOJ ali simpatizerjev.

Politično življenje je bilo zelo razgibano tudi na beograjski fakulteti, na kateri so študirali številni Slovenci, poznejši borci naših partizanskih enot.

Obširno poglavje Zgled in smrt Toneta Tomšiča (kar 41 strani), pravzaprav ne spada k zgodovini brigade in ni noben nov prispevek o Tonetu Tomšiču, ker je bilo o njem že dosti in izčrpno napisano, predvsem v knjigi Alenke Nedog: Tone Tomšič, 1969, iz katere je Strle pretežno črpal podatke. To je razvidno tudi iz »Opomb o virih« na str. 367-368. S tem ne mislim negirati velikega zgodovinskega pomena Toneta Tomšiča, vendar bi bilo po mojem dovolj, če bi v zvezi s poimenovanjem brigade po njem napisal le nekaj strani.

V zvezi s propagando za Hitlerja so ob začetku vojne in deloma tudi že prej veliko vplivali naši delavci, ki so se vračali iz Nemčije in so bili pod vplivom močne Hitlerjeve propagande predvsem »o socialnih reformah« in začasnem gospodarskem vzponu v Nemčiji. Pod tem vplivom so npr. v Mokronogu prišli delavci, predvsem pa kmetje iz okoliških, predvsem hribovskih vasi, s hitlerjansko zastavo v Mokronog in zahtevali od tržanov, da bi razobesili hitlerjansko zastavo, obenem pa jim grozili. (k str. 24)

Kot podobno političnega razpoloženja množic pred začetkom vojne navajam primer državnozbornih volitev 1938. leta v Mokronogu. Predvolilno zborovanje sta imela v Mokronogu celo minister Miha Krek in Ivan Pucelj. Nosilec liste opozicije ali Mačkove liste je bil ključavničar Franc Kodrič iz Mokronoga, ki je bil kot talec ustreljen leta 1942 v Radohovi vasi. Kljub močni propagandi in pritisku je v Mokronogu zmagala lista opozi-

cije, vendar je morala volilna komisija premetati kroglice iz opozicijske skrinjice v vladno (po pripovedovanju člana takratne volilne komisije, člana JRZ). (k str. 131)

V zvezi s propagando za te volitve je bila tudi otvoritev železniške proge Mokronog-Sevnica tik pred volitvami, ki se ga je udeležil celo dr. Milan Stojadinović, takratni ministrski predsednik. Ob tej priložnosti so ga tamkajšnji delavci, organizirani v URS, obmetavali z jajci, (po pripovedovanju polkovnika Ivana Puntarja, ki je bil tedaj med temi delavci).

V poglavju Društva kmečkih fantov in deklet (str. 89-99) bi moral avtor vsekakor navesti velik zbor imenovanih društev iz cele Slovenije, ki je bil leta 1940 v Bohinju. To zborovanje je bilo gotovo velika politična manifestacija tik pred vojno. Zborovanje je bilo organizirano s podporo tamkajšnje partijske organizacije.

V zvezi s političnim delovanjem v Bohinju moramo omeniti, da je bilo v Bohinju zbranih relativno največje število podpisov za Društvo prijateljev Sovjetske zveze (k str. 106). Tudi delo organizacij na Gorenjskem, Štajerskem, Koroškem in v Prekmurju je zelo pomanjkljivo obdelano. Manjkajo tudi podatki organizacij KP od leta 1941 do ustanovitve brigade.

O številnih pomanjkljivih podatkih borcev in krajevnih imen ne bom pisal, ker ni zanimivo za širši krog bralcev, pač pa bom to dal komisiji pri Tomšičevi brigadi.

MILAN DOLENC
Ljubljana

Štirideset let spominskih medalj JLA

Ze precej tednov po vrsti lahko beremo v TV-15 prispevke o tako imenovanih spominskih znakih partizanskih brigad, odredov in ostalih enot NOV. V teh prispevkih Janez Švajncar poskrbi tudi, da so ti znaki ponatisnjeni. Na ta način bomo lahko vsi spoznali vse obstoječe spominske znake.

V št. 15 našega lista, 16. 4. 1981 pa tovariš Švajncar načenna vprašanje, ki je žgoče za vse partizanske borce, in sicer gre za spominske medalje ob obletnicah JLA (10, 20, 30 in 40) za medaljo 30 let zmage 1945-1975.

Sprašuje se, zakaj smo brez njih ostali borci, ki smo armado postavili na noge v narodnoosvobodilnem boju v časih najhujših preizkušenj. To zanima nekega borca NOV, zlasti pa tiste, ki niso bili deležni niti ene take medalje.

Vsi partizanski borci po izbojevanju zmagi res nismo mogli ostati še naprej v JLA, ker je bilo ravno tako potrebno v civilu nadaljevati revolucijo pri izgradnji porušene domovine. Med temi borci, ki smo kmalu po vojni slekli vojaške uniforme, je bilo veliko vojaških invalidov in za kazni, ker smo v boju dali svoje zdravje ali dele teles, nismo bili deležni te časti, da bi si pripeli na prsi vsaj eno tako spominsko medaljo. Da ne omenjam, kako so te kategorije borcev bile prizadete tudi pri dodeljevanju ostalih vojnih odlikovanj.

Naj navedem samo en primer: Partizan od maja leta 1942, ki je postal isto leto komandir čete, se bojeval v operativnih enotah na Notranjskem in Primorskem. Po vojni je prišel domov v civil, torej iz JLA s činom partizanskega poročnika, in temu primernim položajem. Zato je prejel dve partizanski odlikovanji.

To ni osamljen primer: podobnih je še nešteto. Samo v Loški dolini bi jih našteval dovolj. Tu je odgovor na vprašanje, zakaj si stari partizani ne pripenjajo odlikovanj na prsa ob raznih priložnostih. Zaradi tega tudi marsikateri partizan ne prihaja na take proslave in srečanja. Odločno se pridružujem Švajncerjevemu mislim, ko pravi, naj bi letošnja in prihodnje podobne medalje prišle tudi na prsi naših borcev, če so že dosedanje zamujene. Priporočljivo bi bilo, da bi tako stalšče zavzele tudi organizacije zveze združenj borcev NOV, na terenu.

Povsem razumljivo je, da bi bila letošnja medalja, na kateri je lik našega vrhovnega komandanta maršala Tita, za vsakega borca veliko zadoščenje in bi si jo vsak pripel na prsi z nepopisnim ponosom.

Ko star partizan, partizanski komisar-poročnik, 70 odstotni vojaški vojni invalid, pa sem ogorčen nad prodajanjem s krvjo prelitih partizanskih odlikovanj in odločno zahtevam, da se to energično prepreči!

JAKOB MLAKAR
Stari trg pri Ložu

Skladnost besed in dejanj

V 16. členu statuta ZZB NOV Slovenije jasno piše: »SKUPŠČINA ZZB NOV OBČINE SE SESTANE VSAKO LETO, VSAKO ČETIRTO LETO PA IMA ZNAČAJ VOLILNE SKUPŠČINE«. Ne bi navajal dolžnosti in pravic vsakega člana ZZB NOV, kajti le-te so jasno zapisane v statutu. Toda, marsikdaj me moti tisto, kar se ne ujema z le-tem, na ravni med občinskimi in krajevnimi odbori ZZB NOV glede informiranja. Kajti, jasno piše tudi v 3. in 4. členu tega statuta o dolžnostih in pravicah, ki veljajo za vse člane ZZB NOV.

Rad bi pojasnil, da so krajevne organizacije oziroma odbori dokaj slabo informirani o delu občinskega odbora ZZB NOV Postojna, čeprav vemo, da so v občini Postojna zlasti take informacije na tekočem med občinsko konferenco ZKS in osnovnimi organizacijami, da imajo osnovne organizacije ZKS izvoljene informatorje ter istočasno poverjenike za svoj list Komunist, ki so dolžni poročati o delu osnovnih organizacij občinskih konferenci ZKS, le-ta pa svojim osnovnim organizacijam o svojem delu.

Zakaj naši člani ZZB NOV oziroma njihovi krajevni odbori ničesar ne vedo o delu občinskega odbora ZZB NOV? Do danes krajevni odbori še niso prejeli informacij oziroma navodil o delu ali za delo teh odborov, razen seveda, koliko članov svojih organizacij pošljejo v naravna zdravilišča. Tako ne piše v statutu ZZB NOV Slovenije niti v statutu ZZB NOV Jugoslavije, manj ša v četrtem delu o informiranju v 11. kongresu ZKJ...

Vredno bi bilo razmisliti Titove besede, ki jih je povedal na tem kongresu, ko je dejal: »Odgovornost moramo zaostri, na vseh ravneh in v zvezi z vsemi vprašanji. Pri tem pa mislim tudi na odgovornost ljudi na vodilnih mestih in na odgovornost komunistov v organizacijah združenega dela, v družbenopolitični skupnosti, v socialistični zvezi in drugih družbenopolitičnih organizacijah...« Mi veliko govorimo o Titovi poti, o Titovi misli itd. Ali pa delamo tako, kot govorimo in pišemo? Tito je že takrat povedal, kako delati s takimi, ki eno govorijo in drugo delajo. In še je tovariš Tito na tem kongresu povedal: »Kot sem že rekel, razvoj socialističnega samoupravljanja in potrebe delovnih ljudi in občanov terjajo, da so le-ti o vsem pravočasno in vsestransko obveščeni. To je ena izmed njihovih bistvenih samoupravnih pravic«. Mislim, da to velja tudi za družbenopolitične organizacije, kot je občinski odbor ZZB NOV.

Ne bi nadaljeval kot kakšen »citatomani«. Toda ker radi pozabljamo na tisto, kar je zapisano v naših dokumentih in govorimo o tem, včasih pa tako tudi delamo, zato ni slabo, če od časa do časa osvežimo svojo morda malo zakrneli spomin na vse te dokumente, na katere se dokaj radi sklicujemo.

I. M.
Postojna

RTV o negovanju revolucionarnih izročil

Na pobudo komisije za tradicije pri ZZB NOV Slovenije in Jugoslavije ter ob letu jubilejev je bila na letošnjem šestnajstem festivalu JRT, ki je bilo med 30. majem in 1. junijem v Portorožu, tudi posvetovanje televizijskih in družbenopolitičnih delavcev o negovanju revolucionarnih izročil v televizijskih programih.

Hkrati je ob zaključku tega festivala posebna žirija ZZB NOV podelila posebno priznanje, skulpturo »Belokranjski četi« Stojana Batiča, televizijskemu studiu Zagreb za najboljšo oddajo na temo NOB z naslovom Stooseminpetdeseta hči Kozare.

Italija spet brez vlade

Lahko bi rekli, da so pogoste vladne krize ena izmed značilnosti vsega povojnega dogajanja v sosednji Italiji. Kaj bolj očitno potrjuje to resnico, kot dejstvo, da so imeli v 38 letih, odkar obstaja italijanska republika, kar 41 vladnih kriz. V zadnjih desetih letih je sedanja vladna kriza že enajsta po vrsti. Za to desetletje je hkrati značilno, da so kar trikrat morali razpustiti parlament in razpisati izredne volitve, ker drugače se ni dalo razrešiti vladne krize.

To pot se je predsednik republike Pertini odločil, da se bo, če bo le mogoče, izognil razpisu novih volitev, in zato gredo njegova prizadevanja za tem, da iz obstoječega razmerja sil med strankami najde izhod iz krize. Ni pa sedanja kriza niti po vzrokih niti po poteku podobna vsem dosedanjim, pač pa ima nekatere prav bistvene značilnosti. Predvsem velja poudariti, da je sedanja kriza posledica velikega političnega škandala, ki je nastal z odkritjem obstoja in delovanja široko razprostranjene prostozi-darske lože v Italiji z nazivom P2. Italijanska javnost je bila več kot presenečena, ko je zvedela iz časopisnih poročil, kdo vse je bil član prostozi-darske lože. V njej so bili kar trije ministri dosedanje Forlanijeve vlade in več namestnikov ministrov večje število generalov in drugih visokih vojaških osebnosti iz vseh rodov vojske. V prosto-zidarski loži so bili mnogi gospodarstveniki, direktorji podjetij, založniki, novinarji, visoki državni uradniki in drugi. To pomeni, da je bila prostozi-darska loža resnično država v državi, saj je imela svoje pristaše prav v vseh gospodarskih, političnih, vojaških in drugih ustanovah. Kar je mogoče najbolj daljnosežno, je dejstvo, da je imela protizidarska loža dosti pripadnikov tudi med vodstvi vseh italijanskih obveščevalnih in protiobveščevalnih služb. Znano pa je, da je vsak član lože moral s prisego obljubiti popolno vdanost ciljem lože in popolno zaupanje v voditelja lože. To pomeni, da je bilo delovanje članov lože, ki so bili na vodilnih mestih državne uprave, vojske, gospodarstva, politike (od vseh strank, z izjemo komu-nistične in nekaj skrajno levih skupin, so bili posamezni vodilni predstavniki člani prostozi-darske lože) v na-sprotju z obstoječo zakonodajo, ki štiti državno tajnost. Vodstvo lože je bilo tisto, kamor so se stekala poročila najbolj zaupne narave o vsem, kar se v Italiji dogaja v

političnem, gospodarskem, vojaškem, obveščevalnem in vsem drugem življenju. Ker so bili člani lože mnoge vplivne osebnosti, je vodstvo lože lahko prek njih vplivalo in odločalo tako rekoč o celotnem življenju dežele.

Najbolj je bila italijanska javnost prizadeta zaradi odkritja, da je predsednik vlade Forlani že tri mesece pred odkritjem obstoja prostozi-darske lože imel seznam članov te lože v svojem predsedniškem predalu in ni o tem obvestil niti drugih članov vlade, kaj šele parlament, če-tudi je bil to dolžan storiti. Zato je moral tudi tako nemu-doma odstopiti, ko je resnica o loži in njenih članih prišla na dan.

Razplet krize prav gotovo ne bo lahek. Gre tudi za vprašanje kam z osebnostmi, generali, direktorji in dru-gimi, ki so oziroma ki pripadajo loži. Za zdaj so jih vse poslali na počitnice, da bi medtem nova vlada, ko bo sestavljena, lahko dalje ukrepala. Ni pa seveda nič goto-vega, kakšna vlada bo izšla iz te krize. Ali naj bi to pome-nilo konec 35-letnega obdobja, ko je vse vlade sestavljala krščansko demokratska stranka in jemala v koalicijo predstavnike zdaj te zdaj one opozicijske stranke, z izjemo komunistične partije (tudi fašistov niso nikoli vabili v vlado, četudi so bila kdaj pa kdaj njihova glasovanja v parlamentu v prid krščanskih demokratov kaj dobro-došla). Socialisti se potegujejo, da bi si izbojevali pred-stavnitvo vlade. Tako bi se zgodilo, da bi bili kar dve vodilni mesti v državi, predsedstvo republike in predse-dstvo vlade v rokah socialistov, v kar pa krščanski demo-kрати nikakor ne bodo voljni privoliti. Komunisti so osre-dotočili vso politično dejavnost k propagiranju tako ime-novane demokratične alternative, se pravi sestave vlade narodne enotnosti, v kateri bi bile zastopane prav vse stranke tako imenovanega demokratičnega loka od kr-ščanskih demokratov ali celo liberalcev na desni pa do komunistov na levi. Samo taka vlada bi bila, po sodbi komunistov, sposobna spoprijeti se z vsemi pekočimi vprašanji gospodarskega in družbenega življenja, ki tako močno razjedajo ekonomsko in politično tkivo današnje italijanske družbe. Vsekakor je izhod iz sedanje krize ta čas še ves zavrt v temo.

Drago Košmrlj

Za nastop v tujini smo še vedno slabo organizirani

Že pred časom smo ugotovili, da znamo veliko bolje uvažati kot pa izvažati. To drži še danes. Slovenska skupščina je pred dvema letoma organizacijam združenega dela naložila, da se zaradi tega bolje organizirajo za nastop na tujem. Delegati so menili, da kaže število zunanjetrgo-vinskih organizacij zmanjšati, da je potrebno opraviti vsaj najnujnejšo specializacijo in podobno.

Po dveh letih pa se stanje ni kaj prida spremenilo. Za opravljanje zunanjetrgovinskih poslov je registriranih kar 310 slovenskih organizacij, kar je znatno več kot pa pred leti. V tujini imajo naše organizacije 112 podjetij, 21 poslovnih bank itn. Takoj pa je treba dodati, da se ta podjetja ukvarjajo predvsem z uvozom blaga v Jugoslavijo in znatno manj z izvozom.

To pa pomeni, da nismo uresničili enega temeljnih ciljev, ki smo ga zapisali skoraj v vse naše listine, da morajo te enote poskrbeti predvsem za prodajo našega blaga na tujih trgih in šele potem za uvoz. To velja za Elektrotehniko podjetje v Zvezni republiki Nemčiji, za Metalkino podjetje v Italiji in za mnoga druga. Kaj se pravzaprav dogaja?

Na dlani je, da je blago veliko lažje kupovati, kot pa ga prodajati. Prav tako je težko pričakovati, da bi neugodno razmerje med uvozom in izvozom lahko spremenili v kratkem času. Vendar pa to ne bi smel biti izgovor za to, da reševanje tega problema odlagamo. Naši predpisi zahtevajo, da mora trgovsko podjetje, ki ga organizacija ustanovi v tujini, večji del svojega prometa ustvarjati z izvozom našega blaga in ta predpis bi morali pač spošto-vati. Ne le zaradi predpisa samega, ampak zaradi tega, ker nas edino to lahko pripelje iz sedanjih zunanjetrgovskih zadreg.

Nekateri pravijo, da izvoz jugoslovanskega blaga po-djetjem v tujini ne prinaša nobenega dohodka in da je tudi to eden od razlogov za sedanja neugodna razmerja. Ugoto-

vili so, da je, denimo, v zadnjih štirih letih z izgubo poslovalo 23 slovenskih podjetij v tujini. Toda vprašanje je, odkod ta izguba. Stevilke, ki so nam na voljo, kažejo, da smo na tujem izredno slabo organizirani, da si med seboj celo konkuriramo in da je vzroke za slabo poslovanje velikokrat treba iskati prav tu.

V Münchnu imajo trije slovenski prevozniki vsak svoje predstavništvo. Vprašamo se, kako je to mogoče, saj je takšno poslovanje vendar odločno predrago. S podobnimi primeri imamo opraviti tudi drugod. Razdrobljeni in slabo povezani pa smo tudi doma. V slovenskem izvršnem svetu so ugotovili, da lahko igrače danes uvažajo in izvažajo kar 24 naših organizacij, motorna vozila 23, papir in pisarniške potrebščine 22 organizacij združenega dela. Nič bolje ni z uvozom in izvozom kemičnih in drugih izdelkov.

To je nemogoče. Ne gre za to, da onemogočimo zunanjetrgovinsko registracijo našim organizacijam združenega dela, pač pa za to, da se te organizacije med seboj dogovori-jo za enoten nastop na tujih trgih, saj je popolnoma jasno, da je lahko tak nastop veliko učinkovitejši. Res je, da je v zadnjem času prišlo do nekaterih povezovanj. Vzemimo samo primer Irisa, v katerem je združenih šest trgovskih organizacij. Toda teh primerov je vse premalo, da bi bili lahko zadovoljni.

Večji del dela je torej še pred nami. Če hočemo več izvoziti, zlasti na zahod, potem bo treba najprej narediti red predvsem pri nas samih, ne pa za vse kriviti le sistema ali pa se izgovarjati na gospodarske težave v svetu. Te res niso majhne, toda ne more biti dvoma, da jih bomo lahko obvladovali samo, če bomo dobro organizirani in če se bomo zavedali, da mora biti v ospredju naših prizadevanj predvsem izvoz, ne pa uvoz.

Darko Marin

Zgodovinska vloga OF slovenskega naroda

19. in 20. zvezek »Spomeniki delavskega revolucionarnega gibanja in narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem«. Založilo ČZDO Komunist, tozd Komunist Ljubljana ter Zavod SRS za varstvo naravne in kulturne dediščine. Ljubljana 1981.

»Veličino in pomembnost OF je treba občutiti zgodovinsko. Z nemškim in italijanskim napadom, s kapitulacijo in z razpadom Jugoslavije, s pobegom vlade iz države, z nastankom Neodvisne države Hrvatske je bila Slovenija povsem odtrgana od jugoslovanske skupnosti. Naša javna in politična misel je obtičala v popolni temi. V tem strahotnem stanju pa je že štiri-najst dni po okupaciji komunistična partija predložila naši javnosti preproste in jasne osnovne točke, ki naj bi bile misel in orientacijski temelj za naše prihodnje življenje in ravnanje; boj proti fašizmu, nepriznavanje razkosanja Jugoslavije, boj za združeno Slovenijo v federaciji enakopravnih jugoslovanskih narodov in boj za ljudsko oblast v našem odporu in po njegovem zmagovitem koncu.«

Navedek je iz slavnostnega govora Josipa Vidmarja na predvečer osrednje proslave 40-letnice ustanovitve OF v Ljubljani, 26. aprila letos. Navajamo ga, ker je to okvir tudi za ureditev dvojnega zvezka zbirke »Spomeniki delavskega revolucionarnega gibanja in narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem« ob 40-letnici ustanovitve OF. Ali se je to zgodilo in kako?

Kljub majhnosti, saj obsega ta (dvojni) zvezek borih 54 strani žepne velikosti, lahko uvrstimo to edicijo v knjižno zvrst »zborniki«, kajti 12 samostojnih tekstualnih enot sestavlja 9 raznovrstnih avtorskih prispevkov ter 3 zgodovinski dokumenti: »Temeljne točke OF«, »Dolomitska izjava« in »Sklepi zbora odposlancev slovenskega naroda«, v Kočevju 1943. Spretni besedi »Moč ljudskih množic« je avtor Mitja Ribič. Oris sklopa treh zgodovinskih prelomnic (»Dolomitska izjava – Pugled – Zbor odposlancev slovenskega naroda«) je priredil Janko Liška, ki je odgovorni urednik zbirke ves čas izhajanja. V vrsto prav za to priložnost napisanih člankov pa sodita tudi (opis) »Polglavitna spominska mesta o NOB v Polhograjskih Dolomitih« dr. Ivana Komelja ter kratki življenjepisi udeležencev sestanka v vili na Večni poti v Ljubljani Boža Repeta. Kot vemo, so to bili: E. Kardelj, B. Kidrič, J. Vidmar, B. Zihel, dr. A. Bebler, dr. J. Rus, T. Fajfar, dr., F. Kozak in dr. Fr. Šturm. Na naslovni strani je natisnjena znamenita pesem Pojte za menoj, z razlago, da je njen avtor Oton Župančič in da je bila prvič objavljena v 3. številki Dela, glasila centralnega odbora Komunistične stranke Slovenije, na naslovni strani, v septembru 1941. Klic Pojte za menoj! sodi nedvomno v vrh pesništva med NOB. – V opombi pod prispevkom J. Vidmarja še stoji, da je (po raziskavah znanstvenika dr. Fr. Škerla) bila »Protiimperialistična fronta« ustanovljena 26. in ne 27. aprila 1941, kakor smo ta dan proslavljali od 1943. leta naprej. Tradicije ne kaže spreminjati. Proslavljanje jubilejev ob drugih dnevih namreč prav nič ne zmanjšujejo pomembnosti, gre le za koledarsko natančnost!

Prav zlahka ocenimo ta »mini zbornik« za doslej najbolje pripravljeno izdajo v zbirki, tako glede na vsebino kot na opremo. Sestavki so zbruseni, brez običajnih dolgovoznih, često utrujajočih modrovanj, kronološko si sledijo drug za drugim, razvrščeni v skladju z znanstvenimi izsledki in vendar sestavljajo skupaj celoto, ki bo zaželena še vrsto let. Temu bodo bržčas takoj pritrdili odgovorni kulturno-prosvetni oziroma družbeni delavci na podeželju, se pravi v krajih, ki so preoddaljeni od slovenske metropole in jim je taka literatura teže dosegljiva. Le-teh ni malo! Zategadelj bo naklada (4.000 izvodov) zelo verjetno preskromna. Pa še to! Z »Zgodovinsko vlogo OF« je postavil na knjižni trg založnik že 20. številko od začetka izhajanja zbirke »Spomeniki«. Če je imel uredniški odbor pred očmi tudi naključje in se je prav zato še posebej potrudil za odlično kakovost svojega izdelka – tudi prav! Čestitamo!

Jaka Slokan

S partizanske proslave na Vrheh nad Trbovljami

»Potreben je vesplošen zagon«

»Potrebni so nam aktivisti, ki se ne delijo na stare in mlade...«

Več kot tri tisoč ljudi se je zbralo v soboto na partizanskih Vrheh nad Trbovljami na skupni proslavi 40-letnice vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti, štiridesete obletnice ustanovitve Osvobodilne fronte ter proslave občinskega praznika Trbovelj v spomin na junijske dogodke 1924. leta in delavski spopad z orjunaši. Slovesnosti so se poleg nekdanjih borcev, mladine in občanov udeležili tudi številni predstavniki družbenopolitičnih organizacij, predsednik predsedstva SFRJ Sergej Kraigher s tovarišico Lidijo Sentjurčev, član predsedstva CK ZKJ Stane Dolanc, narodni heroj ter član sveta federacije Miha Marinko ter drugi. Slavnostni govornik je bil predsednik predsedstva RO ZZB NOV Slovenije Janez Vipotnik.

Predsednik slovenske borcevske organizacije se je v uvodu spomnil zgodovinske pomembnosti kraja proslave (tam sta bili pred začetkom druge svetovne vojne dve pomembni partijski seji, na eni od teh je sodeloval tudi tovariš Tito), nato osvetlil korenine revirskega revolucionarnega gibanja ter obdobje partizanskih let in množično podporo prebivalstva osvobodilnemu boju.

Potem ko je orisal prva poveljna leta graditve, je Janez Vipotnik spregovoril tudi o aktivnem delu pri gradnji naše socialistične skupnosti in med drugim dejal:

»Ko se obračamo nazaj, ko vrednotimo, kaj je bilo storjenega med vojno in po njej tukaj in po vsej naši domovini, tedaj za doseženim in vso današnjo stvarnostjo živo začutimo vitalno armado aktivistov. Njihovo zvestobo partiji, njihovo enotnost, vero in zaupanje v človeka, njihovo disciplino, njihove napore, da bi na najrazličnejših področjih družbenega dela povezovali slehernika v graditev prihodnosti, saj družbeni napredek ne poteka sam od sebe, marveč je plod vztrajnega dela za visoko misel ogretyh in požrtvovalnih ljudi. To pravilo velja za včeraj, velja za danes in bo veljalo tudi jutri. Od neprecenljivega aktivističnega dela v drugačnih razmerah seveda

in z drugačnimi metodami dela, kot jih poznamo iz časov Osvobodilne fronte, je tudi danes v kar največji meri odvisen tempo našega razvoja, je odvisno uresničevanje revolucionarnih smotrov. Številni in sposobni aktivisti so nepogrešljiv činitelj napredka.«

Ko je Janez Vipotnik govoril o stabilizaciji, je dejal: »Če se nam je gospodarska raven znižala, moramo prav vsi poprijeti, če hočemo iziti iz težav. Poprijeti pri stabilizacijskih in protiinflacijskih nalogah. Potreben je vesplošen zagon za več in boljše ustvarjanje na vseh področjih materialne in nematerialne proizvodnje. Potrebna nam je večja produktivnost dela, več materialnih dobrin in s tem več dohodka. Ustvarjanju dohodka moramo posvetiti prevladujoče napore. Deliti ga je mnogo lažje. Žal gre naša praksa

ravno obratno, da delitvi posvečamo veliko več časa in energije kot pa proizvodnji, se pravi bistvenemu, kjer se pravzaprav vse začne, kjer je začetek in konec razvoja in blagostanja. Vsak dober gospodar po vsem širnem svetu ve, da ne sme več trošiti kot ustvari...« Pri tem pa je Vipotnik dodal, da moramo posebno skrb posvetiti urejanju osebnih dohodkov, ki ne smejo biti zunaj okvirov rasti dohodka, da nam ne bi še naprej rasle cene in se krepile težnje po uravnilovki. Upadanja osebnih dohodkov namreč ni mogoče urejati v nasprotju z delitvijo po rezultatih dela, ti pa bodo tem boljši, kolikor boljše in več bomo delali.

»Napak bi ravnali, če bi zapirali oči pred dejstvom, da graditev socializma ni preprost proces, ne brez nasprotij in težav. Tovariš Kardelj

pravi, da naša pot ni bila in ne more biti samo premočrtana. Bistveno je, kako se obrnemo na križpotjih. Da ostanemo zvesti svoji revoluciji, delavskemu razredu, izročilom, na katerih gradimo samoupravno socialistično stavbo. Za naš samoupravni sistem, ki si je za svoj cilj zapisal uveljavitev resničnega svobodnega ustvarjalca in upravljalca, je značilno, da nikoli ni zakrival resnice o težavah napredka. Da ni zapiral oči pred dejstvi. Da je priznaval vso zapletenost, pa včasih tudi protislovnost sedanjega in prihodnjega razvoja. Gledati resnico takšno kot je, pomeni odliko revolucionarnega gibanja. V boju za napredek, za prijateljske odnose med vsemi narodi na zemeljski krogli, za pravično ureditev sveta, smo mi Jugoslavi vedno visoko dvigali svojo borbena zastavo. Nikoli nam ni bilo vseeno, kaj se

je dogajalo kjerkoli po svetu, kjer je bilo ogroženo mirno in pošteno delo svobodoljubnih ljudi. Kakor nam ni vseeno danes, zakaj se ne konča spor med Irakom in Iranom, kako se bodo zapletle stvari na Bližnjem vzhodu, kakšna usoda čaka poljski narod in podobni pretresi. Toliko bolj se vseh nas Jugoslovani tičejo dogajanja pri katerem koli od narodov in narodnosti naše skupnosti. V brezmejnem medsebojnem zaupanju in globoki veri se je pripravljala KP za usodni čas, na tem visokem načelu smo kovali bratstvo in enotnost, gradili NOB in vso našo novejšo zgodovino. Tako smo se naučili, tako smo vzgajali nove generacije in v težavah pomagali drug drugemu. Tovariš Kardelj je ob cestni aferi dejal: »Vse probleme naše dežele moramo obravnavati enakopravno, kadar se medsebojno

hvalimo in kadar se kritiziramo. Kajti naša ZK bo izgubila svojo vlogo tisti trenutek, ko bo dokončno prevladalo mnenje in občutki, da na primer mi kot Slovenci nimamo pravice in ne smemo reči svojega mišljenja o katerikoli stvari in pojavu kjerkoli v Jugoslaviji, in obratno, a tega nima pravice narediti vsakdo drug, kadar je govora o Sloveniji«. Te njegove besede veljajo tudi danes, kakor bodo veljale jutri...«

Nato je Janez Vipotnik opozoril, da se moramo do rešitve težav na Kosovu odgovorno obnašati vsi ter še bolj spodbujati združevanje dela in sredstev kosovskega gospodarstva z gospodarstvom drugih republik in avtonomno pokrajino Vojvodino. Govornik je ocenil politično aktivnost na Slovenskem v zvezi s kosovskimi dogodki in dejal, da se je ta močno okrepila, kakor je tudi zdravo javno mnenje na strani naprednih sil Kosova na čelu z ZK. Dejal je, da so medsebojni odnosi med kosovskimi albanskimi delavci in slovenskimi delovnimi ljudmi v Sloveniji dobri, pri čemer pa bo treba paziti, da bi ne prišlo do morebitnih podtikanj različnih izvorov in namenov.

Ko je najostreje obsodil zunanje vmešavanje v naše notranje zadeve, ne glede s katere strani prihaja, je Vipotnik še dodal, da bi brez dvoma marsikatero težavo, s katero se danes spopadamo, lažje reševali, če bi bila med nami velikana naše revolucije, tovariša Tito in Kardelj. Ker pa moramo živeti in delati tudi brez njiju naprej, moramo nenehno dokazovati, kakor smo že tudi dokazali, da znamo nadaljevati pot in izpolnjevati njuno dediščino.

Vsi hribi, od Čemšeniške planine pa do Mrzlice, Parizanskega vrha in Šmohorja, vse vasi in kraji pod temi hribi, ki so se zrcalili v zgodnjem poletju, pa tudi vsi, ki so se minulo soboto zbrali na Vrheh, so pritrdili zadnjim besedam predsednika ZZB NOV Slovenije. Te pa so se preile v pesem mladim, v besedo zanosa in vere ter v en glas zapeto »Jugoslavijo«.

B. Ž. J.

Ponosni na delo

V nedeljo, 24. maja je krajevna organizacija ZB NOV skupaj z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami krajevske skupnosti Knežak slovesno z množično udeležbo okoli 1500 ljudi proslavila praznik krajevske skupnosti z izročitvijo novega kulturnega doma svojemu namenu in z bogatim kulturno-umetniškim programom.

Praznik krajevske skupnosti Knežak, v katero sodi razen te vasi in Koritnic še Bač, je posvečen obletnici smrti narodnega heroja Toneta Tomšiča, ki je bil eden izmed vodilnih slovenskih organizatorjev NOB in KPS in so ga Italijani ustrelili 21.

maja 1942 v Ljubljani. Tomšič je bil sicer rojen v Trstu, njegovi starši pa so bili z Bača in tja je v mladosti pogosto prihajal na polletne počitnice. Zato so ga vaščani vedno šteli za svojega in tudi on se je štel na Baču za domačina.

Letošnji krajevni praznik so prebivalci te pivške krajevske skupnosti še posebno slovesno praznovali, ker praznujejo 40. obletnico ustanovitve OF in začetka ljudske vstaje.

Slovesnost je začel Lojze Knafelc, predsednik krajevnega odbora ZB NOV in delegat občinske skupščine Ilirska Bistrica, s pozdrav-

nim nagovorom gostom in vsem navzočim, med katerimi sta bila tudi sestra pokojnega Toneta Tomšiča Ančka in predsednik skupščine občine Ilirska Bistrica, Bojan Brozina, ki mu je Knafelc predal besedo in je potem nastopil kot slavnostni govornik.

V svojem govoru je posebej poudaril, da pomeni novi dom veliko pridobitev za krajevske potrebe, ker bo omogočal širše sodelovanje gasilskih društev, članov družbene samozaščite in vzpodbujal večjo aktivnost drugih krajevnih dejavnikov. Potem je ugotovil tudi, da moramo hitreje razvijati

kmetijstvo, zlasti pa živinorejo, ki ima na tem območju bogato krmno osnovo in zato široke možnosti. Nato se je zahvalil domačinom za njihovo prizadevnost in izrazil mnenje, da bo ta v prihodnje še pomembnejša.

V kulturnem programu so nastopili učenci osnovne šole Toneta Tomšiča s Knežaka pod vodstvom Jožice Kastelic. Nastopil je tudi pevski zbor in zapel več pesmi, med temi tudi Koroško. Tudi recitatorji so bili dobro pripravljeni. Najprej je Anita recitala Naprej zastava slave, potem je Franc Strle recital Odločitev, še lepše pa je izzvenela pesem Žal mi je za

človeka, ki nam jo je prav lepo podala Dora Sedmak. Z recitacijo Romana Sedmaka Jesenska je bil končan nastop recitatorjev, ki so s pevci nastopali izmenično.

Ob zaključku kulturnega programa je nastopila še vojaška folklorna skupina z Maršem na Drini.

Koričani so, kot se je lahko ugotovilo, ponosni, na svoj delež med NOB, saj so žrtvovali 10 mladih življenj. Ponosni pa so tudi na povojno ustvarjalnost, še posebej na pravkar dograjeni dom, za katerega so prispevali okoli 500 prostovoljnih delovnih ur. Razen teh so vaščani prispevali veliko naporov tudi

pri organizaciji in izvedbi proslave, saj so z njo manifestirali ne le enotost in solidarnost vseh dejavnikov krajevske skupnosti, tesno povezanih z občinskimi organi in organizacijami ter samoupravnimi interesnimi skupnostmi v občini Ilirska Bistrica, temveč tudi njihovo dobro pripravljenost na področju SLO in družbene samozaščite, saj je malodane v brezhibnem redu korakalo v paradnem maršu več kot 150 gasilcev in članov družbene samozaščite.

Skratka, v Koritnicah je bil praznik, kakršnega vaščani že dolgo niso doživeli.

Maks Zadnik

Prisrčno in slovesno v italijanskem Tržiču

V Tržiču (Monfalcone) v Italiji je bila v soboto, 30. maja slovesnost pod geslom »Združeni v boju, združeni v miru«, na kateri je 296 italijanskih državljanov prejelo visoka odlikovanja SFRJ za prispevek in sodelovanje v partizanskih enotah NOV in PO Jugoslavije ter aktivistično delo. Nekateri med njimi so prejeli tudi po dve in tri priznanja še za poseben prispevek v skupnem boju proti fašizmu.

Odlikovanja je podeli italijanskim tovarišicam in tovarišem Marko Kosin, veleposlanik SFRJ v Italiji, ki je ob tej priložnosti ponovno poudaril, da so dobrososedski odnosi med Italijo in Jugoslavijo v največji meri zasluže pionirskega prijateljstva jugoslovanskih, slovenskih in italijanskih borcev in aktivistov, ki so te vezi prijateljstva spletli že med vojno vihor, v času skupnega boja proti nacifašizmu. Tako je v veliki meri njihova zasluga, da slovi medosedsko prijateljstvo in sodelovanje med Italijo in Jugoslavijo kot primer dobrososedskih odnosov v današnjem svetu.

V Tržiču, delavskem mestu, kjer že po tradiciji gojijo prijateljstvo slovensko in italijansko govoreči delavci in občani, je bilo v soboto zares slovesno. To so potrdili tudi prisotni predstavniki oblasti ter vseh rodov vojske, to je potrdilo tudi veliko število zbranih in nenazadnje je to v svojih zahvalnih besedah izrazil tudi tovariš Padovan, nekdanji komisar divizije Garibaldi-Natissone, ki se je zahvalil v imenu vseh odlikovancev. Hkrati se je pritožil nad goriškim občinskim in pokrajinskim vodstvom, ki nista dovolila, da bi to veliko manifestacijo italijansko-jugoslovanskega prijateljstva izvedli v Gorici.

B. Ž. J.

Živahna dejavnost združenja

Združenje aktivistov osvobodilnega gibanja na tržaškem ozemlju živahno deluje in prireja razna srečanja, ki se jih aktivisti radi udeležujejo. Pogovarjajo se o svojih problemih, poslušajo priložnostne govore in prijetne kulturne točke, ki so vsakokrat na sporedu. V zadnjih nekaj tednih sta bili dve taki srečanja, na prvem, ob koncu februarja, je zelo uspešno nastopila igralska skupina iz Boljuna in uprizorila narečno igro »Venderigle na placi«. (Branjeveke na trgu)

Zadnja prireditev pa je bila 11. marca, ob prazniku žena. Za to priložnost je predsednica združenja Neva Lukeš v svojem govoru razložila pomen tega praznika, ki je potreben in ga moramo nadaljevati, da nas spomni na naloge, ki nas še čakajo. Govorila je tudi o vključevanju žensk v NOB in o obdobju, ko je bilo treba graditi na ruševinah novo družbo. Ob koncu je še poudarila, da imajo slovenske žene v Italiji poleg splošnih problemov še narodno vprašanje, in je zato dvakrat zapostavljena in dvakrat diskriminirana.

Zanimivo in prijetno srečanje je zaključil nastop skupine mladih harmonikašev Glasbene matice s Proseka, ki je odlično odigral vrsto lepih melodij.

L. P.

Odprto pismo z vprašanjem

Kako s posojili za avtomobile VI?

Komisija za vojaške invalide pri mestnem odboru ZZB NOV Ljubljane postavlja v imenu svojih članov, vojaških invalidov, republiškemu komiteju za vprašanja borcev in vojaških invalidov ter komisiji za vprašanja vojaških invalidov pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije tole vprašanje:

»Sprasujemo, kaj je z izgubo pravice do posojila VI za nakup osebnega avtomobila. Vrsto let je namreč ta pravica šla vsem vojaškim invalidom, sedaj pa je z uredbo v URL SFRJ, št. 19/81 3. april 1981 v drugem odstavku, omejena.

Komisija za vprašanja vojaških invalidov pri predsedstvu mestnega odbora ZZB NOV Ljubljane se zaveda, da je potrebno za uspešno realizacijo stabilizacije uvesti vrsto ukrepov, vendar hkrati meni, da zato ne bi smeli ukinjati že zdavnaj sprejete in uveljavljane pravice vojaškim invalidom.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Trbovlje – aprila razvili borčevski prapor

V okviru vrste proslav in prireditev ob prvomajskih praznikih so krajevna združenja ZB Frica Keršiča, Alojza Hohkrauta in Franca Vreska v Trbovljah razvila svoj prapor.

Proslavili so štirideseto obletnico OF, podelili priznanja OF, kresovali so ob majskem kresu in se srečali na tovariškem srečanju borcev, mladine in drugih občanov.

Pokroviteljstvo nad razvitjem prapora je prevzela delovna organizacija Rudis – inženiring iz Trbovelj, kar bo gotovo prispevalo k še tesnejšemu sodelovanju in izvajanju skupnih nalog v interesu delovnih ljudi in občanov Trbovelj.

R. M.

Ob vходу v rudniški rov Terezija v Trbovljah so odkrili spominsko ploščo trem revirskim revolucionarjem in narodnim herojem Alojzu Vresku-Gustlu, Fricu Keršiču-Galu in Alojzu Hohkrautu

Črna – letni zbor

Kar nekaj časa je že minilo, odkar so se zbrali borci iz Črne na Koroškem in njene okolice na letni konferenci. Iz poročil o celoletnem delu občinskega odbora je bilo razbrati pridno delovanje v letu 1980, pri tem pa je bila osrednja naloga spremljanje socialne in zdravstvene varnosti borcev in pomoč vsakomur od tistih, ki jo je bil še posebej potreben. Uspeh minulega leta je tudi v tem, da so borci dosegli s krajeveno organizacijo soglasje in tudi sredstva za postavitve spominskega obeležja pred novim kulturnim domom. Tako je postavljen pomnik 221 padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja.

Tudi lani kot že vrsto let so organizirali ob 13. avgustu, krajevnem prazniku, pohod po poteh koroških bataljonov, ki so se ga udeležili tudi mladi iz vseh krajev ravenske občine. Sicer pa je njihovo delo podobno povezano z mladino kot drugod po Sloveniji: pripovedujejo šolski mladini o partizanskih letih, hodijo na izlete v partizanske kraje in tesno sodelujejo z borci na avstrijskem Koroškem.

I. Z.

Podnart – programska konferenca

Marčevska programska konferenca v Podnartu je privabila zares veliko število članov, med drugimi se je udeležil tudi predsednik občinskega odbora ZZB NOV Radovljice Slavko Staroverski. Tako poročila kot tudi razprava so pokazali, da je podnarski borčevski odbor aktiven, da je njihova krajevna organizacija aktivna, saj so v preteklem letu v vseh osmih vaseh, kjer žive borci te krajevene organizacije, začeli poglobljeno dopolnjevanje in zapisovanje pomanjkljivo zabeležene spomine za nastajanje kronike NOV. Upajo, da bodo letos široko razpredeno delo dokončali.

Spregovorili so o obrambnem načrtu, ki so ga izdelali v okviru svoje organizacije in povezavi z ostalimi organizacijami v KS, ter še o nekaterih izvršenih nalogah, med katerimi vsekakor velja omeniti dokončan popis vojaških pokopališč in grobov padlih borcev na območju KS ter seznam padlih borcev tega območja, ki bo uvrščen v občinsko kartoteko.

Borci v Podnartu so zadovoljni s sodelovanjem pionirskega odreda Alojz Rakovec, ki pridno skrbijo za lep videz spomenikov in partizanskih grobov. Partizanske pripovedi o narodnoosvobodilnem boju pa so dobrodošle solarjem tamkajšnje osnovne šole.

Na konferenci so sprejeli program dela za to leto, za sodelovanje v akciji NNPP ter se dogovorili še za vrsto konkretnih manjših akcij, ki jih bodo izpeljali še letos.

C. R.

Koper – že februarja uskladili statutarne sklepe

Že na svoji februarski seji je medobčinski odbor ZZB NOV obalne regije v Kopru obravnaval osnutek statutarne sklepa OO ZZB NOV v Kopru ter predlog pristojnosti medsebojnih razmerij in organiziranosti medobčinskega sveta ZZB NOV obalno-kraške regije.

Takrat so na seji tudi pripravili vse potrebno za srečanje s predstavniki Anpija, ki je bilo proti koncu meseca v Strunjanu. S te seje velja povedati le še to, da je bilo sodelovanje vseh, tako predstavnikov občinskih odborov kot drugih, dobro in je odraz daljšega obdobja takega delovanja ter tudi porok za uspešno delo v prihodnje.

B. L.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Znali so izraziti hotenja večine

S poročilom komandanta mladinske pohodne enote Franca Rozmana Stanega Andreja Mravljeta generalmajorju Francu Sotlarju-Pavijanu, udeležencu bitke pred 39 leti, se je na nekdanjih zmagovitih položajih 2. grupe odredov 22. maja 1942 na Tujem grmu pri Jančah nad Ljubljano minulo nedeljo začela slovesnost. Udeležili so se je tudi Ivan Maček-Matija, dr. Marijan Breclj, Nuša Kerševan in drugi predstavniki družbenopolitičnega življenja Ljubljane, Litije in Domžal ter številni domačini in mladinci. Vsi so najprej prisluhnili pozdravom, ki sta jih poslala Sergej Kraigher in Viktor Avbelj-Rudi, se poklonili spomenu na tovariša Tita in padlim ter umrlim borcem. Delegacije borcev in mladine pa so odnesle vence k spominskim obeležjem.

Slavnostno besedo je imel predsednik mestnega sveta sindikatov Ljubljana Jože Marolt, ki je svoj govor takole končal:

»V občinskih delegatskih skupščinah vse pogosteje prihajajo s svojimi kritičnimi pobudami delegati iz delovne prakse in vse organizirane politične sile in pravgotovo se z vsakim dnem bolj potrjuje resnica, da so družbenopolitične organizacije realistične pri svoji dejavnosti le pod pogojem, če se ustvarjalno vključujejo v politični sistem socialističnega samoupravljanja ter ne delujejo direktivno ali zgolj razsodniško. S tem pa se ponovno vracam k naši veliki izkušnji narodnoosvobodilne vojne in revolucije, torej v čas frontovsko zasnovanega in izpeljanega odpora, ki ga je znala organizirati komunistična partija, ne zato, ker bi bila številčno močna, pač pa zato, ker je znala izraziti hotenja večine ljudi in ker so njeno politiko sprejeli za svojo vsi, ki jim je bila pri srcu svoboda in demokracija.

Enako pa mora biti tudi danes. Nič ne pomagajo praksi še tako številne resolucije in sklepi, če jih ne osvaja življenje, če njihova sporočila ne postanejo sestavni del vseh ravnanj, neoziraje se na to, kje in kaj kdo dela, glavno je, da dela pošteno in z zavestjo, da njegov trud ni zamen, če hoče biti gospodar svoje dobre usode. In če kdaj temu ni tako, življenje pa kajpak ni idealno, velja še bolj zagrizeno nadaljevati bitko, da bi te visoke ideale revolucije dosegli, kajti za nas druge alternative ni in je tudi nočemo.

Zatem je sledil kulturni program in po njem so udeleženci bitke 2. grupe odredov ob jasi v senci dreves skupaj z gosti in mladino v tovariškem razpoloženju obudili prenekateri spomin.

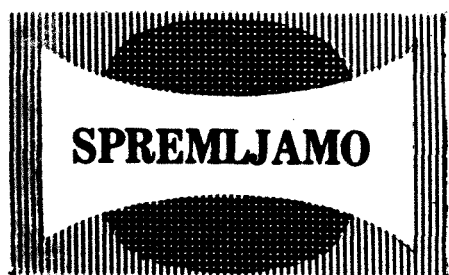
Staš

Srečanje internirank

V novogoriškem hotelu Park se je v nedeljo zbralo 70 bivših internirank koncentracijskega taborišča Bergen – Belsen. Med njimi je bil tudi Vladimir Gradnik, pisec znane knjige Krvavo Posočje, ki je tudi bil v taborišču Bergen – Belsen. Na srečanju, ki je bilo prvo po 36 letih,

so se bivše internirank dogovorile za izdajo zbornika. Udeležile pa so se tudi spominske slovesnosti pri hiši Komelovih na Ajsevici št. 29. Tu je namreč krajevna organizacija ZB odkrila spominsko ploščo Emiliji Komel in njeni mami hčerama Danici ter Baziliji, ki so umrle v Bergen – Belsnu. Slavnostna govornica ob tej priložnosti je bila Cvetka Mrak, ploščo pa je odkrila aktivistka in sosedka Komelovih Marija Gregorič (Foto: Jani Alič)

Odmaknjeni festival

Avtor teh vrstic o letošnjem televizijskem festivalu – nima besed. Spomladanski prehlad ga je priklenil na posteljo in mu onemogočil skok v Portorož, kjer se je želel pomešati med tistih nekaj sto prič celoletne bilance jugoslovanskega televizijskega gledanja. Prikrajšan za to možnost, je sicer upal, da bo deležen vsaj minimalnega nadomestila na domačem televizijskem zaslonu, toda tudi ta upanja so se izjalovila. V rednem televizijskem festivalu je bila o festivalu komaj tu in tam izrečena kakšna beseda, o kakršnihkoli povzetkih, festivalskih kronikah ali celo neposrednemu povzemanju pa ni bilo ne duha ne sluha.

Sicer je res, da z odsotnostjo na festivalu, kakršen je, ničesar pomembnega ne zamudimo, saj gre samo za (bolj ali manj posrečen) izbor oddaj, ki smo jih v minulih dvanajstih mesecih že videli. Vmes, med festivalsko »tekmovalnim« predvajanjem teh oddaj pa se zvrsti nekaj pogovorov in posvetovanj, kjer pa vendarle utegnejo biti izrečene misli, za katere je škoda, če jih ne slišimo. Občutek »škoda« nekoliko uplaine ob novici, da to ali ono posvetovanje (denimo tisto o cenejšem in boljšem proizvajanju televizijskih programov) odpade, ker ni nikogar, ki bi se prišel posvetovati. Posvetovanje na temo »obujanje tradicij narodnoosvobodilnega boja in revolucije v televizijskih programih« sicer poteče, zdi pa se, da je krog njegovih udeležencev – kljub vsej reprezentativnosti – dokaj skromen in standarden, tako da le težka verjamemo, da se jim posreči povedati kaj več, kot smo si že tolikokrat povedali.

Tak, kakršen je, je televizijski festival obenem vzrok in posledica. Vse, kar se na njem dogaja – oziroma ne dogaja, je odmaknjeno od oči, ušes in srca javnosti, pa celo od »čutil« same televizije, ki se za svoj festival skorajda ne zmeni. Sicer pa je že dolga leta tako. Vsakoletni portoroški televizijski festival je neodmeven in le malokoga zanima. Posamezni pozivi televiziji, naj spremeni način svoje festivalske »bilance«, da bi potekala pred očmi milijonskega auditorija gledalcev, ostajajo slejkoprej bob ob steno. Bilo bi kljub vsemu imenitno, ko bi se v festivalskem tednu na ekranih po vsej Jugoslaviji vrstile oddaje, »prihranjene« prav za to priložnost – za merjenje sporočilnih in izraznih sil. In ko bi bili v tem tekmovanju »kot sodniki« zares udeleženi vsi, ki nam je delo posameznih televizijskih avtorjev, ekip ali hiš pravzaprav namenjeno.

Toda zametkov česa takega v sedanjem Portorožu zlepa ni. Televizijski festival rine v povsem nasprotno smer, k internim, zgolj televizijski samozadostnosti – pa še to ne. Tak, kot je, ostaja popolni larpurlartizem: festival zaradi festivala...

12,6 odstotka več kot lani

Tako je komentator »Šugman v svojem humorističnem razmisleku o statistiki« ocenil odgovore Vinka Hafnerja v majski oddaji Bobu bob. Ti vsakokratni »visokokvalificirani« gostje začenjajo plesti verigo osrednjih družbenopolitičnih osebnosti, ki v enakomernih enomesečnih presledkih sedajo pred ljubljanske televizijske gledalce in razgrinjajo kompletno paleto aktualnih družbenih vprašanj časa, ki ga prestajamo ter obvladujemo njegova bremena. Tokrat nam jih je pomagal predstavljati Vinko Hafner. Iztočnica pogovora so bili zastoji na razvojni poti našega samoupravljanja. Od kod in zakaj? Med vzroki so prav gotovo gospodarske težave, ki jim sledita dokajšnji pragmatizem vodilnih poslovodnih delavcev ter kriza zavesti. Izhod iz nastalega položaja je v krepitvi zavesti delavcev – neposrednih proizvajalcev. Prav s tem se meni intenzivno ukvarjati letošnji (junjski) kongres samoupravljalcev.

Zavest in samoupravljanje pa seveda nista pojma, ki bi lahko visela v zraku. Zavedajoč se tega, je tudi predsednik slovenskih sindikatov razglabljal predvsem o bazi zavesti, se pravi o družbeno-ekonomskih odnosih, prizadevaje si, da bi bil pri tem kolikor mogoče analitičen pa tudi kolikor mogoče kritičen. Za poznavalce naših dogajanj, tiste, ki stvari ne le doživljajo, pač pa se skušajo s študijem politoloških, ekonomskih in socioloških analiz vanje tudi poglabljati, v svojem razmeroma kratkem televizijskem nastopu ni povedal ničesar bistveno

novega, toda odkrivanje Amerike tudi ni bilo namen njegovega nastopa. V zgoščeni obliki je poskusil opozoriti na temeljna vprašanja naših družbeno-ekonomskih odnosov. Mednje sodi predvsem razmislek o tem, kdo »razpolaga s presežno vrednostjo«, kajti nedvomno res je, da je delavec od tega ključnega dela dohodka še zmerom odtujen. Pa pri tem ne gre samo za delavca, temveč za gospodarstvo v celoti. Dobršen del sredstev še zmerom »obračajo« banke in gospodarske organizacije so pri dogovarjanju za investicijske in druge kredite odvisne od njihove dobre volje, torej v podrejenem položaju. Delavčeva volja do njih ne seže. Večino odločitev sprejemajo »vrhovi«, kamor so povezani poslovodni sestavi, družbenopolitični veljaki in bančniki.

Kongres samoupravljalcev bo skušal potisniti voz našega samoupravljanja iz njegovega zastaja, iz njegove krize zavesti. Vinko Hafner nam je s svojim sugestivnim prepričevanjem vžil vero, da se je tega novega revolucionarnosamoupravnega pohoda vredno lotiti z voljo po zmagi. Toda premagati bo treba marsikaj zlega, kar se je zvrhoma nakopičilo v nas samih. Svojo nalogo je tudi tokrat opravil s polno mero resnobne zavzetosti pa tudi iskrene revolucionarne prizadetosti.

Odmor

Dogajanja, v kakršno nas je pritegnil televizijski igralec scenarista Toneta Peršaka in režiserja Marjana Cigliča (skupaj z njunimi liki oziroma igalskimi interpreti), je na prvi pogled hudo preprosto in povsem nepomembno. Saj se pravzaprav nič ne zgodi. Neki Mare, šef nekakšne strojepisnice, prebije dopoldanski odmor med prijatelji in znanci v bifeju, kakršnih po naši deželi mrgoli. In kaj počnejo? Klepetajo, se naličajo z vinjaki, kavicami ter špricerji, se »zezajo« tjavendan, vsi brez izjeme klavrne figure naše vsakdanjosti, podoba človeške praznine in prilikavosti. Sredi vsega tega ima Mare sestanek s svojo ljubico, ki mu, najbrž ne prvič, dopoveduje, da je tega in takega razmerja z njim do kraja naveličana, vse pa kaže, da bo reka takih dni in srečanj tekla dalje, kot je tekla doslej. Med potekom »odmora« v bifeju, kjer se vsi poznajo in si »stopajo na prste«, se zagotovo ne zgodi nič dramatično prelomnega. Teh petdeset minut je samo epizoda na krožnici jalovega življenja, v kakršnem tičijo Mare, Beba in ostali »junaki našega časa«.

Da. Če si Peršakovo igro ogledamo iz tega zornega kota, zadobi vsa ta obilna nepomembnost njenega dogajanja in besedičenja nenavdno trpek – pomen. Oglejmo si jih kot »junake našega časa«, z vso njihovo praznino, zlaganostjo, sprenevednostjo, odvečnostjo, brezosebno, nepomembnostjo. Nikjer nobenega ideala, nobenega duha, nobene zvezde vodnice. Brezupna poniglavoost od začetka do kraja... Toda v njej, v njenih ozadih tiči tragika teh in takšnih ljudi, te in takšne generacije, tega in takšnega časa.

Igra o njej seveda ne govori deklarativno. Takšna, kot je, je samo posnetek nekega stanja, samo izsek. O tem, kako na široko je ta »tragična« brezobličnost med nami in v nas razpredena, ne pove ničesar določnega. Vse premislek prepušča nam. Njena vloga je opravljena v trenutku, ko nas prepriča o verodostojnosti dogajanja v nekem bifeju. Vse drugo moramo v sebi in okrog sebe premetati sami.

A prav to, kar igra pove in sproži, že opravičilo je njen vstop med pozornosti vredna pričevanja o našem času.

Zlati Železni človek

Iz Cannesa, kjer se je pred kratkim končal letošnji filmski festival, smo se razveselili novice ne le o zlati palmi, ki jo je za svoj poslednji film prejel Poljak Andrzej Wajda, pač pa tudi in predvsem o umetniški dognanosti njegovega Železnega človeka, s katerim je poskusil postaviti trajen spomenik zdajšnjim prelomnim dogajanjem, ki tečejo in so del vsakodnevnega družbene drame sodobnega sveta. Filma k nam sicer še ni bilo – le upamo lahko, da bo kmalu, toda naše veselje ob Wajdovem dosežku je operto na samo dejstvo, da filmska umetnost in z njo umetnost sploh še zdaleč nista v krizi ali v kakršnikoli dekadenci odmaknjenosti od življenja in družbenih premikov v njihovem resničnem krču. Nasprotno: Železni človek je več kot zgovoren dokaz o vrednosti in moči prizadevanj, da bi umetnost tudi dandanes stala v areni življenja in funkcionirala kot glasnik življenjske volje naroda ali družbenega sloja, iz katerega se poraja.

Umetnost Andrzeja Wajde opravlja takšno funkcijo – in tudi nas opozarja na marsikaj, kar bi morali postoriti s svojo umetnostjo, pa nismo.

VIKTOR KONJAR

Domicili v slovenskih občinah

Zbornik Revolucionarna izročila – Domicili v slovenskih občinah, ki obsega 810 strani in vsebuje nad 370 dokumentarnih fotografij, faksimilov dokumentov in skic, je rezultat petletnih prizadevanj 104 individualnih, 10 kolektivnih avtorjev in štiričlanskega uredniškega odbora ter sodelovanja s telesi za razvijanje revolucionarnih izročil pri republikanskem odboru ZZB NOV in republikanski konferenci SZDL ter z odbori borcev in aktivistov. Gre za zelo obsežno in bogato ilustrirano delo, ki ga je na pobudo Skupnosti slovenskih občin oblikoval izjemno širok krog različnih raziskovalcev narodnoosvobodilnega gibanja na Slovenskem in je vsebinski prispevek k poštivitvam 40-letnice osvoboditve OF in vstaje slovenskega naroda. Zbornik je na eni strani osvetlitev ene najpomembnejših oblik razvijanja izročil NOB in revolucije, na drugi strani pa svojevrsen in zgoščen prikaz razvoja NOB v slovenskem okviru oziroma posebnosti narodnoosvobodilnega gibanja na posameznih območjih Slovenije, prav tako pa nam ilustrira nekatere prvine predvojnega revolucionarnega gibanja ter udejstvovanja slovenskih prostovoljcev v bojih za severno mejo v letih 1918-1919.

Predvsem skupščine slovenskih občin, a tudi krajevne skupnosti, organizacije združenega dela in družbenopolitične organizacije so enotam NOV in PO Sloveni-

je, aktivistom OF nekdanjih okrožij in okrajev, partizanskim ustanovam in dejavnostim, političnim pregančcem, španskim prostovoljcem in borcem – prostovoljcem za severno mejo po prvi svetovni vojni v letih od 1965 do 1980 podelile skupaj 360 domicilov. Tako so dobile domicile skoraj vse večje samostojne enote NOV in PO Slovenije, ki so dalj časa delovale, z domicili aktivistom OF pa so pokrita vsa območja Slovenije.

Uredniški odbor je v prizadevanjih, da bi bil zbornik čim boljša osnova za razvijanje revolucionarnih izročil prek domicilov postavil pred pisce prispevkov nalogo, da morajo v njih dodati splošni zgodovinski oris tiste enote, organizacije, ustanove ali dejavnosti, ki je domicil dobila, ter utemeljitev same podelitve. Prav tako pa je določil tudi poglobitve vsebinske sestavine prispevkov in njihov obseg. V večini prispevkov je uredniški odbor v sodelovanju s pisci in odbori aktivistov in borcev temeljne smotre dosegel. Lažje je bilo doseči ustrezno kakovostno raven in vsebinske sestavine pri tistih prejemnikih domicilov, za katere je zapisane že veliko literature oziroma so imeli avtorji raziskovalne izkušnje. Največ piscev pa je moralo orati ledino pri proučevanju svoje teme, zbirati podatke v arhivskem in spominskem gradivu, v nekaterih primerih pa so morali celo vse bistvene podatke zbrati pri

udeležencih NOB. Upoštevati je treba tudi to, da so imeli mnogi pisce le malo izkušenj s pisanjem, nekateri pa so se pri pripravi prispevka za ta zbornik prvič lotili te vrste pisanja. Pri nekaj prispevkih se glede vsebine oziroma obsega nista srečala prizadevanja uredniškega odbora s hotenji piscev oziroma nekaterih odborov aktivistov in borcev. Ob tem naj poudarimo, da so ti odbori razpravljali o vseh prispevkih in jih verificirali.

Zbornik prvič vsebuje na enem mestu zbrane kratke zgodovinske orise večine enot NOV in PO Slovenije in okrožij OF ter nekaterih pomembnih ustanov in dejavnosti iz NOB slovenskega naroda in še drugih, ki so dobili domicil. V nekaterih pogledih in primerih bodo prispevki spodbuda in izhodišče za pisanje izčrpnih zgodovinskih razprav o NOB v posameznih okrožjih OF in narodnoosvobodilnih enot. Zbornik prica o veliki razširjenosti ene poglobitvenih oblik ohranjanja in razvijanja revolucionarnih izročil v slovenskih občinah ter je bogat prispevek za njegovo poglobljanje. Prispevki v njem bodo lahko koristen pripomoček pri pouku narodnoosvobodilnega boja na solah in še posebej zgodovine NOB v domačem okolju, s katero najlažje približamo to slavno prelomno obdobje mladim rodovom. (Iz uvodne besede M. Stiplovska na tiskovni konferenci)

Razstava umetnin Iveta Šubica

V razstavišču Kulturnega centra Ivan Natopnik v Velenju so 15. maja 1981 odprli pregledno razstavo linorezov in ilustracij akademskega slikarja, grafika in ilustratorja Iveta Šubica.

O umetniku in njegovi umetnosti je govoril Andrej Pavlovec. Ob odprtju razstave so prvič predvajali radijsko oddajo »S Štirinajsto na Graški gori«, ki je bila posneta na Radiu Velenje. V oddaji govorijo nekateri udeleženci legendarnega pohoda. Med oddajo so predvajali diapozitive z dokumentarnimi posnetki pohoda in sedanje podobe Graške gore ter Šubičeve partizanske motive.

Partizanski umetnik Ive Šubic je že pred vojno študiral na akademiji za likovne umetnosti v Zagrebu, kjer sta mu priznana dva semestra študija. Študij je nadaljeval po vojni na ljubljanski akademiji, kjer je diplomiral. Ne moremo pa mimo tega, ko je kot aktivni udeleženec NOV že od leta 1941 s svinčnikom ali peresom risal dogodke, vezane za narodnoosvobodilni boj. Skratka, priznati moramo, da sta Šubičeva grafika in ilustracija zrasli že med narodnoosvobodilnim bojem. Na razstavi je nekaj linorezov iz leta 1944 in 1945. Znano je, da je med vojno ilustriral in izrezoval matrice za partizansko centralno tehniko v Črmošnjicah in za druge potrebe. Po vojni je svoje delo nadaljeval kot grafik, slikar in ilustrator.

Na razstavi v Velenju prevladujejo lesorezi in linorezi s partizansko tematiko. Partizani in gozd so njegov priljubljen motiv. Njegove grafike z motivom gozda in partizanov so nedeljiva celota. Dreve z vejami, grčami, koreninami in razpokano skorjo nudijo lesorezu čevemu nožu, da trdno dolbe in reže v leseno ali linolejno podlago in z močnimi urezi ustvari vtis trdnosti in moči, ki je vladala med partizani, da zmagaajo in premagujejo največje napore. Njegova tehnika in vsebina sta zlit v celoto in se dopolnjujeta. Črte in ploskve so krepke in grobe, ne trepetajo in ne razpadajo v drobne poteze, marveč ostajajo kompaktne in močne. To daje Šubičevim grafikam posebno vrednost in lepoto; monu-

mentalno, trpko in veličastno.

Poleg grafičnih listov in originalnih ilustracij so delavci kulturnega centra zbrali in razstavili prek 110 knjig, največ mladinske literature, ki jih je ilustriral in opremil ta izredno vsestranski umetnik. Prireditve se je udeležilo nekaj udeležencev pohoda 14. divizije, številni člani ZZB občine Velenje in mladina. Tako so poleg ostalih prireditev tudi s to prireditvijo počastili 40. obletnico vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti. Razstava bo odprta do 11. junija 1981.

Lojze Zavolovšek

Ive Šubic: Na kurirski stezi 1956, lesorez

Muzej ljudske revolucije bo tudi spomenik

Že natečajni odziv se je izkazal za kulturni dogodek prve vrste na področju arhitekture. Tako so ugotavljali že člani žirije v splošnih ugotovitvah ob objavi izida anonimnega natečaja. Brez dvoma predstavlja ta odziv tudi zanimiv prerež skozi jugoslovansko arhitekturno ustvarjalnost sedanjega časa. V luči vseh mogočih usmeritev in iskanj pa nas predvsem zanima odločitev žirije za prvonagrajeno delo. Zato objavljamo obrazložitev te odločitve v celoti.

Prvonagrajeni elaborat sintezno odgovarja na vsa tista vprašanja, ki so zastavljena v splošnem delu končnega poročila, tako glede pojavnosti zgradbe, organizaci-

ljem in jasno opredeljenim vhodom se obrača na Titovo ulico kot nedvomno na najmočnejšo urbanistično potezo tega predela mesta. Vsa ostala razpoložljiva površina

ščici s programom (dvorana, bife), ki sta mu voda in zelene stimulansi, k Riharjevi z rampo prehoda iz ene v drugo razstavno etažo, k »zele- nim« zunanjim dvoranam pa z izhodom, označenim s cipresami kot elementom slovesnosti.

Funkcionalna razporeditev prostorov in prostorskih sklopov je čista in enostavna, kar omogoča jasno preglednost. Poti obiskovalcev, uslužbencev in eksponatov se ne križajo, kar omogoča nemoteno upravljanje muzeja. Celota notranje prostornine je organizirana okrog notranjega jedra, slovesnega halla, ki preneha skozi obe etaži, kar omogoča obiskovalcem nedvoumno orientacijo. Obiskovalec glavne razstave, ki je nizana okrog središča, stalno ve, kje je.

Konstruktivsko je objekt nezahteven in na ta način realen glede izvedbe, pa tudi vzdrževanja na daljše časovno obdobje. Konstrukcijski elementi, kot so zid, stebelni prehod, so obenem že arhitekturni elementi, integrirani v harmonično celoto.

Ocenjevalno razsodišče je izrazilo premisleke k prevetemu približanju h Gradaščici, predvsem zaradi varnosti pred poplavo. Pomisleki s strani posameznikov so bili tudi glede na formo muzeja, češ da se zateka v preteklost dvajsetih let tega stoletja, k že preživelim vzorcem. Končno pa je prevladalo mišljenje, da klasično ne pomeni minulega, da tipično ne pomeni preživetega, da čisto, jasno, geometrična govorica moderne ne pomeni sterilnosti.

V času krize, prevrednotenja in iskanja novih poti je objekt, ki govori sodobno arhitekturno govorico s klasično, na nek način brezčasno gramatiko, lahko trdno zagotovilo trajne vrednosti. V vsesplošni zmedbi pomenijo ta in nekateri podobni elaborati pravo olajšanje. Edino razumsko ovrednotenje preteklosti, izvir, tradicije in ustvarjalni odnos do sedanjosti in prihodnosti lahko zagotavljajo rešitve, ki odpirajo pot k arhitekturi mesta, kot nedvoumno neizbežni obliki bivanja v bodočnosti.

Benečija – njegov drugi dom

Te dni praznuje šestdesetletnico borec partizan Franc Črnugelj-Zorko. Mnogo dogodkov iz NOB naju povezuje, posebno še iz Posočja in Beneške Slovenije.

Zorko je prišel na Primorsko spomladi 1943. leta kot izkušen prvoborec iz vrst Tomšičeve brigade, skupaj s skupino Jake Avšiča. Ustanovljeni sta bili partizanski primorski brigadi Ivana Gradnika in Simona Gregorčiča, v slednji je prevzel odgovorno dolžnost političnega komisarja čete. Sodeloval je v pohodu brigade v Beneško Slovenijo in v hudih bojih na Kolovratu ter drugje po Benečiji.

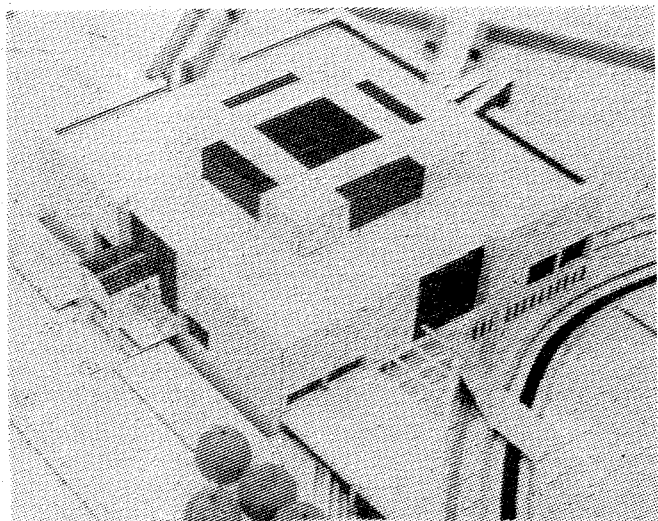
Po odhodu brigad je bil s skupino izkušenih borcev določen za delovanje in organizacijo NOG na Kobarškem in v Beneški Sloveniji.

nom Jožkom-Urščem Francem so oblikovali iz čete v Posočju partizanski bataljon, ki so ga poimenovali po kobarškem protifašistu Andreju Manfredi. Čete bataljona pa niso bile v Kobaridu, pač pa so se takoj spoprijele s prodirajočimi nemškimi enotami in jih zaustavile pri Tolminu, Bovcu in Sanjurinu ob Nadiži ter tako oblikovali osvobodeno ozemlje »Kobariško republiko«. Zorko je postal komisar tega bataljona, ki je postal jedro za organizacijo 2. soške brigade že 1. oktobra. Nato je bil prvi politični komisar te brigade (kasneje preimenovane v 18. SNOUB Bazoviško), ki je branila položaje osvobojenega ozemlja, kjer je bila samo nekaj dni kasneje tudi ustanovljena 27. goriška divizija (kasneje imenovana 30. divizija). Te-

BBO v Operativnem štabu za zapadno Primorsko.

Z vso vnetostno skupaj pripravljali enote in prebivalstvo za zadnje boje in osvoboditev Beneške Slovenije. Toda prav zadnje mesece bojev so ga poklicali na novo dolžnost političnega komisarja 17. SNOUB Simona Gregorčiča. Tudi tam se je izkazal kot izkušen borec in voditelj v zadnji hudi sovražni ofenzivi na 9. korpus. Dobil je pohvale in priznanja za večje vodenje brigade od divizije in štaba 9. korpusa. Imenovan je bil za političnega komisarja 31. divizije, toda namesto na dolžnost je hudo ranjen prispel v partizansko bolnišnico Franjo, kjer je tudi dočkal svobodo.

Po vojni je ostal v JNA na raznih odgovornih dolžnostih in dosegel čin general-

Takole je videti maketa prvonagrajenega idejnega projekta za novi muzej ljudske revolucije avtorjev Vodopivec in Kobeta.

je glavnega notranjega razstavnega prostora kot same konstrukcije.

Ugotavlja, da je arhitektura tako kot npr. glasba abstraktna umetnost, umetnost gradnje, in da ni v njeni moči izražanje direktnih simboličnih ali literarnih sporočil. V svoji avtonomni, sebi lastni govorici lahko arhitektura le sporoča pomen, ki ga ima neka zgradba v mestnem tkivu ali zgodovini razvoja arhitekturnih tipov, to je zgradb v enako ali podobno vsebino. Ker gre za muzej ljudske revolucije, za enkratno zgradbo tako v mestu kot slovenski zgodovini, mora ta zgradba dobiti posebno enkratno lokacijo (kar je bilo s poprejšnjim natečajem doseženo) in dostojanstveno, vzvišeno podobo. Enkratnost ji dovoljuje (kot pričajo zgodovinska izročila o podobnih zgradbah), da se postavi v geometrično središče lokacije, da pa doseže hoto monumentalnost in dostojanstvo brezčasno klasično gramatiko, vendar v duhu časa za modernimi, čistimi oblikami. Z glavnim pročel-

pa je zavestno podrejena muzejski zgradbi, vendar tako, da odgovarja izzivu današnje mestnega konteksta. Gradaščici se zgradba odziva tako, da ji sledi za delom programa, ki ga premakne iz osnovne prostornine, s tem ne sledi liniji tekoče vode, temveč tudi misli arhitekta Plečnika, ki je Gradaščico v tem predelu zavestno omehal z linijo. Most, ki je v običajni gradbeniški praksi le cestno telo, se arhitektonsko vklaplja v sam scenarij slovesnega dostopa k muzeju iz samega mestnega središča. Most tako postane del arhitekture mesta. Riharjevi ulici se odziva z živo mejo, zelenjem, ki ohranja profil ulice, kar je v celoti v skladu s bivalnim značajem tega predela.

Kot rotunda se zgradba enakovredno odziva na vse štiri strani, čeprav diferencirano v skladu s pomenom prostora, h kateremu se obrača. Vsa štiri pročelja so enaka, vendar v detajlih odziva različna. K Titovi se odziva z glavnim formalno poudarjenim vhodom h Grada-

Franc Črnugelj-Zorko, maja 1945 v osvobojeni Gorici

Z vso vnetostjo se je lotil naloge in rezultati so se kmalu pokazali povsod na terenu. Ze takrat je uspel nekolikokrat prodreti tudi v Beneško Slovenijo, kjer so ljudje prvič slišali borce, ki so govorili isti jezik kot oni doma. Zorko je bil član OK KPS za Tolminsko.

Vse to intenzivno delovanje je prišlo do izraza ob kapitulaciji Italije, ko so vsi ti tovariši in terenski delavci najprej odločno razoroževali bivšo italijansko vojsko, potem pa takoj ustanovljali nove partizanske čete. Zorko je tedaj pokazal vso svojo politično in vojaško sposobnost. Skupaj s Skalarjem sta v Tolminu v pogovorih z italijanskim generalom Massinijem pridobila skoraj vse orožje in ostalo vojno opremo, ki so jo imele planinske italijanske brigade v Tolminu, kar je omogočilo oborožitev novih partizanskih enot. Zorko je tiste dni neutrudno delal, govoril je po vaseh Posočja, in vsepovsod so se oblikovale nove partizanske čete. Tedaj so tudi v Beneški Sloveniji zrastle prve partizanske čete iz beneških Slovencev.

S Skalarjem in domači-

daj sva se prvič našla v skupnem poveljstvu brigade in ostala ves čas NOB ne samo dobra tovariša, temveč tudi prijatelja in dobra sodelavca vse do danes. Vojna vihra in naloge so naju še nekolikokrat družile skupaj v 18. brigadi, s katero smo preživeli hude in radostne trenutke po uspešnih bojih in akcijah brigade. Zorko je sodeloval tudi v pohodu 30. divizije februarja 1944 v Beneško Slovenijo in Furlanijo.

Kot izkušenega poznavalca razmer v Beneški Sloveniji in Posočju ga je vodstvo 9. korpusa poslalo za politkomisarja Briško-beneškega odreda (BBO). Pod njegovim vodstvom je BBO dosegel velike vojaške uspehe, še več pa na političnem polju. Zelo uspešno je razvil sodelovanje s sosednimi borci Furlani, ki so s svojimi enotami tesno sodelovali s slovenskimi borci. V takem sodelovanju so uspešno organizirali divizijo Garibaldi-Natisone, ki je potem prešla v sestavi enot 9. korpusa in se je z ramo ob rami bojevala skupaj s Slovenci. Še enkrat sva se našla skupaj na čelu novo organiziranega poveljstva na ozemlju bivšega

majorja. To ga ni niti malo oddaljilo od nekdanjih borcev in bork, do vseh je ohranil svoj tovariški prijateljski odnos. Po upokojitvi se je aktivno vključil v delovanje in širjenje tradicij NOB v raznih domicilnih odborih enot družbenopolitičnih organizacij na terenu. Vsako naše srečanje je vedno pri srčno, vedno se konča z obujanjem spominov na tiste slavne dni, posebno še ker so plodovi našega boja tudi na ozemlju, ki je še danes zunaj naše domovine, vidni in se sedaj sami beneški Slovenci bojujejo za manjšinske pravice.

Zorko je poleg na tovariše in tovarišice borce in terenske delavce zelo čustveno vezan na ozemlje in prebivalstvo, kjer je deloval BBO. Sedaj, ko ima več časa, obiskuje te kraje, pogovarja se z ljudmi in zbira gradivo za monografijo BBO, ki jo pravkar pišemo. Tudi jaz in ostali tovariši gojimo ista čustva do njega.

Zatorej v imenu vseh borcev in bork BBO in ostalih enot, v katerih se je bojeval Zorko, želim še na mnoga leta uspešnega dela in tovaristva. **Franjo Bavec-Branko**

Gamsi na plazu pri »Četrtem julu«

Karla Prušnika – Gašperja Gamsi so učakali svoj srbohrvaški izid pri beograjski založbi »Četrty jul« pred dnevi, ko jo je na tiskovni konferenci predstavil Tone Turnher, generalni sekretar predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije. Omenjena založniška hiša je pripravila za izdajo prevod slovenskega dela na temo NOB v želji po boljšem medsebojnem poznavanju revolucionarnih izkušenj in tradicij ter povezovanju in novem ustvarjalnem prežemanju.

»Začeli smo s Prušnikom,« je dejal Turnher, »in prepričan sem, da bomo ta uspešni začetek nadaljevali.«

Prijetna novica, da bi bilo še več takih!

B. Ž. J.

KOČEVJE

Vsakoletno srečanje ob dnevu mladosti

Osnovna šola Vas-Fara že tretje desetletje organizira tradicionalno srečanje borcev NOB in mladine v zgodovinski Taborski steni nad Belico, kjer se je v juliju 1942 bili hudi boji s fašisti. To srečanje je vsako leto ob dnevu mladosti. Letos se je odvijalo 31. maja 1981. Udeležilo se ga je večje število medvojnih borcev in aktivistov iz kočevske občine in bližnje okolice, med njimi namreč heroji Jože Ožbolt, Jože Beldan, Silni, Franc Avbelj-Lojze, Andrej Cetinski, in drugi, in vojniki JLA, ter Rudi Cvar, poganec in organizator bolnišnic.

Slavnostni govornik je bil Jože Ožbolt, ki je lepo osvetlil prehojeno pot NOB in sedanjost, ki nam jo je začrtal tovariš Tito. Mlada generacija pa sprejema ob takih trenutkih naloge braniti in ohranjati tradicije NOB.

S kulturnim programom so sodelovale šole: Fara, Trava, Podpreska, Kočevska Reka, Osilnica, mladinci s KS Kostel in močna kulturna skupina JLA garnizije Ribnica. Na tej slovesnosti je bilo sprejetih 8 pionirjev iz osnovne šole Fara, 3 pa iz Podpreske. Te so predvsem manjše šole in se nekatere bojujejo za obstoj.

O dogodkih iz Taborske stene na kraju samem sta živo pripovedovala domačin France Mihelič in Franc Bombač-Zorko kot preživela borca tega strašnega dododka. V tem boju sta bila tudi ubita pionirka Jakec Turk in Vinko Kalčič iz Betice.

Pionirji in mladina so položili cvetje in dodali kamen k piramidi, ki spominja na dogodek, ki ga ne bomo pozabili.

Vodstvo vseh šol, posebno vodstvo osnovne šole Fara, zaslužijo vse priznanje pri toliko letnem razvijanju in obujanju tradicij NOB. Gostitelj je pripravil tovariško srečanje, ki je bilo res prijetno, tovariško in ob lepem vremenu nam je bilo še lepše. Vsem organizatorjem hvala in na svidenje drugo leto ob tem času. Vabimo tudi šole Loški potok, katere pionirski obred nosi ime po pokojnem padlem borcu učitelju Vladu Vračniku, ki je bil učitelj v Loškem potoku in je padel v Taborski steni.

C. B.

POGANA JAMA NAD KOSTANJEVICO

Medrepubliško srečanje mladih in borcev

Na meji dveh narodov, na samem grebenu Gorjancev, se bodo poslej vsako zadnjo soboto v maju srečevali mladina in nekdanji borci iz dvajsetih slovenskih ter hrvaških občin, da bi tudi na ta način nadaljevali tradicijo sodelovanja, ki se je potrjevalo in dokazovalo že v najtežjih časih naše zgodovine.

Tako je med drugim sklenil na sobotnem že drugem srečanju, ki je bilo pri Pogani jami nad Kostanjevico, na njem pa se je zbralo blizu 3.000 mladih in borcev. Ob tem je o tesnem sodelovanju slovenskih, hrvaških in srbskih enot na območju spominskega področja Zumberak-Gorjanci in o skupnih vojaških operacijah ter graditvi ljudske oblasti spregovoril Zvonko Raduš, tajnik hrvatske borčevske organizacije, z mogočnimi prireditvami pa so poslali tudi pozdravnega telegrama predsedstvu CK ZKJ in predsedstvu SFRJ, v njih pa zapisali, da bodo vsem težavam navkljub nadaljevali tradicijo partizanskih enot ter dosledno vztrajali na Titovi poti.

Medrepubliško srečanje je bilo obenem eden od zaključkov že vrsto let trajajoče manifestacije »Majška srečanja«, ki so jo zastavile občinske konference ZSMS z obeh bregov Sotle, lani pa so jo razširili še na spominsko območje Zumberak-Gorjanci.

VLADO PODGORŠEK

VELIKO POLJE

Vezi, skovane med NOB

Veliko polje, partizanska vasica in rojstni kraj herojine Mihaele Škapin-Drine, je 24. maja sprejelo 60 pohodnikov iz Podnanosa. Pred spomenikom in po vasi so plapolale zastave in oznanjale praznični dan. Ob 11. uri je bila prisrčna in lepa proslava pred spomenikom, ki so jo izvedli šolski otroci, domačini in gostje. Govornika obeh vasi pa sta poudarila, da so taka srečanja med sosednjima KS sad vezi, skovanih med NOB in naj se tudi v prihodnje utrjujejo na vseh področjih medsebojnega sodelovanja.

Po partizanskem golažu se je popoldne nadaljevalo v športu in rekreaciji, moški in ženski ekipi sta se pomerili v streljanju in kegljanju.

Zelo lepa in prisrčna nedelja je bila med temi ljudmi, ki so bili zbrani iz precej obsežne krajevn skupnosti Vrabče. Starejši so obujali spomine na hude dni naše revolucije, mlajši so temu prisluhnili in obenem s svojimi vrstniki kovali nova poznanstva. V poznih popoldanskih urah so se pohodniki zadovoljni odpravili proti domu z obljubo, da se čez leto dni spet srečajo.

Sekciji za družbeno aktivnost žena in TVD Partizan Podnanos se pohodniki zahvaljujemo za organizacijo tega pohoda, ki nam je omogočil, da smo izredno lepo praznovali dan mladosti, kateremu je bil ta pohod tudi namenjen.

Posebna zahvala pa naj velja vsem domačinom, predstavnikom DPO in predsedniku krajevn skupnosti, ki so nas tako prisrčno sprejeli in poskrbeli za res prijetno počutje nas in domačinov.

ANA PIŽENT

TRŽIŠČE

Živa ura zgodovine

V soboto, 23. maja, so borci 10. SNOUB ljubljanske in mladina Doma Majde Silc iz Novega mesta izvedli tradicionalni vsakoletni izlet »Pohod v neznano«, kateremu so se že nekaj let zapored pridružili tudi predstavniki šol iz Kočevja, Črnomlja, Sevnice in Krškega.

Za letošnje leto je bilo izbrano Tržišče pri Mokronogu, kjer je 10. SNOB ljubljanske dne 30. maja 1944 uničila nemško-domobranski postojanki na sv. Juriju in v samem Tržišču.

Na Malkovcu, odkoder je lep razgled na prizorišče nekdanjih dogajanj, so bivši borci pojasnjevali mladini in občanom potek bojev in njihov pomen. Ob tej priložnosti so nekdanji borci, mladina, pionirji OS Tržišče, delegati drugih šol in občani položili venec pred spomenik NOB.

V nadaljevanju programa v samem Tržišču je bil poleg tamkajšnjega spomenika izveden kulturni program, ki so ga prispevali mladina Doma Majde Silc, pionirji in tržaška šolska mladina. Vse prisotne je v imenu družbenopolitičnih organizacij Tržišča in okolice pozdravil predsednik krajevn organizacije zveze borcev. Popoldne se je mladina pomerila v znanju na temo Tito-NOB-revolucija. S tesnim rezultatom je zmagala ekipa Doma Majde Silc iz Novega mesta. Pri izvedbi te manifestacije so sodelovali pohvalno prav vsi krajevni faktorji, vključno s krajevnomo samozaščito in gasilci, ki so med programom poskrbeli za red in varnost.

Prireditve je počastil s svojo prisotnostjo tudi partizanski pesnik, pisatelj in prevajalec Matej Bor.

SKUPNOST BORCEV 10 SNOUB LJUBLJANSKE

IDRIJA

Spominski pohod

Planinsko društvo, občinski odbor ZZB in ZRVS Idrija organizirajo vsako leto osrednji spominski pohod na razne spominske kraje. Vsako leto drugam. Letos bo tak pohod k domaćiji pri Mrzlikarju v Bevkovem vrhu nad Otaležem, dne 21. junija.

Na domaćiji pri Mrzlikarju se je dne 2. decembra 1943 nastanil 3 bataljon Gradnikove brigade. Že 3. decembra so ga Nemci iznenada napadli, padlo je 37 borcev. Nemci so požgali domaćijo, zgorelo je tudi več glav živine. Pred petimi leti sta občinski odbor ZZB Idrija in odbor Gradnikove brigade na tem kraju postavila spomenik tem padlim.

Letos bodo spomin na ta dogodek obeležili s pohodom in srečanjem planincev, borcev in rezervnih starešin. Seveda vabijo na pohod in srečanje tudi druge, predvsem mladino, tako s Cerkiljanskega in Sovodenj v Poljanski dolini. Pohod bo potekal iz Idrije, skozi Ledine in čez Mrzli vrh. Pohodniki iz drugih krajev ob tej poti se bodo pohodnikom priključili kjerkoli.

JANEZ JERAM

HOTIZA

Zgled sožitja med Slovenci in Madžari

Krajevna skupnost Hotiza je dobitnica letošnjega priznanja OF. Priznanje je prejelo še devet posameznikov in karavla Stefana Kovača.

V obrazložitvi ob podelitvi priznanja OF v krajevni skupnosti je med drugim rečeno, da je priznanje prejela za dosledno uveljavljanje sožitja med narodi in narodnostmi. Stefan Sobčan, predsednik krajevn skupnosti je povedal: »Naša krajevna skupnost združuje tri vasi: Hotiza, kjer žive samo Slovenci, in Kapco ter Kot, kjer je pretežno naseljena madžarska narodnost. Dva različna jezika pa seveda občanov v tej krajevni skupnosti ne ovirata, da si ne bi smejele prizadevali za napredek krajevn skupnosti. Tako Hotiza, Kapca in Kot načrtujejo svoj nadaljnji razvoj s skupnimi močmi in v mnogih akcijah uspevajo. Dogovarjajo se na skupnih sestankih, kjer sta oba jezika, tako Slovenci in madžarski enakovredno zastopana. Tudi sestanki krajevn skupnosti niso vselej na enem mestu, ampak zdaj na Hotizi, drugič spet na Kapci, žal pa ne tudi v Kotu, kjer za enkrat nimajo primernih prostorov. Krajevna skupnost Hotiza je torej edina krajevna skupnost v lendavski občini, kjer je krajevna skupnost združena s Slovenci in Madžari. Sožitje in sloga med obema narodoma se krepi, to tudi potrjuje krajevno glasilo Naša vas, ki ga občasno izdaja informativna skupina pri krajevni konferenci socialistične zveze Hotiza. Ta krajevni časopis je dvojezičen, in tako lahko občani prebirajo informacije v svojem jeziku. Seveda še vse ni dorečeno, v mislih imam statut krajevn skupnosti in razne druge akte, ki jih bo treba čimprej prevesti v jezik narodnostne skupnosti v Kapci in Kotu. Po drugi strani pa spet ugotavljamo, da se vse tri vasi enakovredno razvijajo. Potrebne, ki se čutijo v Hotizi, so podobne tudi v Kapci in Kotu. V prihodnje bo potrebno poživeti delo DPO, zlasti pa vaških odborov socialistične zveze. Med nalogami, ki smo jih zapisali, je tudi, da bi aktivirali delo mladinskih organizacij na Kapci in v Kotu, pri čemer bi naj ustanovili krajevni svet mladih. Priznanje OF je hkrati porok in obveza, da bomo še večji meri krepili aktivnosti v razvijanju krajevn samouprave in delegatskega sistema. Samokritično ugotavljamo, da naši delegati niso dovolj aktivni, to vzrzel bomo prihodnje leto, ko bodo volitve, dopolnili z bolj delavnimi delegati. Dobljeno priznanje OF je tudi obveza, da še dosledneje izvajamo naloge, sprejete za srednjeročno obdobje. Sožitje med dvema narodoma v eni krajevni skupnosti pa je lahko zgled, kaj se da narediti z dobršno mero volje, je zaključil Stefan Sobčan.

JOŽE ŽERDIN

CELJE

Pot 14. divizije

Odbor za ureditev poti divizije kot vezne planinske spominske poti je na svoji seji dne 21. maja 1981 izdelal osnutek poti, kjer bi potekala ta pot. Osnutek daje v javno razpravo do 21. junija 1981. Prosimo vse zainteresirane, predvsem pa borce 14. divizije, da ga proučijo in pripombe, predloge pošljejo na naslov: Planinsko društvo Celje, 63001 Celje, Stanetova 1, p. p. 35.

Odbor je ugotovil, da je bila planinska pot »Pot 14. divizije« urejena kot vezna pot že v letu 1959. Bila je zmrakirana in vsako leto so po tej trasi potekali različni pohodi mladine. Dolgoletna želja borcev in planincev je, da se ta pot uredi kot vezna pot, ki naj bi bila ponovno zmrakirana, in naj bi imela posamezne kontrolne točke, svoj dnevnik, opis poti in svojo značko, ki bi jo prejel vsakdo, ki bi opravil to pot. Za mladino se predlaga, da bi prejeli značke za prvo in drugo tretjino poti (kot TV-15) in potem značko kot vsak pohodnik, ki opravi pot. Meddruštveni odbor prosi za dopolnitve in predloge, kje bi bile posamezne kontrolne točke. Pot bi bila posvečena borcem 14. divizije, prilagojena planincem.

Predlog je tale:

Sedlarjevo – Buče – Pilštajn – Lisično – Oslica – Bohor – planinska koča – bolnišnica na Bohorju – Moznica – Stare žage – Planina – Marof – Rudnik – Ivce – Ješivc – Lisca – Okroglica – Lovrenc – Gračnica – Miklavž – Vrh nad Laškimi – Mala Breza – Zavškov mlin – Svetli dol – Slemene – Opaka – Proseniško – bolnišnica Zima – Dramlje – rojstna hiša Miloša Zidanška – Sp. in Zg. Straža – Žički Samostan – Kamna gora – Stolpnik – prečka cesto Maribor-Celje nad Frankolovim, pri spomeniku 100 talcem – grad Linde – Trnovlje nad Socko (mlin) – Brnce nad Dobro – Strmec nad Dobro – Sv. Jošt (planinska koča na Paškem Kozjaku) in tu preide na traso Šaleške poti, po trasi gre čez Hudo luknjo (zaključni boji maju 1945) – v Završje – Podgorje pri Slovenj Gradcu – Razbor – Zlebnik – Sleme – Sovinek – Bele vode – zapusti Šaleško pot – nadaljuje pot proti Smrekovcu – Sp. Zg. Brložnik – Komen – Ljubno.

Odbor se ne more odločiti o koncu poti. Prevladovalo je stališče, da v Ljubnem kot vsi dosejani pohodi oziroma pri spomeniku v dolini Krumpaka, ki simbolizira s svojimi oboki boj in svobodo.

ODBOR ZA POT 14. DIVIZIJE

ŠKOFJA LOKA

V spomin na Kopačevo mamo

V nedeljo, 24. maja, so pri Kopaču na Ožboltu slovesno odkrili spominsko obeležje relejni kurirski postaji G-15, ki je med NOB delovala v bližini te domačije.

Spominska slovesnost je bila v počastitev dneva mladosti in v okviru proslav ob letošnjih zgodovinskih obletnicah. Zelo lep in bogat program so pripravili prizadevni partizanski kurirji v sodelovanju z ZB NOV Puštal in z mladinsko organizacijo ZSMS Puštal.

V lepem sončnem dopoldnevu se je na slavnostnem prostoru zbralo lepo število preživelih partizanskih kurirjev in borcev NOV, aktivistov NOB, rezervnih vojaških starešin, mladine, predstavnikov DPO iz Škofje Loke ter drugih krajanov. Slavnostni govornik je bil nekdanji komandir te kurirske postaje Karel Rihtaršič-Drago.

Oktober 1941 je na škofovsko območje prišla Rašiška četa in se utaborila pri kmetu Kopaču. Zaradi izdajstva so jo Nemci 31. oktobra 1941 v tej hiši napadli. Četa se je iz obroča rešila proti Polhograjskim Dolomitom. Nemci so Kopačevo gospodarsko poslopje zagzali, v njem je zgorel ranjen partizan Vinko Zelezničkar. V tem boju je padlo 7 partizanov-borcev Rašiške čete.

Kopačeva domačija na Ožboltu je bila med vojno stalno zavetišče in zbirališče partizanskih kurirjev in borcev NOV. Družina je z vsem podpirala in pomagala pri organiziranem delu za NOB. Sovražnikom to ni bilo prikrito in sledil je zločin. Domobranci, iz postojanke Črni vrh so dne 6. 9. 1944 zverinsko umorili Kopačevo mamo. Šest mladoletnih otrok je izgubilo najdražje, ostali so sirote. Partizanski borci in kurirji pa so izgubili eno od najbolj zvestih sodelavk NOV.

Združenje ZB NOV Puštal in pododbor partizanskih kurirjev Gorenjske sta soglasno odločila, da se na tej domaćiji obeleži spominska plošča relejni kurirski postaji G-15.

Kurirska relejna postaja G-15 je bila ustanovljena v neposredni bližini Kopačeve domačije. Delovala je od avgusta 1943. Januarja 1944 se je morala premakniti, ker je bila napadena in požgana. Kurirska zveza je potekala od postaje Stanišče G-13 in od postaje Bodovelske grapa G-13 a do postaje Studenčice G-25. Poleg tega je delovala tudi zveza z enotami, ki so se zadrževale na tem območju.

Po odkritju spominske plošče je sledil bogat kulturni program, ki so ga izvajali člani mladinske organizacije ZSMS in pevski zbor iz Puštal. Znani partizanski harmonikaši in nekdanji kurir Tone Benedik-Majski je poskrbel za veselo razpoloženje, partizanski pesnik Lojze Hafner je recital pesem v spomin na kurirje in Kopačevo domačijo, partizanska pesnica Pavla Benedik pa je ob koncu zelo ganljivo deklamirala pesem Partizanskim kurirjem. Nastopila je tudi folklorna skupina mladincev iz kraja, od koder so bili doma partizani Rašiške čete.

Resnično, slovesnost je bila nad vse praznična in je dosegla svoj namen. Še pozno v popoldanskih urah je odmevala partizanska pesem in harmonika v teh lepih škofovskih hribih, kjer so med vojno odmevali le partizanski strel.

FRANC GALIČIČ

BOHINJ

Odkritje obeležij NOB

Pravo poletno sonce je že zgodaj zjutraj dne 24. maja obsijalo južne Julijce in obetalo lep dan. Ob deseti uri smo se zbrali na slavnostno urejenem prostoru pri obnovljenem gasilskem domu na Kamnjah.

Ponovno, po daljšem času je bila v okviru komisije in kurirjev pri občinskem odboru ZB Radovljica in odbora ZB krajevn organizacije Polje ter ob pomoči mladine podana možnost, da se domači borci srečamo s številnimi, ki so se bojevali v Bohinju, in tistimi domačini, ki delajo zunaj Bohinja.

Vsaka hiša v spodnji Bohinjski dolini je dobila priložnostno brošuro, govornika Birk iz občinskega komiteja ZK Radovljica in Cerkovnik-Riko pa sta v govoru odlično priklicala v spomin čas revolucionarnega boja medvojnih komunistov in borcev NOB tega kraja s sodelovanjem nesebične pomoči takratne mladine in vseh domačinov. Prikazane so bile posebne za slave Janeza Maleja – komunisti, ki se je vrnil kot komunist iz Rusije, in Franca Podlipnika, ki je bil prva žrtev po okupaciji Bohinja.

Govorni program je dopolnil kulturni program z recitacijami članov DPD Svobode Tomaž Godce in najmlajših pevcev silno ubranih glasov osemletke Janez Mencinger iz Bohinjske Bistrice. Nato so podelili spominske znake in odšli še k odkritju spominskih plošč Maleju na Polje in Podlipniku na Zlan. Vsem starejšim so ves čas stopali pred oči dogodki med obema vojnoma, ko so prek Baškega sedla pod Rodico, čez Suho pod Voglom in Velikim Kulom na Govnjač planino in od tod v našo dolino in naprej na Jesenice prihajali kurirji organizacije TIGR in od italijanskega fašizma preganjeni zavedni Slovenci. Avgusta 1943 pa je bila iz naše bohinske strani ustanovljena G-10, pozneje G-27, ki je imela zvezo tudi čez Julijce na Primorsko.

LOJZE SOKLIČ

Na Pogani jami med govorom Zvonka Raduš

Socialna varnost kmetov borcev NOV

V tem sestavku bomo na kratko prikazali pravice kmetov borcev NOV po zakonu o starostnem zavarovanju kmetov. Še posebno pa bomo posvetili pozornost novostim zadnjega dodatka k zakonu o starostnem zavarovanju kmetov. Ta novela zakona, sprejeta pred dobrim letom in pol ter objavljena v Uradnem listu SRS, št. 30/79, je za kmete borce NOV tudi ena najpomembnejših, saj prinaša nove pravice, spreminja pogoje in kriterije, po katerih se ugotavlja socialna ogroženost kmetov-borcev ter podružblja in spreminja pristojnost organa za odločanje o pravici do varstvenega dodatka.

Večino novih pravic so kmetje borci NOV lahko uveljavljali takoj po sprejemu novele zakona, pa vendar je bilo k dokončni realizaciji zakona mogoče pristopiti šele po 1. 1. 1981, ko so bili sprejeti novi pogoji in kriteriji o socialni ogroženosti kmetov borcev NOV in ko so svojo novo – družbeno pomembno funkcijo morali prevzeti koordinacijski odbori za vprašanje borcev NOV.

Zato je pričujoči sestavek napisan tudi v želji seznaniti sedanje uveljavljene pogoje in kriterije z načinom in postopkom uveljavljanja svojih pravic.

Ni potrebno posegati daleč nazaj, saj še ni minilo desetletje od uveljavitve prve oblike delne socialne varnosti tudi za naše kmečko prebivalstvo.

Sistem starostnega zavarovanja kmetov v svojih začetnih temeljih iz leta 1972 in sprejet s ciljem nadaljnjega razvoja ter krepitve socialne varnosti kmetov zagotavlja na današnji stopnji razvoja ostarelim kmetom le pravico do kmečke starostne pokojnine.

Spremenjena merila

Pravica do kmečke starostne pokojnine je bila kmetom borcem NOV pred 9. 9. 1943 oziroma do 13. 10. 1943, tako kot vsem ostalim zavarovancem tega zavarovanja z edino razliko, da jo pridobijo 5 let prej kot vsi ostali zavarovanci in torej s 60 leti starosti, zagotavljena že z zakonom iz leta 1972. Poleg starostne pokojnine pa je bila vsem tistim kmetom borcem NOV, ki so bili socialno ogroženi, zagotovljena tudi pravica do varstvenega dodatka. Po veljavnih občinskih odlokih se je namreč štelo, da je kmet borec NOV socialno ogrožen, če njegov dohodek in dohodek družinskih članov, ki z njim živijo, ne presega na člana družine mejnega zneska najnižjih pokojninskih prejemkov.

Taka ureditev pa je seveda pogosto omejevala pravico do varstvenega dodatka in je bila tudi višina le tega odvisna od večjih ali manjših dohodkov, ki so jih imeli družinski člani kmeta borca NOV. Zato je bil temeljni razlog zadnje novele zakona omilitve pogojev in kriterijev, po katerih se ugotavlja socialna ogroženost kmetov borcev NOV s ciljem izboljšanja njihove socialne vrnosti.

Uzakonjene nove pravice, spremenjeni pogoji in kriteriji pomenijo korak naprej v pravni ureditvi socialne varnosti kmetov borcev NOV, pa tudi korak naprej k izboljšanju njihovega materialnega položaja.

Preden bi podrobneje spregovorili o pogojih za pridobitev pravice do varstvenega dodatka ter načinu in postopku za uveljavitev, je potrebno, da opozorimo na nekatere nove možnosti oziroma pravice kmetov borcev NOV pred 9. 9. 1943 do uveljavitve starostne pokojnine pod posebnimi pogoji.

Izjemna starostna pokojnina

Ena najpomembnejših je seveda pravica do izjemne pokojnine. Kmetu borcu NOV, ki je socialno ogrožen, lahko komisija za izjemno priznanje pravice do pokojnine prizna pokojnino, ne glede na starost, če spozna, da je to potrebno zaradi njegovega splošnega zdravstvenega stanja in delovne zmožnosti. Bistvena pogoja za priznanje izjemne starostne pokojnine sta torej v tem, da je kmet borec NOV socialno ogrožen in pa njegovo zdravstveno stanje ter delovna nezmožnost. Izvid in mnenje o zdravstvenem stanju in delovni nezmožnosti izda zdravniška komisija

ja po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Zahtevo za priznanje pravice do izjemne pokojnine je potrebno vložiti oziroma nasloviti na pristojno poslovno enoto skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Strokovna služba SPIZ potem, ko so zbrana vsa potrebna dokazila, pošlje celotno gradivo komisiji za izjemno priznanje pravice do pokojnine, ki odloči o pravici. S priznanjem pravice do izjemne pokojnine pridobi kmet borec NOV tudi pravico do varstvenega dodatka, o kateri pa odloča koordinacijski odbor za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov.

Socialno ogroženi kmetje – borci

Pomembna novost novele zakona je tudi ta, da se izjemoma kmetom borcem NOV, ki so socialno ogroženi, prizna lastnost zavarovanja starostnega zavarovanja kmetov, četudi so člani njegove družine ali celo gospodinjstvi člani zavarovani pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Kmet borec NOV, katerega sin je bil npr. zaposlen in tako zavarovane pokojninskega in invalidskega zavarovanja delavcev, vse do novele zakona ni mogel biti zavarovane starostnega zavarovanja kmetov, to pa pomeni, da ni mogel pridobiti pravice do starostne pokojnine in tudi ne pravice do varstvenega dodatka, če je bil socialno ogrožen. Z novelo zakona je ta omejitev za socialno ogrožene kmete borce NOV odpadla, upravičenci pa so lahko začeli uveljavljati pravico do pokojnine že s 1. 1. 1980.

In naposled je potrebno omeniti še pravico, ki zadeva zakonca kmeta borca NOV – najčešče seveda vdovo. Zakonec kmeta borca NOV, če tudi sam ni borec NOV, ima po smrti kmeta borca pravico do starostne pokojnine ob izpolnitvi 60 let starosti. V primeru, da je tudi zakonec socialno ogrožen, ima prav tako pravico do varstvenega dodatka.

Pravica do varstvenega dodatka

Kmetje borci NOV, ki so socialno ogroženi, imajo pravico do varstvenega dodatka. Z varstvenim dodatkom kot določeno obliko socialne dajatve naj bi se torej zagotovila vsaj minimalna socialna varnost vsem tistim kmetom borcem NOV, ki nimajo drugih dohodkov in virov sredstev za preživljanje. Pravica do varstvenega dodatka je pogojena s pravico do starostne pokojnine. S pridobitvijo pravice do starostne pokojnine pridobi kmet borec NOV tudi pravico do varstvenega dodatka. Le-to pa seveda pod določenimi pogoji.

Po novih pogojih in kriterijih o socialni ogroženosti kmeta borca NOV, ki se uporabljajo od 1. 1. 1981 dalje, se šteje, da je socialno ogrožen tisti kmet borec NOV, katerega dohodek na člana njegove družine ne dosegajo vsakokratnega mejnega zneska najnižjih pokojninskih prejemkov, ki ga določi Skupnost pokojninsega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji za tekoče leto.

Na prvi pogled torej povsem enaka opredelitev, kakršno smo poznali do novele zakona. Pa vendarle je podana bistvena razlika, ki jo je mogoče zaznati posredno in se odraža skozi kriterije, po katerih se ugotavlja premoženjski cenzus upravičenca.

Pri ugotavljanju skupnega dohodka za pridobitev pravice do varstvenega dodatka se upošteva samo dohodek kmeta borca NOV, ki uveljavlja pravico in pa dohodek njegovega zakonca. Upoštevajo se vsi dohodki zakonca, kot so pokojnina, dohodek od kmetijstva in morebitni drugi. Tako ugotovljeni skupni dohodek se nato deli na oba zakonca. Deli se pa tudi na tiste družinske člane kmeta borca, ki so popolnoma nezmožni za delo in pridobivanje.

Stopnja socialne ogroženosti

Višina varstvenega dodatka pa ni odvisna samo od na ta način ugotovljenega dohodka na upravičenca, niti ne sme biti kakršnakoli avtomatična razlika med tako ugotovljenim dohodkom in mejnim zneskom najnižjih po-

kojninskih prejemkov. Zakon sicer omejuje najvišji možni znesek varstvenega dodatka, saj le-ta ne more biti višji kot znaša razlika med kmečko starostno pokojnino in mejnim zneskom najnižjih pokojninskih prejemkov. Od 1. 1. 1981 je lahko najvišji znesek varstvenega dodatka 3.170 din. Po zakonu je namreč višina varstvenega dodatka odvisna tudi od drugih okoliščin in s tem od stopnje socialne ogroženosti kmeta borca NOV.

V čem pa je stopnja socialne ogroženosti? In kaj vse, razen dohodka na upravičenca, mora organ, ki odloča o pravici, upoštevati pri odmeri varstvenega dodatka?

Upoštevati mora pogoje za pridobivanje dohodka (npr. hriboviti predeli), dejstvo, da ima upravičenec večje število otrok, da je samohranilec, bolezen, invalidnost, elementarne nesreče. To so samo nekatere okoliščine in vseh nikakor ni mogoče naštet, ker jih sproti piše šele življenje in so lahko od upravičenca do upravičenca različne. Vse to pa mora upoštevati organ, ki odloča o pravici in šele na podlagi tako ugotovljenega dejanskega položaja upravičenca odmeriti znesek varstvenega dodatka. Šele po temeljiti oceni tako premoženjskih kot vseh drugih življenjskih okoliščin in s tem ocenitve njegovega dejanskega socialnega položaja je možno pristopiti k odmeri varstvenega dodatka.

Pot do pridobitve varstvenega dodatka

Najprej je potrebno opozoriti, da se pravica ne priznava uradoma. Kmetje borci NOV, ki izpolnjujejo pogoje, o katerih smo ravnokar spregovorili, morajo vložiti zahtevo za priznanje pravice. Svojo zahtevo naslovijo na občinski upravni organ za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov. K zahtevi morajo priložiti potrebna dokazila, kot so odločba o pravici do starostne pokojnine, potrdilo o premoženjskem stanju, izvid in mnenje o zdravstvenem stanju in morebitna druga potrdila in listine.

Ko je zbrana vsa potrebna dokumentacija, se le-ta predloži koordinacijskemu odboru za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov pri občinski skupnosti socialnega varstva. Koordinacijski odbor odloča o pravici do varstvenega dodatka in določi glede na stopnjo socialne ogroženosti kmeta borca NOV tudi njegovo višino ter po odločitvi izda ustrezno odločbo.

Kmetje borci NOV, ki z odločbo koordinacijskega odbora niso zadovoljni, lahko uveljavljajo varstvo svojih pravic pred Sodiščem združenega dela/pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter starostnega zavarovanja kmetov v SR Sloveniji.

Naloge koordinacijskih odborov

Odločbo o pravici do varstvenega dodatka pa je mogoče spremeniti, dopolniti ali celo odpraviti. Glede na spremembe v stanju socialne ogroženosti upravičenca varstvenega dodatka lahko koordinacijski odbor ponovno odloča o pravici do varstvenega dodatka in na novo odmeri tudi njegovo višino. Takšno nalogo pa so koordinacijski odbori imeli v tem letu za vse upravičence varstvenega dodatka.

S 1. 1. 1981, odkar so po noveli zakona o starostnem zavarovanju kmetov pristojni za odločanje o pravici do varstvenega dodatka, s tem datumom pa se ujema tudi uveljavitev novih pogojev in kriterijev o socialni ogroženosti kmeta borca NOV, ki jih je sprejela skupščina Skupnosti socialnega varstva v SR Sloveniji, so morali pristopiti k dokončni realizaciji novele zakona.

Koordinacijski odbori so bili namreč dolžni oziroma morajo tam, kjer postopek v celoti še ni izpeljan, na podlagi novih pogojev in kriterijev ter v skladu z zakonom o starostnem zavarovanju kmetov ponovno oceniti socialno varnost kmetov borcev NOV in vsem upravičencem na novo odmeriti tudi varstveni dodatek.

Nada Vlag
(REPUBLIŠKI KOMITE ZA DELO)

KRANJ

Partizanski kurirji ob 40-letnici vstaje

Ob 40-letnici vstaje so tudi partizanski kurirji razširili svoj delovni program. Gorenjski kurirji bodo po vsej Gorenjski odkrili 39 spominskih obeležij na območjih, kjer so delovale kurirske releejne postaje (nekaj od teh so jih že odkrili). V vse te prireditve se vključujejo krajevne skupnosti, borcevske in druge organizacije, zlasti pa šolska mladina, ki tudi prevzema skrb za negovanje teh spominskih krajev iz dni naše revolucije.

Na območju kranjske občine je med NOB delovalo 6 kurirskih releejnih postaj. Občinska komisija partizanskih kurirjev Kranj je sprejela program, s katerim se vključuje v okvir proslav 40-letnice vstaje. Program zajema odkritje spominskih obeležij na območjih, kjer so delovale kurirske releejne postaje.

V sodelovanju krajevnih skupnosti, združenj borcev NOV in drugih DPO bodo odkrita tale spominska obeležja:

– 20. junija 1981 odkritje spominske plošče kurirski releejni postaji G-19 ob bolnišnici »Košuta« na Kisovcu pod Kališčem. Slovesno odkritje so prilagodili tradicionalnemu vsakoletnemu pohodu Kokrškega odreda na Kališče, ki bo predvidoma 20. 6. 1981.

– 4. julija 1981 odkritje spominske plošče kurirski releejni postaji G-20 na poslopju osnovne šole v Olševku. Slovesnost bo združena s proslavo krajevnega praznika.

– 22. julija 1981 odkritje spominske plošče kurirski releejni postaji G-23 na Sp. Jezerskem na hiši št. 13 (last GG Kranj).

– 26. julija 1981 odkritje spominske plošče kurirski releejni postaji G-18 na Suhadolnikovi hiši št. 56 v Kokri.

– 4. oktobra 1981 odkritje spominske plošče kurirski releejni postaji G-21 na Sidražu. Plošča bo nameščena na spomeniku, ki simbolizira Avžvakarjevo domačijo, v kateri so padle štiri žrtve belogardizma.

– 21. novembra 1981 odkritje spominske plošče kurirski releejni postaji G-24 v Vogljah. Plošča bo na stavbi KS Voglje št. 62 (v stavbi je trgovina).

Vse navedene slovesnosti so združene s proslavami krajevnih praznikov. Občinska komisija partizanskih kurirjev pričakuje, da se bodo proslavi udeležili vsi nekdanji kurirji, borci in vaščani. Posebno pričakujemo udeležbo mladine, ki naj bi negovala spomine iz dni naše revolucije.

FRANCE GAŠPERŠIČ

JAVORNIŠKI ROVT

Nov spomenik padlim

Spomenik padlim v NOV, ki so ga po vojni postavili v Javorniškem rovtu, je bil preskromen, razen tega pa ga je čas že močno načel. Zato so se v krajevni skupnosti Javornik Koroška Bela in pri ZZZB NOV občine Jesenice odločili, da postavijo novega. Tega so odkrili v soboto, 23. maja, v počastitev dneva mladosti in 40-letnice vstaje. Stoji na lepo vidnem in prometnem kraju nad parkirnim prostorom pod planinskim domom na Pristavi. Izdelal ga je akademski kipar Jaka Torkar, in sicer v spomin desetim borcem NOB, ki so padli na tem območju. Njihova imena so tudi napisana na spomeniku.

To so: Anton Štrumfl, Evgen Bizjak, Ivanka Krničar, Jože Zupan, Franc Lipovec, Štefan Demšar, Valentin Klinar, Franc Mežek, Ivan Sršen in Ivan Zvab. Spominski govor je imel Milan Dornik, ki se je ob tej priložnosti zahvalil 12-članski komisiji, ki je poskrbela za postavitev spomenika, avtorju in vsem, ki so pri tem prispevali in pomagali.

Spomenik so odkrili mladinki OO ZSMS Osnovne šole Karavanskih kurirjev Koroška Bela Angelca Zeleznikar in Ljubinka Šaula, ki sta se uvrstili v republiško tekmovalno v znanju Tito – revolucija in Dušan Kokošar, ker je bil najbolj aktiven mladinec v zadnjih petih letih v tej krajevni skupnosti.

Na slovesnosti so z enominutnim molkom počastili spomin na padle, v kulturnem programu pa so nastopili pihalni orkester jeseniških železarjev, žirovski oktet in recitatorji osnovne šole. V imenu prebivalcev Javorniškega rovtja je vse pozdravil in se zahvalil za napore pri zgraditvi lepega spomenika Jože Remar, ki je v imenu mladine ter vseh vaščanov spomenik sprejel v varstvo.

BRANKO BLENKUŠ

Slovesnost pred spomenikom 10 padlim borcem na območju Javorniškega rovtja

Kosovo je čez noč zakorakalo iz najhujšega fevdalizma

S klevetami se ne rešuje medsosedskih odnosov

Nacionalizem je samoupravljanju tuj

Kljub vse večjemu vplivu organizirane idejnopolitične dejavnosti ZK in drugih organiziranih sil Kosova je položaj v tej pokrajini še vedno zapleten. K temu je treba dodati, da v zadnjem času protijugoslovanska kampanja iz Albanije vso stvar še poslabšuje in je doseгла najvišjo stopnjo z napadom na jugoslovansko diplomatsko predstavništvo v Tirani. Še vedno bojkotirajo pouk na nekaterih srednjih šolah, za vsako ceno skušajo organizirati demonstracije, kjer jih doslej še ni bilo.

»V tem trenutku«, je nedolgo tega dejal Luka Vlahović, član pokrajinskega komiteja ZK Kosova, »mora biti boj proti albanizmu nacionalizmu in iredentizmu kot tudi proti vsem drugim oblikam nacionalizma ter dosledno uresničevanje politike Zveze komunistov Jugoslavije v mednarodnih odnosih osnovno merilo za vsakega posameznika...«

Potreben je torej odločen boj posameznikov, vseh naprednih sil, da bo položaj čimprej rešen, ob tem pa je treba seveda poznati družbenopolitične razmere v pokrajini, življenje nasploh. Zakaj vse to? Kakšna je pravzaprav danes ta naša pokrajina?

Takoj po vojni je bilo treba začeti tako rekoč iz nič. Nepismenost je bila velika, le šest odstotkov prebivalstva je obvladalo črke. Od leta 1947 do danes se je družbeni proizvod povečal za več kot šestkrat. V tem času so zgradili štiri tisoč kilometrov cest in odprli okrog osemsto novih šol, sezidali šestnajst zdravstvenih domov in dve-sto sedemnajst zdravstvenih postaj. Kosovo je zakorakalo iz najhujšega fevdalizma in

neverjetne kulturne in siceršnje zaostalosti. Ni naključje, da je predsednik občinske skupščine v Prištini ob neki priložnosti izjavil, da se bržkone v zgodovini še ni primerilo, da bi kak narod v tako kratkem času preskočil stoletja zaostalosti.

Vendar je ob vsem tem razvoju hkrati skokovito naraščalo število prebivalstva, ki je prav v tej pokrajini izredno raznoliko: več kot tri četrtine je Albancev, preostali pa so Srbi, Črnogorci, Turki, Romi, Muslimani in ljudje drugih narodnosti.

Razvoj prinaša težave

Z razvojem so nastale velike razlike v razvitosti posameznih delov pokrajine. Več kot petintrideset odstotkov družbenega proizvoda so osredotočili v glavnem mestu Prištini. Kosovska Mitrovica, Prizren in Priština skupaj ustvarijo blizu šestdeset odstotkov družbenega proizvoda, narodni dohodek v glavnem mestu pokrajine, na prebivalca, je že presegal tisoč dolarjev. Po drugi strani pa številni kraji niso naredili niti prvega koraka v obdobje industrializacije. Takšen primer je, denimo, občina Bitina s sedemindeset tisoč prebivalci, kjer je le tisoč devetsto zaposlenih. Temu primerno je tudi število maturantov (700) in narodni dohodek (pičlih dvesto dolarjev). Podobno je z vasjo Žur, ki leži tik ob albanski meji, ki ima zaposlenih ob pet tisoč prebivalcih le približno sto ljudi. Ob tega je petinštirideset učiteljev! Edino tovarno so zaradi zastarelih strojev zaprli.

Zaradi posojil iz tujine in države, ki so pomenila več kot štiriindevetdeset odstotkov vseh vloženih sredstev, je zadolženost Kosova dva-

krat večja kot zadolženost drugih republik in pokrajine Vojvodine. Neugodna je tudi sestava naložb. Za industrijo so namenili le nekaj več kot polovico sredstev, vse ostalo je šlo za družbene dejavnosti.

Danes je na Kosovu zaposlen komaj vsak deseti prebivalec, kar je po vseh merilih pod kritično mejo. Neza-poslenih je okrog dvainšedemdeset tisoč ljudi, med njimi tudi 548 oseb s fakultetno izobrazbo. Približno osemdeset odstotkov ljudi, ki čakajo na delo, nima nikakršne posesti, kar ustvarja številne socialne probleme. Kljub temu pa na Kosovu še vedno računajo s precejšnjim številom rojstev.

Stvari pa vendarle niso brezupne, kaj šele neresljive. Kosovske zaloge lignita so neizčrpne, saj se vrtijo okrog deset do deset in pol milijard ton. Geološke raziskave so pokazale, da je tod polovico vsega premoga v državi. Vendar brez združevanja dela in sredstev ne moremo pričakovati razvoja gospodarstva, menijo na Kosovu. Res je, da je v zadnjem času prišlo do nekaterih pozitivnih rešitev, vendar to še ni dovolj. Ponuja pa se še ena možnost. Gre za načrt, ki so ga izdelali v Zvezni republiki Nemčiji in v katerem je rečeno, naj bi na Kosovu odprli površinski kop, ki bi dajal letno štirideset milijonov ton premoga. To bi zadostovalo za sedem termoelektrarn, od katerih bi vsaka dajala po šeststo megavatov električne energije. Zaradi energetske krize je projekt zanimiv ne le za nas, temveč tudi za Zahodno Evropo, kamor bi izvažali električno energijo. Precejšen bi bil tudi dohodek, ki bi ostal Kosovu: približno tri milijarde dolarjev.

Preusmeritev gospodarstva

Večje število novih delovnih mest, ki jih Kosovo nujno potrebuje, bo moč dobiti le s preusmeritvijo gospodarstva. Današnja sestava kosovskega gospodarstva je namreč na moč neugodna. Vendar tega ni moč storiti v kratkem času. V prihodnje, pravijo na Kosovu, bo treba temeljito pretehtati tudi proizvodne programe, da se ne bi zgodilo tako kot z novo tovarno lutk v Srbici, ki leži sredi najbolj rodovitnih kosovskih polj in s katero zdaj ne vedo, kako in kaj. Obetavnost je tudi kmetij-

stvo in z njim predelovalna industrija, k čemer spada dograditev hidrosistema Ibar-Lepenac.

Prav za ta sistem je predsek-dnik občinske skupščine v Prištini dejal, da ne bo rešil vsega, če ne bodo spremenili stoletne navade ljudi. Gre za to, da so zemljišča velika povprečno osemindvajset arov in da pomeni strahovito razdrobljenost zemlje, kar je posledica družinske tradicije. Takšna razdrobljenost seveda odločilno vpliva na način kmetovanja in preprečuje smotno uporabo mehanizacije. Še vedno je petindevetdeset odstotkov zemlje v lasti zasebnih kmetov, delovna organizacija Agro-Mo-

rava pa se mora zadovoljiti s hribovitimi, bolj ali manj nerodovitnimi površinami. Podobno je tudi v Prizrenu.

Ob vsem tem se na Kosovu spopadajo z nizko produktivnostjo, z odhajanjem strokovnjakov iz gospodarstva v neproduktivne dejavnosti in podobnim.

In vendar so tudi takšni, kot je delovna organizacija Balkon v Suvi Reki, ki je po produktivnosti takoj za kranjsko Savo. Na vprašanje, kako jim je to uspelo so v Balkanu odgovorili, da se imajo za to zahvaliti strokovnjakom iz drugih jugoslovanskih tovarn, ki so jim pomagali na noge, in po njihovem mnenju učinkovitemu

Vlado Kresnik

Zapiski
iz vojnega
ujetništva
1941-45

Druga pot bežanja je bila mnogo manj zahtevna od prve. Glavno delo je opravila ilegala med civilnimi delavci, ilegala taborišča je skrbela za odhod iz taborišča (s ponarejeno prepustnico, v vozu med paketno pošto in podobno).

Tudi ta pot bežanja se je odpirala v Francijo in Belgijo. Do francoske meje je bila od Hannovra z železnico približno petsto kilometrov, z direktnim brzcem je bilo do Pariza nekaj ur. Francozi so včasih stavili, kdo bo hitreje dosegel Pariz. Časovni rekord v begu do Pariza je postavil francoski zdravnik. Uspel je zato, ker zdravniki niso imeli dnevnih apelov, dnevnega preštevanja. Minilo je nekaj dni, da so ga Nemci končno pogrešili. Napravili so za njim hajko, seveda brez uspeha. Potlej so tudi zdravniki imeli dnevne apele.

Nekaj begov je potekalo drugače. Ubežnik se je skril v taboriščno podzemlje. Nemci so ga iskali natančno, strateško preračunano na beg z železnico, po cesti, skozi hosto. Ko je hajka minila, je ubežnik dejansko z manj tveganja zbežal iz taborišča.

Bežanje je za Francoze, Belgijce in pozneje za Angleže postalo priljubljen podvig. Če so ubežnika ujeli, so ga pripeljali v taboriščni zapor, nato pa ga premestili v drugo taborišče. Enkrat leta 1944 so Nemci z letaki po taborišču objavili svarilo: Beg iz ujetništva ni več šport. Vsakdo bo na begu ustreljen.

Francozi, Belgijci in Angleži so potlej to športno disciplino opustili.

Protifašistična ilegala je bila postavljena pred kopico problemov. Tako na primer v tistih mesecih, ko je bila nemška armada zmagovita. Posamezni kvizlingovci so dvigovali glavo.

Résistance je sklenila, da bo kolaboracioniste likvidirala, ilegala je dobivala novo, zopрно diagonalo.

V stalagu 11 A Altengrabow je Résistance obsodila na smrt kvizlingovca Depreza.

Abwehr je sodelavce-ovaduhe reševala s tem, da jih je premeščala v druga taborišča. Depreza je sklenila premestiti v naš stalag 11 B-Fallingb. Ni računala s tem, da obstaja zveza med Résistance obeh taborišč.

V jugoslovanski lazaretski baraki 23 so Nemci izpraznili najmanjšo sobo in v njo stlačili duševne bolnike, Francoze. Za njihovo oskrbo bo prišel poseben bolničar, so dejali.

Résistance stalaga 11 B je poslala k meni Arturja. Advokat iz Prage. Iz protektorata je bil zbežal prek Jugoslavije v Francijo. Ob nemškem napadu na Francijo se je prigrabil prostovoljno v francosko armado, ki je kapitulirala, Artur je postal francoski vojni ujetnik v Nemčiji.

Résistance našega stalaga je izvedela, da bodo Nemci Deprezo napravili za bolničarja v norišnici barake 23. Sklenila je, da bodo izvršili smrtno obsodbo v baraki 23. Artur je prišel, da bi se dogovoril z jugoslovanskim Nacionalnim komitejem o naši pomoči pri akciji. Za izvedbo svojega načrta so potrebovali od nas tole: ugotoviti vse navade obsojenca, njegovo dnevno in nočno gibanje, stereotipnosti v njegovem vedenju, bolniško zasedbo in opremo sobe, kjer obsojenec dela in biva, kje spi. Poskrbeli naj bi tudi, da tisto noč na hodniku ob likvidaciji ne bi bilo nič. Rok priprav: 14 dni. Predlog: justifikacija

je občutljiv izvršilni akt, ki naj se odvija v najstrožji konspiraciji. Politično širino bo dobil po izvedbi.

V partijskem jedru komiteja smo se z Mirkom in Čečem na kratko pogovorili o stvari. Način dela s terorističnimi metodami ni obetal uspehov na političnem polju. Pomislili smo pa na naše kvizlingovce, na primer na Lubajo. Računati smo morali, da bo tudi on zašel v nacistično metodiko ovajanja in uničevanja nas in naših ljudi. Sklenili smo, da bomo Résistenci torej v primeru Depreza pomagali v pripravi.

Sanitejec barake 23 Branko Ilinčič je bil naš aktiven simpatizer. Razložil sem mu, da bo v kratkem v barako prišel bolničar Francoz, kvizlingovec, ki ga bodo Francozi ubili. Branko je verjel v partijo, v narodnoosvobodilni boj – v to, da bi naj ujetnik vedel, koga bo Nemec pripeljal jutri, v to ni verjel.

Naslednjega dne se je v baraki pojavil »bolničar« Deprez. Gorilja postava, prostaško obnašanje, begajoč pogled. Podobno človeka, ki ima nekaj na vesti.

Branko je bil presenečen, moč ilegale se mu je naenkrat zazdela dokaj stvarna. A v upravičenost smrtno obsodbe ni mogel zlepa verjeti. Potreboval je čas za premislek. Skozi njegove miselne in emocionalne človeške labirinte so potovala streljanja in ubijanja našega življa v Jugoslaviji, vse nacistično nasilje in uničevalni bes, o katerem smo vedeli v taborišču vedno več podrobnega, trupla poginulih v taborišču, gomile mrličev, naloženih v umivalnici sovjetskega revirja – odločil se je. Pomagal bo v pripravi.

Brankov pogled, sicer vedno mladeniško naiven in dobrodušen, je povedal, kako težko je človeku načrtovati pogubo drugega. Povedal je tudi, kako visoki mo-

Naši znaki / 28

Naša »španka«

sistemu nagrajevanja. Če je stroj v okvari, dobila delavec, ki z njim ravna, in strokovnjak, ki je odgovoren za popravilo, samo osemdesetodstotno plačo. Zato zastoj, ki so drugod pogosti, skoraj ni.

Kje so vzroki?

»V takšnem burnem razvoju je nujno moralo prihajati do napak,« meni Svetislav Jakšić. »Mogoče nimam prav, sicer pa lahko o tem vprašate sociologe, se gnotne vrednosti razvijajo hitreje od človeške zavesti. Vzemimo za primer našo predilnico Kosovko. Ustanovljena je bila v petdesetih letih. Takrat smo sprejeli zakon o prepovedi nošenja zara in ferdeže. Se pravi, da je takrat za strojem delala delavka, ki je malo prej še živela v srednjem veku. Zaradi tega je moralo priti do travm. Gre za navade, običaje. Za čas, ko si oče in sin nista več podobna.«

Za spodbujanje hitrejšega razvoja pokrajine naj bi republike in pokrajina Vojvodina do leta 1985 odmerile precejšnja sredstva, k temu pa je treba prišteti še šestindeset milijard, ki jih bo Kosovo prejelo iz zveznega proračuna. Seveda bo treba nekaj sredstev dobiti iz samoupravnega dohodkovnega povezovanja v pokrajini sami. Na Kosovu priznavajo, da so sami krivi, če sodelovanje med organizacijami razvitih in manj razvitih območij doslej ni bilo uspešno. V Sloveniji je, denimo, precejšnje število projektov, prek katerih naj bi na Kosovo usmerili več kot pet milijard dinarjev. Gre za obojestranski interes organizacij združenega dela in razvitih in manj razvitih območij. Zato so vprašanja, kdo koga izko-

rišča, skrajno neumestna. Tudi na Kosovu menijo, da lahko takšnim parolam nasedajo le ljudje, ki ne poznajo bistva naših odnosov in zakona o združenem delu. Prav tako večina zatrjuje, da so te parole sovražne, saj nimajo nobene zveze z našo resničnostjo in z odnosi, kakršne razvijajo v pokrajini.

Ovire v šolskih klopeh

Skoraj vsak tretji prebivalec sedi danes v šolskih klopih, vsak zaposleni prebivalec pokrajine pa vzdržuje najmanj štiri študente oziroma dijake. Ti podatki so na moč zgovorni. Po osvoboditvi je imela Priština šestnajst tisoč prebivalcev, zdaj ima dvakrat toliko samo študentov. Njihova univerza je po velikosti tretja v državi. Na univerzo so se vpisovali tudi zato, ker niso dobili zaposlitve. Tako pravijo v Prištini. Na drugi strani število brezposelnih izobražencev raste. Učbenike so uvažali iz Albanije. V pokrajini je bilo vsak mesec pet do deset skupin iz te države. V Prištini so bili albanski profesorji, ki so govorili o nekakšnem slabem sistemu pri nas pa o tem, da sodelovanje s Kosovom ne pomeni sodelovanja z Jugoslavijo, da samoupravljanje ne prinaša enakopravnosti in podobno.

Fadil Eleskurtaj iz vasi, ki je od albanske meje oddaljena le šest kilometrov, je pripovedoval, da pri njih pogosto gledajo albansko televizijo in da so opazili, da so se solidarizirali s kosovskimi demonstranti. Zanimali so naš samoupravni razvoj in napadli našo celotnost. To je vredno ostre obsodbe, je odločno zatrdil Fadil Eleskurtaj, in to smo v naši vasi tudi glasno povedali.

Zakaj se je vse to dogajalo

– in se še – bi lahko osvetlili še z nekaterimi drugimi dejstvi. V občinah in organizacijah združenega dela o zunanji politiki niso kdovekaj veliko govorili. Vsi pa se zavedajo, da je enakopravnost narodov in narodnosti na Kosovu za uspešno izpolnjevanje nalog odločilnega pomena. Nacionalizem se bo še pojavljal povsod, kjer samoupravljanje ne bo zaživel.

O tem je spregovoril tudi Petronije Petronijević, delavec:

»Odnosi med Albanci, Srbi, Črnogorci, Muslimani in drugimi narodi zdaj niso več tako trdni, kot so bili. V preteklosti nismo storili dovolj za našo enotnost, sovražnik pa je to izkoristil za svoje namene. Prej bi morali posvetiti temu vprašanju več pozornosti, več bi morali razpravljati o tem in poiskati skupen jezik. Mi pa smo to zanemarili. Vsakdo je mislil le na svoje delo in nič drugega. Potruditi se bomo morali, ne le mi delavci, ampak tudi kmetje, občani nasploh, zlasti še komunisti, predvsem albanske narodnosti.«

Tako kot Petronije mislijo danes skorajda vsi na Kosovu. To je bilo moč razbrati iz nešteti sestankov, kjer so ljudje zahtevali, da se stvari do konca razjasnijo, da je treba o slabostih kritično in odkrito spregovoriti, ne pa vse skupaj končati z aplavzom, kot se je ponekod dogajalo. Preseči je treba stare metode dela, ki so socialistično zvezo odmaknile od ljudi. V sklepah šestnajste seje pokrajinskega komiteja zveze komunistov pa je med drugim tudi zapisano, da kaže odločno prekiniti z zapiranjem v forume in skupine ter zaostri osebno odgovornost.

Darko Marin
(prirenil M. S.)

V boj za obrambo španske republike je odšlo 1664 Jugoslovancev. Stevilo lahko zaokrožimo na približno 1800, če ji prištejemo Primorje, ki so po državljanstvu takrat sodili pod Italijo. Slovenci smo na svoj delež v španski državljanski vojni lahko upravičeno ponosni, saj smo dali kar 545 španskih borcev, kar znese skoraj eno tretjino vseh jugoslovanskih udeležencev boja. Padla je približno polovica vseh slovenskih borcev. V po Španiji posejanih grobovih jih je ostalo kar 236. V narodnoosvobodilnem boju v svoji domovini jih je padlo 29, koliko natančno jih je umrlo po taboriščih ali padlo v gibanjih odpora po Evropi, najverjetneje nikoli ne bomo vedeli. Med Slovenci, udeleženci španske državljanske vojne, jih je bilo za svoj delež v narodnoosvobodilnem boju in revoluciji 1941–1945 sedem proglašanih za narodne heroje. Sedem jih je nosilcev partizanske spomenice 1941. Živih je še natanko samo 32 Slovencev »špancev«. Vsako leto se zbero na tovariškem srečanju in morebiti se bodo vsaj na enem od teh srečanj odločili tudi za poseben spominski znak, kar ne bi bilo

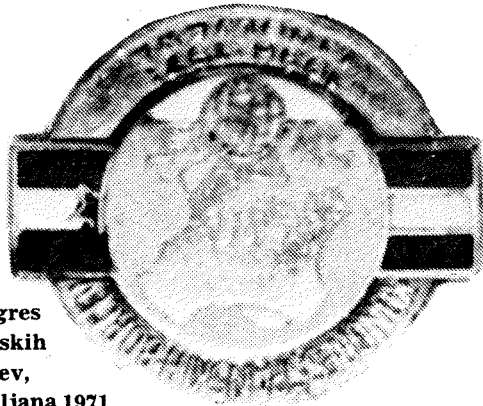
narobe. Edina značka, ki je nastala na Slovenskem za španske borce, je bila žal razdeljena v prevelikem številu, da bi ji lahko dali veljavo znaka slovenskih španskih borcev.

Vir za te vrstice je bila ljubljanska pomoč španskih borcev Vlada Makuca in Stanka Salamona. Oba se še spomnita, kako je bilo ob ljubljanskem kongresu jugoslovanskih španskih borcev leta 1971. Kongresne značke so dobili vsi španski borci že skupaj z gradivom za kongres, dobili pa so jih tudi mnogi drugi, ki so špansko državljansko vojno videli samo na slikah. Škoda. Značka je likovno prav prikupna in tudi bogato izdelana. Osnovni motiv je obris Španije, na katerem je stisnjena pest desnice. Ta simbol je bil upodobljen že na prvih značkah, ki so jih pripadniki mednarodnih brigad dobili že v Španiji. Na naši ljubljanski znački piše **KONGRES ŠPANSKIH BORCEV** in pod tem Ljubljana 1936–1971. Zadaj je samo igla za zatikanje. Premer značke je 22 milimetrov.

Španski borci – Jugoslovanci so imeli štiri kongrese. Prvi je bil leta 1956 v Beogra-

du, drugi 1966 v Zagrebu, tretji 1971 v Ljubljani in četrti 1976 v Splitu. Na prvem kongresu v Beogradu je vsak španski borec dobil lepo odlikovanje – spominsko medaljo španskih borcev – in še lepo značko, ki je bila značka samo po imenu, dejansko pa tudi medalja. V Zagrebu so dobili vsi plakete z vgraviranim imenom in priimkom, v Ljubljani in Splitu pa samo značke. Izmed vseh je najbolj skromno izdelana značka splitskega kongresa. Pred leti so naši visoki družbenopolitični delavci dobili red »osvoboditve republike Španije«, med njimi tudi kateri španskih borcev, toda velika večina naših španskih borcev tega lepo izdelanega odlikovanja nikoli niti videla ni. Še ni dolgo, ko je bil na prodaj v zbirateljskih krogih in prav zanimivo bi bilo videti, komu v Beogradu je bilo tako malo do njega, da se mu je odrekel. Prišel je namreč od tam. Drugače pa so vojna odlikovanja španske republike iz let 1936–1939 zelo redka. Verjetno predstavljajo najpopolnejšo zbirko odlikovanja znanega poljskega generala Karola Świerczewskega-Waltera, ki so razstavljena v varšavskem vojnem muzeju (tam je tudi njegov red jugoslovanskega narodnega heroja z redom partizanske zvezde 1. stopnje in z redom za hrabrost). Ni pa medalje pripadnikov mednarodnih brigad, katere potrdilo je na fotografiji v knjigi »Naši Španci«, Ali jo je dobil in jo ima mogoče kdo pri nas? Dodajmo še, da so posebne medalje za španske borce leta 1956 ustanovili tudi na Poljskem, na Madžarskem in v DDR. Res pozno, toda v prvih letih po vojni so na španske borce kar posplošeno leteli čudni očitki.

Janez J. Švajncer

Kongres španskih borcev, Ljubljana 1971

rajo biti ideali, zaradi katerih se človek za kaj takega vendarle odloči.

Izdelali smo podroben načrt Deprezove okolice na cigaretnem papirčku v miniaturi. Izročil sem ga Arturju. Nadvse ga je zabavala mini-izvedba.

Akcija, delo šestih članov Résistance, je le delno uspela. Artur je povedal, kako je bilo, kaj so jim v centrali Résistance poročali izvajalci akcije. Depreza, spečega na spodnji od dveh postelj, ena nad drugo, bi naj bil pokončan udarec z železnim batom po glavi. V popolni temi, pod bežnim slabotnim sijem žepne svetilke je likvidator z batom zadel rob zgornje postelje, Deprez se je prebujal, obračal. Likvidatorji so sklepali, da je mrtev, in so odšli. Naslednjega dne, takoj jutraj je bil Deprez živ, z zdrabljenim nosom in razbito zgornjo čeljustjo, premeščen neznano kam.

Abwehr je poraz tiho požrla. V krogih ilegale je vladalo zmaganost. Tu pa tam nič obetajoči objestni toni. Po barakah so začele vznikat »amaterske« odporniške skupine kot gobice po naključnem dežju.

Po jugoslovanskih barakah akcija Résistance nad Deprezom ni povzročila nikakega odmeva. Kot da je ni bilo. Jugoslovanske barake so dihale s svojim ustaljenim ritmom, v katerem so utripale Šumadija, Baranja, Zlatibor, gozdovi Bosne, epopeja Kragujevca in Užica.

V ta ritem domotožja in upornosti je butnila vest: dosednji zastopnik Jugoslovancev odhaja – kdo bo naslednik?

Zastopnik – po nemško se je imenoval »vertrauensmann«, »mož zaupanja«. Nihče ni nikoli opredelil, moč čigavega zaupanja. Vedno ga je postavljalo nemško poveljstvo. Nikoli ga niso izbrali med protifašisti, razumljivo. Francoski zastopnik

je bil na primer jezuit-vojni kurat, pripadnik visokega klera in petainist-frankist. Poljski zastopnik je bil šlahtič, deklarirani konservativec, obremenjen s protirusko tradicijo.

Nemško poveljstvo je zdaj za Jugoslovane pripravljalo zastopnika, o katerem so se bili pogovorili z zdravniki, ti pa s tistimi podoficirji, ki so svojo protikomunistično in protiosvobodilno opredelitev prikrivali zdaj z monarhizmom, zdaj z anglofilstvom.

Baraka 18 je zasedala vsak večer. Prihajali so tudi predstavniki drugih jugoslovanskih barak. Brata Sremački, Slavko Džordžević, Dobrivoj Živadinović – postajali so ljudski tribuni. In Gliša Bača pa Milan Banjeglav in pridružila se je mirna, tehtna revolucionarna beseda starega sindikalnega revolucionarja iz Beograda Badriča – porodil se je drzen sklep: imenovati delegacijo, ki bo šla na poveljstvo in predlagala za zastopnika svojega kandidata. Predlog je zvenel zahtevno.

Nemška soldateska v taboriščih kaj podobnega ni bila doživela. Množičen nastop ujetnikov z Balkana! Pričakovati je bilo reakcijo, mogoče v obliki povračilnih ukrepov.

Poveljstvo si je izmislilo nekaj drugega. Uprizorili so »volitve« zastopnika. Na nogometnem igrišču so postavili v vrsto jugoslovanske ujetnike in tja pripeljali zdravnike in njihove spremljevalce.

Na »volitve« je prišel »lagerkomandant« osebno. Pisal se je Langhans, »dolgi Janez«, a bil je majhen, debelušen. Postavil se je na sredino igrišča in opazoval množico »volilcev«, ki se je zgnetla pred golom. Komandanta sta spremljala »sonderführerja« (vodja oddelka s posebnim namenom) Rojko (baje iz Slovenskih Ko-

njič) in Polič (menda iz Maribora). Rojko in Polič sta predstavljala »novi red« nacistične prisotnosti na Slovenskem. Bila sta odpadnika, ki sta se prisilnila nacistom in služila nemški vojski v »posebne namene«.

Za golom je tekla taborišča žična meja. Ob njej se je znašlo več stražarjev. Volilni zbor je naglo opravljen.

»Also, koga hočete imeti za »vertrauensmanna« vi?« je Langhans vprašal zdravnike.

Od zdravnikov sta bila prisotna dva, drugi so ostali v lazaretu. Doktor Pavle se je postavil v vlogo predstavnika zdravnikov in zaklical v množico svoj predlog.

Iz množice ploha protestov:

»Nečemo!«

»Nečemo lekarskog ulizicu!«

»Hočemo čoveka u interesu nas vojni-ka, ne vas lekara!«

»Sonderführerja« sta sproti prevajala komandantu »debato« na »volišču«.

Doktor Pavle se je razgrel in spozabil:

»Dole baraka osamnajst!«

Zvenelo je kot vojna napoved. Množica pred golom je vzvalovala. Baraka 18, v sprednji liniji vsa tovarišija, za njimi ostala jugoslovanska vojska iz vseh barak – završalo je iz množice kot v protestnih demonstracijah tik pred vojno po jugoslovanskih mestih.

»Fuj!«

»Dole ulizice!«

Roke so grabile po tleh za kamenjem.

Stražarji ob žici so radovedno čakali. V viharju protestov so se s svojo podrejenostjo osredotočili na enega človeka, na komandanta, na njegov gib, na njegovo besedo.

Langhaus se je brez besed obrnil in odšel. Z njim sta odkorakala Rojko in Polič,

za njimi jo je proti lazaretu pobrisal doktor Pavle.

Jugoslovanskega zastopnika je postavilo poveljstvo.

Celotna protifašistična ilegala taborišča je registrirala akcijo Jugoslovancev na nogometnem igrišču kot neverjeten dogodek. Nekaterim ni hotela v glavo posebnost jugoslovanskega protifašizma: množičnost in naustrašnost.

Člani Résistance, s katerimi smo se srečavali, so vse bolj dojemali, kaj se dogaja na jugoslovanskem ozemlju. Pozdravljali so nas:

»Vive Tito!«

Nacionalni komite je moral spraviti v sklad sile odpora med Jugoslovani in se pripraviti na prihodnje dni, ki so napovedovali točo; stalingrajski poraz je Nemce spravljalo ob pamet. Iz nemških vrst so prihajali glasovi, da bo taborišče prevzela SS.

8. Partijska internacionala stalaga

Stalingrajska bitka, kapitulacija generalfeldmaršala Paulusa pred sovjetsko armado januarja 1943 je svojo simboliko spustila tudi nad stalag.

Protifašistična narodnoosvobodilna ilegala Jugoslovancev stalaga ni imela več skrbi za jugoslovansko nacionalno bazo v taborišču. Nacionalni komite Jugoslovancev smo preobrazili v Antifašistični komite, s tem da smo vanj vpregli še Vladimira Mrdjo, geometra. Skrbel bo za zvezo s poveljstvi.

Se nadaljuje

Nad tri tisoč ljudi na že osmem spominskem srečanju pod Ljubeljem

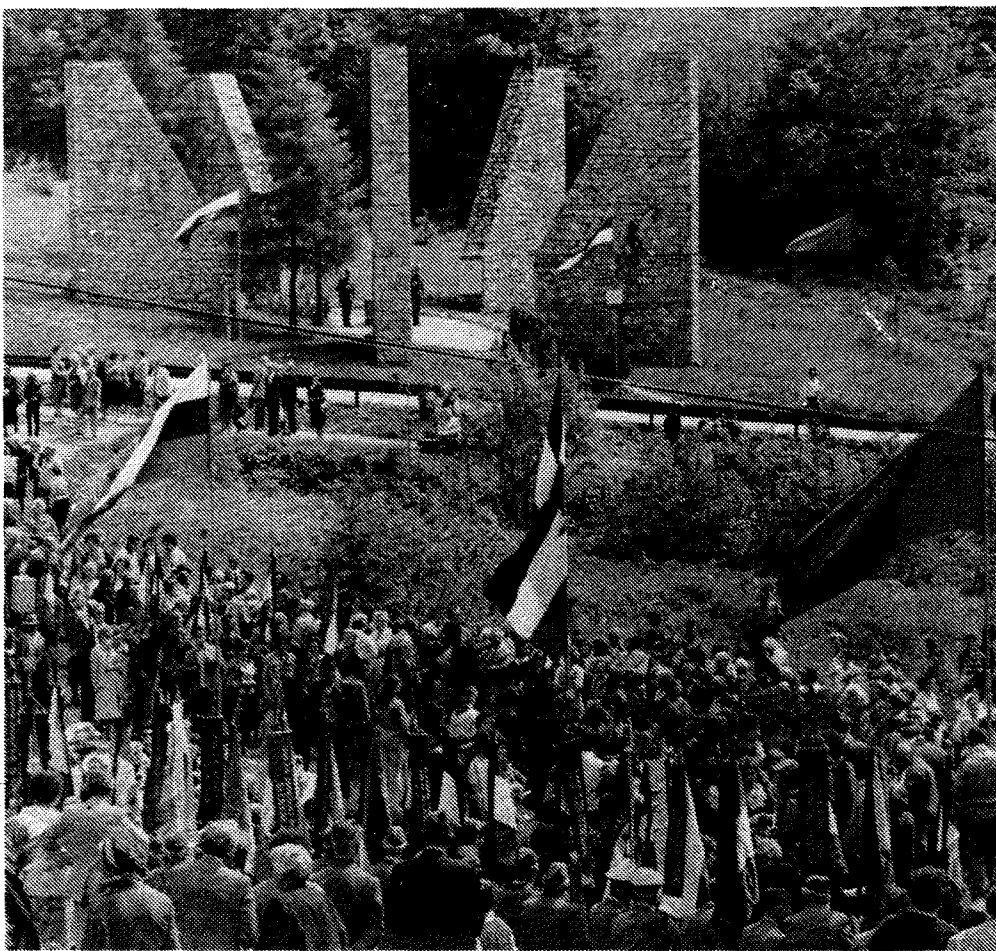
Ne le spomin, tudi svarilo!

Na mestu, kjer je bila med drugo svetovno vojno podružnica zloglasnega koncentracijskega taborišča Mauthausen, so se minulo soboto že osmič zapovrstjo zbrali nekdanji interniranci in zaporniki, mladina in krajani, da bi se spet oddolžili spominu umrlih ter hkrati s tega mesta poslali še en glas v svet proti nasilju, proti novim oblikam fašizma in nacizma ter proti mrzlčnim oblikam nasilja sploh. Ljubelj so ob tej priložnosti obiskali tudi predstavniki koroških partizanov, nekdanjih taboriščnikov z avstrijske strani meje ter predstavniki goriških internirancev, združenih v organizaciji ANEDA. Zbranim je uvodoma spregovorila članica sveta federacije Mira Svetinova, nekaj besed pa je dodal tudi predsednik zveze taboriščnikov z avstrijskega Koroškega Josef Nischlevizter. Ob častni straži graničarjev jugoslovanske ljudske armade (ob spomeniku) ter kar 145 praporih in kulturnem programu, ki je bil letos v organizaciji skupščine občine Kamnik, je slovesnost na Ljubelju zares uspela.

Mira Svetinova, ki je uvodne besede namenila prav mladini, je med drugim, ko je spomnila na letošnje jubileje, dejala:

»Skoraj nemogoče je z malo besedami označiti zgodovinski in človeški pomen prelomnega leta 1941. Tedaj se je ne samo dvignila oborožena pest slovenskega naroda, naroda hlapcev; začelo se je tudi še danes trajajoče preoblikovanje osebnosti slovenskega človeka, ki je postal vse odločnejši bорец za narodno in osebno svobodo, za pravico do življenja in ustvarjanja na svoji zemlji; začela se je prebujati zavest in miselnost današnjega in prihodnjega samoupravljalca...«

Potem, ko je predvsem mladim ponovno orisala zgodovinsko pomembno ustanovitev

Osvobodilne fronte slovenskega naroda ter njeno delovanje in pomen za NOB in, ko je ugotavljala, kako visok je odstotek aktivnih nekdanjih internirancev in borcev na vseh ravneh in v vseh smereh družbenopolitičnega dela v naši družbi, je Mira Svetinova spregovorila še o bratstvu in enotnosti, o nekaterih pojavih spodkopavanja tega, v boju težko pridobljenega bogastva. Dejala je, da smo pri čuvanju in razvijanju teh odnosov včasih malomarni, kar zlasti kažemo z neuresničevanjem ali prepočasnimi uresničevanjem dogovorov in sprejetih stališč. To pa sovražnim silam olajšuje razdiralno delo.

Svetinova je opomnila zbrane, da je danes, ko mineva od vojnih grozot ter še posebno od sovražnikovih grozodejstev že štirideset let, spomin že nekoliko obdelan in bolečina manj ostra, kar bi nekateri radi izkoristili za to, da bi storjene grozote prikrili, jih zmanjšali ali prikrili. Osemnajst milijonov v taborišča odpeljanih nedolžnih ljudi z vseh okupiranih dežel Evrope in 60 milijonov izginulih življenj pa mora vendar ostati pričevanje mladim generacijam, čeprav si le težko lahko zamislimo vse strahote koncentracijskih taborišč.

»Če še vedno zbiramo zgodovinsko gradivo, dokumente in pričevanja, če o tem pišemo knjige ali postavljamo spomenike, ni to samo zato, da bi prikazovali junake preživelih grozot, temveč zato, da bibila naša obsodba še bolj glasna...«

Predsednik avstrijskih koroških internirancev je nato spregovoril o pojavih oživljanja fašizma ter o zdravem dviganju koroške mladine proti tem pojavom.

B. Ž. J.

Skupaj z mladimi na proslavo v Mauthausen

Po poteh trpljenja in tovarištva

Kot vsako leto je bila tudi letos organizirana slovesna proslava osvoboditve nekdanjega zloglasnega nacističnega koncentracijskega taborišča Mauthausen. Kot vemo, je v tem taborišču izgubilo življenje 12.890 Jugoslovancev in med temi veliko Slovencev. Letošnje proslave se je udeležilo približno 15.000 ljudi iz vseh krajev Evrope. Med udeleženci proslave je bilo tudi 3.000 Jugoslovancev in med temi veliko naših rojakov, ki so na začasnem delu v tujini.

Pred vhodom v taborišče, ki je s svojimi mogočnimi zidovi, na katerih je žica, skozi katero je med vojno tekla električni tok visoke napetosti in še vedno straši bližnjo okolico, je danes 19 nacionalnih spomenikov. Vsi ti spomeniki so veliki in zelo lepi. Tudi mi Jugoslovani imamo svoj spomenik, ki je med najlepšimi. Pokroviteljstvo nad letošnjo proslavo v Mauthausnu, so prevzele in dobro izpeljale družbenopolitične organizacije iz občine Titovo Užice. V bogatem kulturnem programu so sodelovali člani kulturno umetniškega društva Abrašević iz Titovega Užica in člani Mladinskega pevskega zbora iz Maribora, pod vodstvom zborovodje Rajštra. Slavnostni govor sta imela jugoslovanski ambasador na Dunaju Novak Pribečević in

delegat ZZB NOV SFRJ Džorđe Djukić.

Priznati moram, da smo bili borci, ki smo skupaj potovali z mladino na proslavo v avtobusih prijetno prenečeni. Pričakovali smo, da bo mladina po 400 kilometrih poti utrujena, in da ne bodo imeli posebnega zanimanja za dogajanja v taborišču. Kar kmalu se je pokazalo, kako smo se zmotili. Ti mladi ljudje so se kar hitro živeli v vse grozote internacije, v vse gorje naših ljudi, ko je moral biti Slovenec trd in odločen, če je hotel preživeti težke čase sovražne okupacije... čase brez usmiljenja. V naših avtobusih ni bilo sledu mladinske razigranosti, vpitja in smeja. Vsi so pozorno poslušali pripovedovanje starejših članov zveze borcev, nekdanjih internirancev iz Mauthausna, ki so jim nazorno razlagali svoja grozotna doživljanja.

»Ali je vse to sploh bilo možno?«, se je slišalo.

»Da, še dosti huje. Vsega kar smo doživeli, ni mogoče popisati samo z besedami. To, kar se je dogajalo za zidovi koncentracijskih taborišč, vedo samo tisti, ki so to na lastni koži občutili,« je razlagal tovariš Bruno Gerdovič.

»Še... še... nam pripovedujte«. In borci so neutrudno pripovedovali.

Enako zanimanje so pokazali mladinci pri organiziranem ogledu taborišča. Nikamor se jim ni mudilo.

»Poglejte, tam je izgubil življenje tovariš Ivan Jošt iz okolice Celja, tam je umrl tovariš Sirca, tam je visel za roke obešen Maks Rapolt, tam so psi napadali in grizli Gerdoviča, dr. Hlebanjo, Jurco, tam so bile streljane prve žene v Mauthausnu – štiri Jugoslovanke, ... tam...«

Spomini se nam vračajo nazaj in v mislih se prepletajo strahote, ki smo jih morali prenesti, da bi ohranili sebi in vam, dragi mladi prijatelji, svobodo... svobodo, ki je še danes nekateri ne znajo prav ceniti.

Po poti domov smo vsi skupaj opazovali pokrajino. Tu in tam se je videla kakšna nova lepa družinska hiša, toda po bregovih so še vedno ostale priplepljene stare in skromne kmetije. Toda časa za opazovanje ni bilo preveč. Po avtobusu sta prišli dve mladinki in sta rekli:

»Tovariš, obljubili ste nam, da nam boste še pripovedovali!«

»Rade volje, samo če se s tem tudi ostali strinjajo.«

»Ja«, je veselo zavreščalo v avtobusu.

Na vsej poti v domovino sta v naših srcih ostali groza in spomin na tovariše, ki so morali vse to pretrpeti. Spomin nam ne dopušča, da vse to pozabimo. Ker mrtvi molčijo – moramo o tem mi preživeli govoriti in prenašati iz generacije na generacijo. Še v avtobusih na poti domov smo med udeleženci proslave zbrali tele izjave:

Srečko Izlakar, podpredsednik mladinskega zbora: »Veliko sem bral o taboriščih, vendar je to, kar sem vse tukaj videl, čisto nekaj drugega. Ne morem verjeti, kaj vse so morali ljudje prenesti.«

Bruno Gerdovič: »Take proslave nas vežejo na spomine, ki smo jih kot borci NOV skupaj preživeli v tem peklu. Danes je to kraj, kjer se sklepajo nova poznanstva in prijateljstva, kar je tako značilno za nas Jugoslovane.«

Mladinka Polonca Pivec iz pedagoške gimnazije je v avtobusu med drugim napisala:

»Ko premišlujem o taborišču smrti,

kateri so pravzaprav v zgodovino vtakani mrliški prti, ne najdem besed in ničesar ne povem, toda v meni nekaj žari, to, dobro vem...«

Mato Utovič

Jasenovac, Kozara, Jajce, Drvar, Bihać...

Ob urah zgodovine

V mislih so se sprepletale slike grozot, herojstva. Tod se je kalila, ječala in rojevala naša nova, svobodna pot, naša nova, srečnejša, svobodna domovina.

Zato je po dvodnevnem ganljivem, pretresljivem potovanju skozi »ure zgodovine«, kot je dejal predavatelj na Kozari, v avtobusu kar sama silila iz grla tista »Oj Kozaro, oj Kozaro...« pa »Nabrusimo kose« itd.

To je bil izlet borcev NOV iz Zlatega polja v Kranju. Da bi cena ne ovirala posameznika, je krajevna organizacija primaknila kar četrtino iz sredstev, nabranih po tozdi. Tako je bil avtobus nabito poln.

Prvi, globok vtis je napravil obisk v Jasenovcu. Zlasti film. Kakih 700.000 zverinskih pomorjenih (poklanih!) ljudi. Po številu žrtev drugo največje morišče v Evropi v podivjanem valu človeškega, ustaškega zverinstva v zadnji vojni. Mnogi obiskovalci so si brisali oči, stiskali zobe, požirali slino... In potem Kozara! Vsak peti prebivalec te obsežne planote je padel. Kakih 12.000 samih nedolžnih otrok. Skoraj ves takratni rod je izkrvavel. A ljudje niso klonili. Iz kupov mrličev niso nastajala pokopališča, marveč nepregledne vrste zibelk novega življenja, novih borcev.

Poseben vtis je pustila še Titova pečina v Drvarju. To še posebno ob živem pripovedovanju takratnega borca v Drvarju, današnjega izletnika v avtobusu. Prav tako je bila med nami izletniki udeležnika enajstih tradicionalnih vsakoletnih pohodov slovenske mladine »Po poteh Avnoja«. Zbrano in razumljivo je opisala takratno pot delegacij iz raznih krajev Jugoslavije, še posebno slovenske. Živo, slikovito in zanimivo je zatem pripovedovala o sedanji, vsakoletni udeležbi mladine iz vseh krajev Slovenije na teh pohodih in o obujanju tradicij NOB ob tem.

Osrednja misel, ki so jo udeleženci poudarjali nad vračanjem je bila, da moramo včasih z večjim spoštovanjem upoštevati ogromne žrtve tamkajšnjega naroda za našo skupno stvar. Prav tako pa je bila skupna ocena, da še vse premalo poznamo in upoštevamo naravne lepote in bogastva teh krajev in njihov burni kulturni, družbeni in gospodarski razvoj v okviru naše skupnosti. Tako so »ure zgodovine« ob filmih, muzejih ter pot skozi mogočno sotesko Vrbasa, prek ravnin, polj, mest in vasi marsikomu spremenile stare poglede in odprle oči v resnično sedanost.

K. Makuc

Bil je hraber in zaveden beneški Slovenec

Zavedni beneški borec Ivan Podreka-Giovanin je bil doma iz prijazne beneške vasice Škrutovo v vzhodnem delu Beneške Slovenije. Konec septembra leta 1943 sva se prvič srečala v Sv. Lenartu Slovenov nedaleč od Čedadu. Tedaj smo vkorakali v ta kraj z enotami 1. soške brigade, v kateri sem bil komandant 4. bataljona. Pričakala nas je Šentlenartska četa, ki so jo tamkajšnji fantje ustanovili sami. Ob kapitulaciji Italije so hrabro napadli in razorožili orožniško postajo. Med njimi je bil tudi Giovanin, ki je bil še posebno opazen v svoji uniformi poklicnega gasilca. Pred odhodom k partizanom je bil v gasilski službi v Čedadu. S kamionom je vozil za potrebe partizanskih enot po vzhodni Benečiji.

Septembra 1944. leta sem ponovno prišel v Beneško Slovenijo skupaj s 17. SNOUB Simona Gregorčiča. Konec oktobra se je brigada vrnila čez Sočo v sestav 30. divizije, jaz pa sem ostal v na novo imenovanem poveljstvu za operativno območje bivšega Briško-beneškega odreda, ki se je imenovalo Operativni štab za zapadno Primorsko (OŠZP). Tu sem tudi ostal do konca vojne. Tedaj sem ponovno srečal Giovanina. Takrat je imel odgovorno dolžnost intendanta Beneškega bataljona. Kmalu pa je sprejel še odgovornejšo dolžnost predsednika gospodarske komisije za vzhodno Benečijo.

Zelo vestno se je lotil tudi te naloge.

Poleg svojega dela pa se je udeležil tudi bojev. Kjer je le mogel, se je priključil borcem in pomagal je uničevati fašiste. Zadnje dni pred osvoboditvijo pa se je kar enostavno priključil in z intendanti OŠZP po vsakem boju organiziral in pomagal pri zbiranju in hranjenju vojnega plena, ki ga tiste dni ni bilo malo.

Prav zadnji dan bojev pa mi je še posebno ostal v spominu. Bilo je zadnji dan aprila 1945. leta. Enote OŠZP so bile v ofenzivi na celotnem operativnem območju Posočja in Beneške Slovenije. Do tedaj je bila osvobodjena dolina Soče od Tolmina pa do Bovca in celotno ozemlje Slovenije. Po naših načrtih bi uporabili za osvoboditev Čedadu Beneški in Rezijski bataljon. Beneški bataljon je bil tedaj pri Škrutovem, medtem ko za Rezijskega nismo vedeli, kje je, čeprav je sprejel povelje, naj pride v vzhodno Benečijo. Dne 1. maja zjutraj se še vedno ni pojavil, zato sem sklenil, da grem z motociklom proti Kobaridu. Nisem bil spreten pri vožnji, zato sem prosil Giovanina, naj me pelje z motorjem. Ves vesel je sprejel to nalogo in sva se okrog 7. ure. 1. maja 1945. leta odpeljala čez Špeter Slovenov po dolini reke Nadiže proti Kobaridu. Prispela sva v prejšnji dan osvobodjeni Kobarid, ki je bil okrašen z zastavami in poln veselih domačinov. Šla sva takoj na komando mesta Kobarid, da bi poizvedela o naših bataljoni. Vedeli so, da je 2. bataljon prispel v Tolmin tega jutra, Rezijski bataljon pa je bil nekje v okolici Breginje.

Z Giovaninom sva se odpeljala v Tolmin, kjer se je pravkar končal skupni miting veselih Tolmincev in borcev našega bataljona. Ko sva bila na komandi meta Tolmin, so iz Dolarjev po telefonu javili, da se po dolini Soče iz smeri Gorice pomika močna motorizirana nemška kolona, ki se je umaknila pred enotami 30. divizije. Takoj sem ukazal poveljniku 2. bataljona, naj spotoma napravi med vasmi Kamno in Idriško ob glavni cesti zasedo in napade umikajoče se Nemce. Z Giovaninom pa sva odšla v Kobarid, kjer smo se zaustavili samo toliko, da smo opozorili komando mesta pred bližajočo nemško kolono, da ne bi prišlo do nepotrebnih žrtev, kajti v tem splošnem veselju so že pozabili na možnost ponovnega prihoda Nemcev.

Potem sva nadaljevala pot v Breginj. Tam so nam povedali, da bataljon počiva v Podbeli, kamor je prispel po napornem pohodu čez planino Stol. Pri komandi mesta Breginj je bilo nekaj nemških zaplenjenih kamionov, pa tudi goriva so imeli dovolj. Takoj sem ukazal, naj pripravijo kamione za borce in borke Rezijskega bataljona. Borci so se, čeprav še utrujeni, veselo spravili nanje. Sklenili smo, da gremo prek Starega sedla, Robiča in po dolini Nadiže proti Čedadu. Dogovorili smo se, da greva z Giovaninom približno dva kilometra pred kolono z motociklom. Tako sva že prišla do Robiča, ko je kar naenkrat pred nama padla v reko Nadižo topovska granata in se s trušcem razletela. Presenečena sva se ustavila, saj sva se pred

nekaj urami vozila in nasprotni smeri in je bila vsa dolina Nadiže svobodna. Ni bilo časa za razmišljanje, kajti slišali smo pravo bobnenje motorizacije, ki se je pomikala po dolini Nadiže.

To je bila spet nemška kolona, ki se je umikala proti Avstriji. Takoj sva obrnila in odbrzela nazaj. Našo kolono sva zaustavila v Starem sedlu in jo obrnila nazaj proti Breginju. Ravno še ob pravem času, kajti močna nemška kolona, ki je imela tudi oklepna vozila, je že prišla do Robiča in nadaljevala pot proti Kobaridu, in ni opazila naše kolone. Ker nismo imeli podatkov kaj se je medtem zgodilo v dolini, smo morali opustiti naš načrt o gibanju Rezijskega bataljona po dolini Nadiže proti Čedadu. Prav tako nismo imeli niti časa niti orožja da bi se spuščali v boj z močno umikajočo se nemško kolono. Odločili smo se, da gremo z našo kolono čez Breginj, Platišče, Tipano, Neme, Fojdo in Čedad. Seveda je bila ta pot mnogo daljša in napornejša, toda druge izbire nismo imeli.

Spet sva šla z Giovaninom naprej pred kolono kamionov po strmi in slabi makadamski cesti. Vse je šlo v redu, prešli smo vasico Platišče, toda prišli smo pred lastno oviro, ko smo poprej porušili škarko nad globoko dolino. Za zasilen prehod so položili tramove in hlode, toda nemški šoferji, ki so bili naši ujetniki, niso hoteli voziti. Tedaj sem vprašal Giovanina, ker sem vedel, da je spreten šofer, če res ni mogoče prepeljati kamionov. Mislim, da je ne odrinemo od tramov. Tedaj sem sedel v prvi kamion in mu dejal: »Giovanin, s teboj grem. Prvi kamion vozi čez oviro in pokažimo tem Nemcem, kaj so zmožni partizani.« Brez besede se je usedel v kamion in pčtem dejal: »Gremo, in upam, da bo šlo.« Vozil je počasi, škripalo je in se vpogibalo pod težo kamiona. Oba sva molčala, toda Giovanin je z mirno roko počasi napredoval, ne gledajoč v globoki prepad pod nama. Kamion je počasi prilezel s prvimi kolesi na drugo stran porušene ceste in se izvlekel na trdna tla. Pošteno prepotena sva prišla iz kamiona in sprejel naju je vesel hura zadovoljnih borcev. Čestital sem Giovaninu za spretnost in hrabrost, on pa je samo skromno dejal: »Saj nisem mogel odbiti, ko si se tudi ti usedel v kamion.« Nato so nemški šoferji brez Giovaninovega nadzorstva prepeljali še preostale kamione brez nesreče. Izgubili smo mnogo časa, tako da se je že približevala noč. Dal sem še zadnja navodila, kako naj vozijo in komu naj se javijo pri Čedadu, nakar so krenili po ukazani poti.

Odločil sem se, da greva z Giovaninom v smeri Čente, kjer je deloval naš 1. bataljon.

Ob svitu 2. maja sva se podala spet na pot v smeri Bardo, Čenta. To mesto so po hudih bojih prejšnji dan osvobodile enote 1. bataljona in italijanskih garibaldincev. Zavezniki pa so prišli prav to jutro do Čente in se zaustavili v parku. V radijskih poročilih iz Vidma smo slišali, da so tja prispeli tudi oddelki Titove vojske. Sklepal sem, da mora to biti Beneški bataljon. Odločil sem se, da greva z Giovaninom v Videm, posebno še, ker je to mesto Giovanin odlično poznal.

Krenila sva kar po glavni cesti iz Čente. Spotoma sva srečevala motorizirane zavezniške oddelke, ki so hiteli proti Kanalski dolini.

Med potjo sva srečala četnike. Peljala sva se mimo in nihče ni nič napravil. Videm je bil osvobojen in poln vseh vrst italijanskih partizanskih enot in zaveznikov. Izvedela sva, da je v mestu tudi neka naša enota. Našli smo Beneški bataljon, ki je ponoči prodril iz Čedadu v Videm in se nastanil v bivši kasarni alpincev. Kmalu sva našla tudi vilo, v kateri se je naselilo poveljstvo gestapa.

S tem je bilo tudi končano moje in Giovaninovo razburljivo 24-urno potovanje z motociklom med našimi enotami OŠZP v zadnjih bojih za osvoboditev Beneške Slovenije.

Giovanin je bil zelo ponosen na ta svoj zadnji doprinos v zadnjem dnevu bojev in zmag naših enot. Po osvoboditvi se je vedno rad spominjal teh dogodkov in s ponosom pripovedoval ostalim prijateljem in znanecem. Na žalost pa njegov trud in junaštvo, kakor tudi vseh ostalih, ni bil dovolj za diplomate, ki so meje začrtali, ne da bi vprašali ljudi.

Vsega tega sem se spomnil, ko sem februarja stal ob odprtem grobu v Kobaridu in se poslavljajal od Giovanina.

Franjo Bavec-Branko

Primskovo 1941–1981

Odbori borcev 2. grupe odredov Zahodnodolenjskega odreda, Gubčeve in Cankarjeve brigade, pripravljali odbori ZB Litijske in krajevna skupnost Primskovo vabijo ob 40-letnici vstaje slovenskega naroda na odkritje spominskega obeležja enotam, ki so se tod bojevale. Kulturni program bodo izvajali pevski zbori in šolska mladina Primskovega, Velikega Gabra, Smartna, Gabrovke in St. Lovrenca. Slavnostni govornik bo tedanji komandant 1. bataljona Cankarjeve brigade general podpolkovnik Dušan Svava-Dule.

Odkritje plosče bo v nedeljo, 14. junija 1981 ob 11. uri, sledilo bo tovariško srečanje.

Borce NOB, aktiviste in občane vabimo, da se proslave udeležijo v čim večjem številu. Udeleženci se lahko pripeljejo z avtobusom od železniške postaje Litijske in Radohova vas.

Pripravljalni odbor

Borci Tomšičeve brigade!

Prosim vsakogar, ki mu je kaj znanega o padlih borcih 3. bataljona Tomšičeve brigade, ki so padli novembra 1943 v Starem bregu pri Kočevju. Med njimi je bila tudi moja sestra Milka, ki je bila, čeprav 15-letna, pomočnik mitraljezca. Doma je bila iz Velikega Polja, občina Sezana. Po dolgi letih nam je uspelo navezati stike z borko tega bataljona, tovarišico Zorko iz Renč. Odpeljala nas je na kraj tega tragičnega dogodka, baje je padlo takrat okrog 15 borcev, ki so bili pokopani v skupni grob pod jablano.

Po dolgem iskanju po kočevskih gozdovih smo ta kraj našli, preiskali smo vso okolico, vendar ni nikakršnega znamenja ali vsaj skromnega obeležja, da je tam padlo toliko borcev. Ker ne morem razumeti, da bi bili ti borci popolnoma pozabljeni, prosim vsakogar, ki bi kaj vedel, da mi pisмено sporoči, če so bili mogoče pokopani v kako skupno grobnico.

Če ste jih pa tomšičevci res pozabili, prosim odgovorne te brigade, da to grenko napako (vsaj za svoje) popravijo.

Ti borci so bili po večini Primorci, ki so okusili nasilje italijanskega fašizma, zato so se bojevali z velikim entuziazmom.

Marija Zupanc
Soseska vrt n. h.
63301 Petrovče

Preberite

Vabimo borce 2. grupe odredov in ostale borce na tretji pohod po poteh 2. grupe odredov, ki bo 7. junija 1981 z začetkom ob 9. uri v Ivančni gorici.

Vabilo

Vabimo vse partizanske učitelje, rajonske in okrožne prosvetne referente, ki so poučevali in delali na območju Pivke, Brkinov in Slovenske Istre, oziroma poznejšega Južnoprimskega okrožja, na tovariško srečanje, ki bo v soboto 13. junija 1981, ob 10. uri v prostorih Doma učencev Heroj Tito, Koper, Cankarjeva ulica 5. Prijave sprejema odbor aktivistov OF JPO Koper, Staničev trg 19 do 8. junija 1981.

Vabilo

Domicilni odbor Varnostno obveščevalne službe OF za Južno Primorsko vabi vse borce VOS-OF za Južno Primorsko na zbor, ki bo v soboto 20. junija 1981, ob 10. uri v Lipici.

Ob 11.30 bo tovariško srečanje s slavnostnim govorom predstavnika koordinacijskega odbora VOS-OF za Slovenijo in kulturni program.

Domicilni odbor

Poizvedba

Tovariša Benjamina Božičeka in Valentina Hribarja, ki sta prejela priznanje OF, vljudno prosim, da bi mi poslala svoja naslova, ker bi jima rada pisala v zvezi s svojim medvojnim delovanjem v Kozjanskem odredu. Za naslova se obema že vnaprej najlepše zahvaljujem!

Erna Topolnik
Zg. Duplek 42 a
62241 Sp. Duplek

Slika Frana Levstika

Pred letošnjo 150-letnico rojstva pisatelja Frana Levstika je Prešernova družba izdala dve sliki z njegovim portretom in faksimilejem podpisu.

Primerni šta za opremo slehernega kulturno urejenega prostora, potrebovali pa ju boste tudi za proslavo, s katero boste to obletnico gotovo obeležili.

Prva, večja, formata 35 x 50 cm, stane 80 dinarjev; druga manjša, formata 25 x 35 cm, pa 60 dinarjev. Obe sta tiskani na kartonski papir, z rahlim barvnim odtenkom.

Naročila pošljite na naslov: PREŠERNOVA DRUŽBA, Borsetova 27, Ljubljana.

Spremenjen datum

Planinsko društvo Zelezar Store obvešča, da so spremenili datum pohoda po POTEH CELJSKE PARTIZANSKE CETE. Pohod bo v soboto, 20. junija, pod istimi razpisnimi pogoji, in ne 13. junija, kot je bilo objavljeno v prejšnji številki TV-15.

Vabilo

Prosim vse preživle borce karavle P-24 ki je delovala na območju Kolovrata, da nam dostavijo tele podatke:

- š – priimek in ime – partizansko ime
- točen naslov sedanjega bivališča
- od kdaj do kdaj je bil pripadnik te karavle

Podatke nam dostavite do 15. junija 1981. Rabimo jih ob poimenovanju lovske kočice na Hlevniku po karavli P-24.

Občinski odbor ZZB NOV
Tolmin

Vabilo

Odbor Kokrškega odreda obvešča, da bo občni zbor odreda v petek, 19. junija 1981, ob 17. uri v osnovni šoli v Križah.

Na zboru bomo razpravljali o delu odbora, komisij in aktivov, o programu dela, o letošnjih praznikih in srečanjih ter izvolili nov odbor in nadzorni odbor.

Vljudno vabljeni!
Borke in borci odreda, naša dolžnost je, da se zbora udeležimo v čim večjem številu!

Odbor Kokrškega odreda

Poizvedba

Krajevna organizacija ZN NOV Gorice želi zbrati vse podatke o padlih borcih in talcih na območju 4 krajevnih skupnosti: Golnik, Gorice, Trstenik in Tenetiše. V glavnem je to nalogo opravila že prva leta po osvoboditvi. Ostalo je le nekaj neresenih primerov. Med neresenimi je primer 2 padlih na Kozjeku nad Zalogom pod Storžičem v boju dne 28. januarja 1944. Tega dne je bil 2. bataljon Kokrškega odreda na Kozjeku pod Malo Poljano. V dopoldanskih urah so bataljon nenadoma napadli z več strani, in je bil prisiljen na umik. Med umikom je padlo več partizanov, ki so zašli pred sovražnikove zasede. Padle so preživeli partizani še istega dne pokopali. Junija meseca istega leta pa so v bližini taborišča »V Plazu pod Zaloško goro« našli še 2 napoli razpadli trupli, moškega in ženske. Ker je tiste dni pred 28. januarjem 1944 v bataljon prišlo več novincev, jih bataljonska komanda še ni evidentirala, zato jih tudi ni pogrešila. Kasneje pri pogovorih o tem, so nekateri menili, da sta bila tadvja, ki so ju našli šele v mesecu juniju, najbrž Ljubljancana – novince.

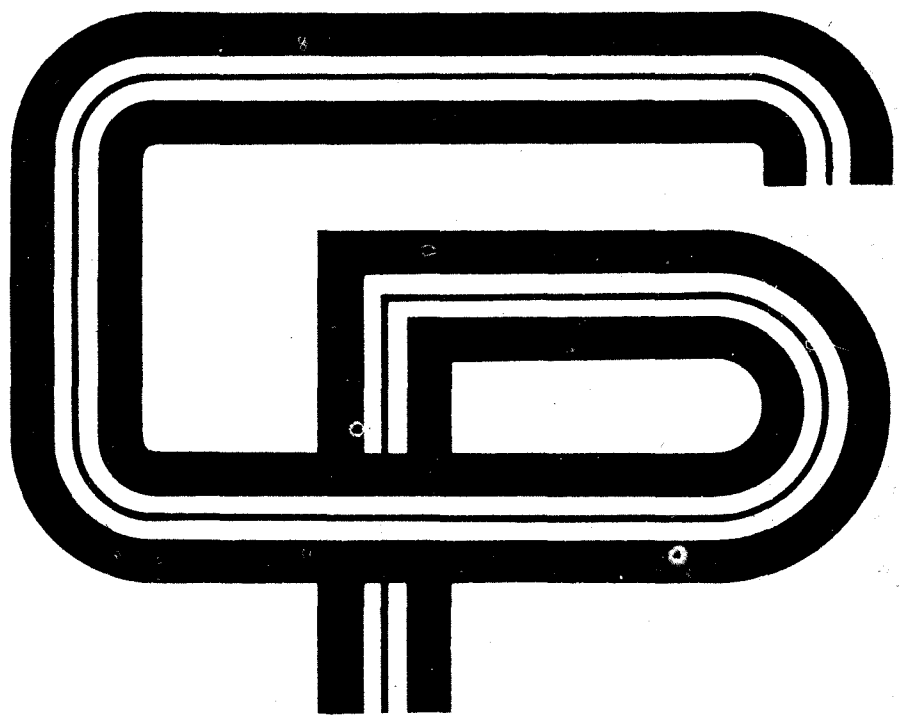
Predsednik tukajšnje organizacije ZB NOV, ki je bil takrat borec 2. bataljona Kokrškega odreda, domneva na podlagi lastnega spomina in opravljenih pogovorov s preživlimi borci, da bi nepoznana utegnili biti moški in ženska, bolj visoke postave, takrat stara okoli 30 let, morda zakonca, ki sta prišla v bataljon na večer pred 28. januarjem 1944 z območja Ljubljane.

Prosim vse, ki bi karkoli vedeli o tem primeru, da to sporočite na naslov: Krajevna organizacija ZB NOV Gorice, p. 64204 Golnik.

ŽELIM

Borec Gradnikove brigade, upokojenec, star 69 let, z lastno hišo na Primorskem, želi spoznati tovarišico – borko (po možnosti tudi iz Gradnikove brigade).

Oglasite se na naslov: Dragotin Pičulin, Bukovica 97, pošta Renče

**GORENJSKA
PREDILNICA**

**Kidričeva cesta 75, 64220 Škofja
Loka**

Škofja Loka n. sol. o.

proizvaja in priporoča

tekstilni industriji:

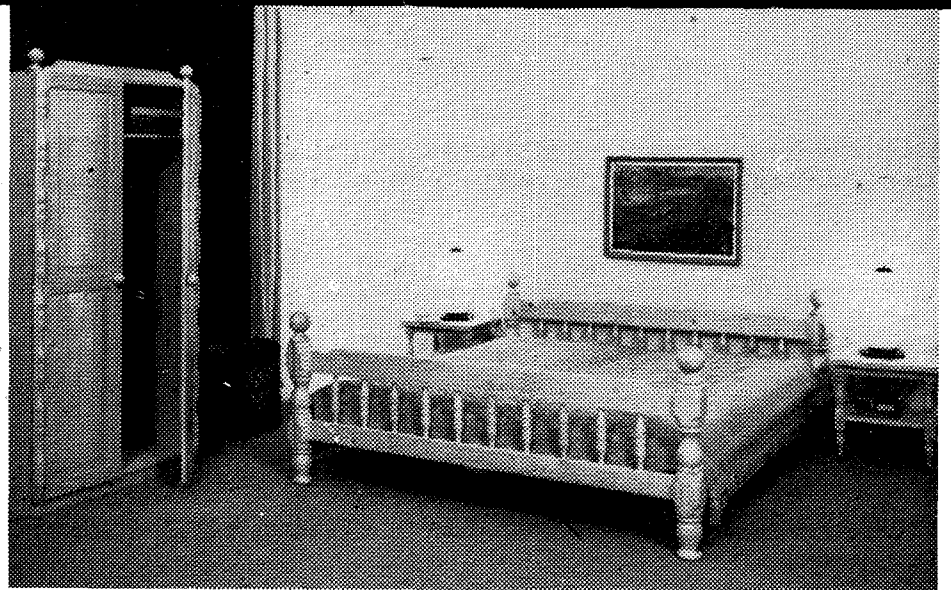
- volnene, sintetične in mešane česane preje, visokokvalitetno OE bombažno prejo ter nylon preje,
- jersey pletenine za konfekcije.

trgovini in potrošnikom:

- modne pletenine »Loka-jersey« iz sintetike in mešanic za vse letne čase in prilike,
- prejo za ročno pletenje »Loka« v modnih barvah, izdelano iz čiste volne ali v mešanicah.

**Kupujte kvalitetne
izdelke Gorenjske
predilnice!**

STRUŽENO POHIŠTVO

Naraven les s svojo strukturo in barvo daje toplino in svojstveno prijetnost stuženemu pohištvo, ki s svojo bogato obliko sprošča in osvobaja človeka v domačem ambientu. Struženo pohištvo s svojimi razkošnimi oblikami in dimenzijami poudarja trdnost in trpežnost, z barvami pa nam pomaga pri usklajevanju in pozitivni prostora.

Struženo pohištvo, ki zajema omare in postelje z nočnimi omaricami s svojo uporabno funkcijo omogoča prilagajanje prostora po širini in višini ter namenu. Služi nam lahko za vsakdanji počitek, prijeten oddih na dopustu, vikendu ali hotelu.

Struženo pohištvo je izdelano iz prvovrstnega masivnega smrekovega lesa, površinsko obdelano v naravni barvi lesa ali z lužili in lakirano s prozornim nitro lakom polmat izvedbe.

Prodajajo v poslovalnici LIP Bled na Rečici, tel. (064) 77-161 in številnih trgovinah s pohištvo

**lip
bled**

lesna industrija

64260 bled ljubljanska c. 32

telefon: 064-77661

telegram: lip bled

telex: 34 525 yu lipex

TO-MO-DI

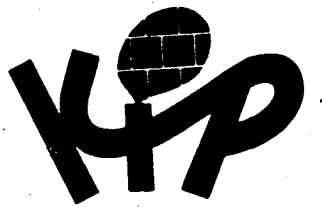
**TOPLI MONTAŽNI DIMNIK
Z GIBLJIVO
KISLOODPORNO
OGNJESTALNO
ŠAMOTNO CEVJO**

**MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE
61000 LJUBLJANA, OPEKARSKA 13**

Tel. 22-113, 20-641

Telex 31420 YU KIP

Tekoči račun 50103-601-23238

KOPITARNA

SEVNICA p. o.

INDUSTRIJA LESNE IN PLASTIČNE GALANTERIJE
ZA ČEVJARSTVO IN GRADBENIŠTVO
TER LESNE OBUTVE
SEVNICA

POŠTA: 68290 SEVNICA; ŽELEZNIŠKA POSTAJA: SEVNICA; TELEFON: 068 81-160, 81-164, 81-161; TELEX: 35734 KOPSEV YU; TELEGRAM: KOPITARNA; ŽIRO RAČUN: 51610-601-10147 SDK KRŠKO EKSP. SEVNICA

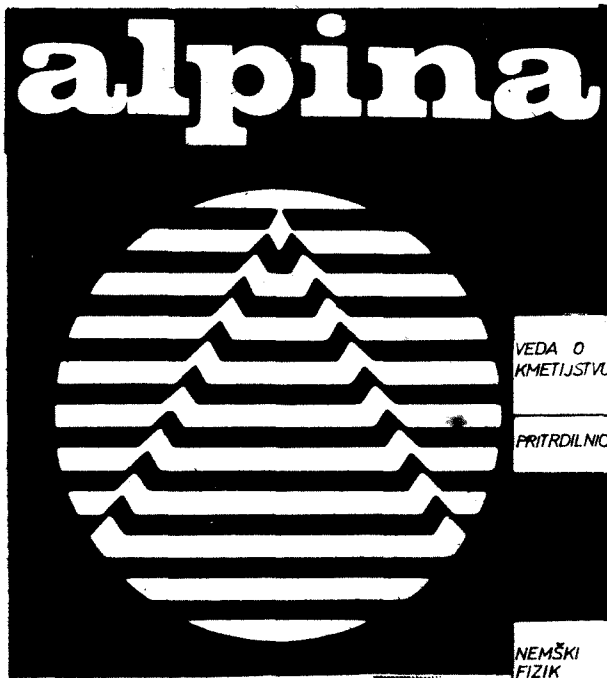
proizvaja lesena in plastična kopita in pete, leseno obutev, plastične rolete, obloge in druge izdelke ter lesno galanterijo

NAGRADNA KRIŽANKA

ALPINA ŽIRI

RAZPIS NAGRADNE KRIŽANKE

Na vsako križanko v TV-15 je velik odziv. Tokrat jo je vnetim reševalcem pripravil delovni kolektiv Alpina Žiri. Želimo vam veliko uspeha pri reševanju. Rešitve pošljite do 18. junija na naslov Uprava TV-15, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. Na spodnji levi del pisma napišite Alpina. Žreb bo razdelil tri knjižne nagrade založbe Borec.

[illegible]

etiketa žiri

proizvodnja etiket in tiskarske storitve p. o.
64226, Žiri, Dobračeva 212
telefon (064) 69260, 69270, 69285
telegram Etiketa Žiri
telex 34610 YU ETIKET
katonske etikete v rolah,
etipres termolepne etikete,
etikete na traku, tekstilu in papirju
samolepilne etikete in emblemi,
štarne številke, zastavice, tiskovine

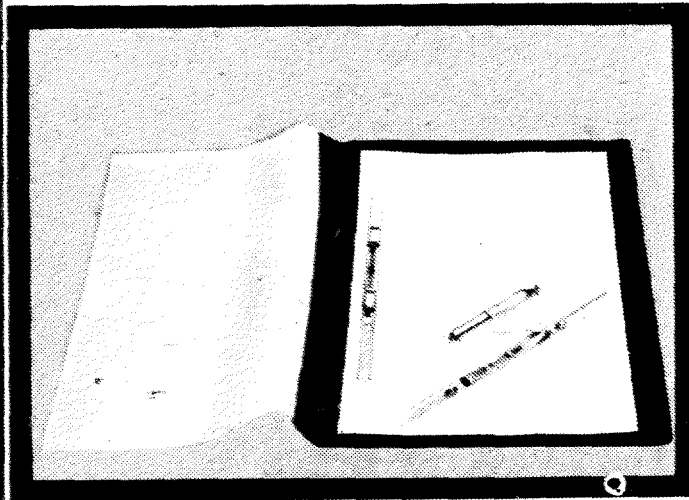
Mercator-Zarja

SOZD Mercator, n. sub. o.

trgovina na drobno, p. o.
62270 Ormož, Kerenčičev trg 4

MERCATOR - ZARJA ORMOŽ se priporoča za obisk v naših prodajalnah na področju občin:
Ormož, Varaždin, Ivanec, Novi Marof in Ludbreg.
Pridite, pričakujemo vas!

NIKO
KOVINARSKO PODJETJE
ŽELEZNIKI

BRZOVEZI ZA MAPE

inles
inovak
okna

INLES Industrija stavbnega
pohištva RIBNICA

tel. (061) 861-411
teleks 31 262 yu inles
žiro račun: SDK Ribnica,
št. 51310-601-13250

odlična nepropustnost
za vodo, skupina C
odlična nepropustnost
za zrak, skupina C
 $k = 2,6 \text{ W/m}^2 \text{ K}$
 $a = 0,1 \text{ Nm}^3/\text{hm Pa}$

globinsko impregniran
in lameliran les - stabilnost
in trajnost

enostavna in funkcionalna
uporaba

okna so globinsko
impregnirana in površinsko
obarvana z lazurnim
premazom

Kakovostno zakrito,
enoročno, vrtljivo, nagibno
okovje z regulacijo naleganja
in povesa krila (nastavljivi
čepi in nastavljive škarje),
ojačan spodnji kotni tečaj

posebno dimenzionirani
alumijski odkapnik
s plastičnimi končniki

skrbno izbran les smreke ali
jelke z vlažnostjo 10 - 2%
optimalen presek lesa

izolacijsko steklo

trajno elastični silikonski kit

poseben podložni tesnilni
trak

utor in odprtine
za prezračevanje in odtok
eventualne kondenzne vode
v zasteklitveni brazdi

posebno oblikovan
turbolenčni utor, ki skupaj
s tesnilom omogoča odlično
nepropustnost za vodo
in zrak

posebno naokoli tekoče
tesnilo

Prodajna skladišča:
Ribnica, Kolodvorska,
tel. (061) 861-212
Apatin, Sončanska b. b.,
tel. (025) 77-041
Cuprija, Ul. cara Lazara 92,
tel. (035) 61-409
Jurdani-Opatija, Jurdani,
tel. (051) 741-330

Niš, Ul. Mramorska b. b.,
tel. (018) 65-335
Nova Pazova, Lenina 89,
tel. (022) 331-155
Slavonski Brod, Svačiceva ul. 1,
tel. (055) 231-026
Slavonska Požega, Beogradska
b. b., tel. (055) 72-845
Vinkovci, Ul. Moše Pijade, 101,
tel. (056) 11-367

teš termoelektrarne šoštanj

TOZD TEŠ I, n. sol. o.
TOZD TEŠ II, n. sol. o.
TOZD VZDRŽEVANJE, n. sol. o.
TOZD INŽENIRING, n. sol. o.
DELOVNA SKUPNOST SKUPNE SLUŽBE
DELOVNA SKUPNOST DRUŽBENA PREHRANA

termoelektrarne šoštanj, n. sol. o.
63325 šoštanj
ul. iye-lole ribarja 18
telefon (063) 881-111
telex 33502
telex 33522

- TOZD TEŠ I, n. sol. o.
- TOZD TEŠ II, n. sol. o.
- TOZD Vzdrževanje, n. sol. o.
- TOZD Inženiring, n. sol. o.

- Delovna skupnost družbena prehrana
- Delovna skupnost skupne službe
- Dejavnosti delovne organizacije:
- proizvodnja termoelektrične energije

- izvajanje inženiringa
- vzdrževanje naprav termoelektrarn šoštanj
- proizvodnja in prodaja toplotne energije
- proizvodnja in prodaja vodika in kisika

Marička Cankar

Decembra smo se na cerkljanskem pokopališču poslovili od ugledne in požrtvovalne družbenopolitične delavke Maričke Cankar. Rodila se je pred 80 leti v Kanomli. Po zaslugi njenih naprednih idej je bila sprejeta v komunistično partijo, ki je bila ustanovljena v Cerknem takoj po prvi svetovni vojni. Kot prva predsednica SPZZ v Cerknem je sprejela vodstvo žena. Voljena je bila v prve NOO. Tudi po osvoboditvi je aktivno nadaljevala delo v raznih odborih in družbenopolitičnih organizacijah. Za svoje delo je bila večkrat odlikovana.

Alojz Kuradov-Trta

Na srpeniškem pokopališču smo se poslovili od komunista, borca Alojza Kuradovega iz Loga Čezsoškega. Za delavske pravice se je bojeval že kot mladenič po belgijskih rudnikih. Konec leta 1942 se je z družino vrnil domov in se takoj vključil v NOG. Isto leto je bil sprejet v KPJ in opravljal je razne odgovorne funkcije. Tudi po vojni ni prenehal z aktivnim delovanjem. Večkrat je bil odlikovan.

Maks Mavri

Rojen je bil leta 1906. Bil je aktivist in sodelavec NOB. Že leta 1941 je zbiral orožje, municijo, vojaško opremo, ki jo je izročal škofjeloškim prvoborcem. Umrl je lansko leto.

Slavica Kuhar

Januarja smo na pokopališču v Kozjem pokopali Slavico Kuhar, rojeno leta 1921 v Kozjem. Med NOV je bila aktivistka. Delala je na terenu v Kozjem. Bila je odlikovana.

Andrej Smolej

Rodil se je leta 1897 na Dovjem. Bil je borec za severno mejo. Že leta 1941 je začel sodelovati z NOV. Zbiral je material za partizansko vojsko. Od leta 1943 je deloval kot obveščevalec na terenu Dovje vse do osvoboditve. Po osvoboditvi je opravljal razne odgovorne funkcije. Od njega smo se februarja poslovili na dovškem pokopališču.

Anton Polak

Rodil se je leta 1902 na Višelnici nad Gorjani. Z ženo sta med okupacijo vedno pomagala po svojih močeh borcem za svobodo. Februarja smo ga pokopali na gorjanskem pokopališču.

Dragica Rebič

Rojena je bila leta 1908. Bila je aktivistka in sodelavka NOB od leta 1943. Umrila je lani.

Filip Sušel

Februarja smo se poslovili od očeta treh partizanov in prekaljenega revolucionarja. Filip Sušel se je rodil leta 1898 v Črni. Vse življenje je posvetil naprednemu gibanju. Zaradi tega je bil preganjan že v bivši Jugoslaviji. Leta 1943 so ga aretirali in najprej poslali v celovške zapore, kjer so ga pretepali, in nato v koncentracijsko taborišče Dachau, od tu pa v Rubland, kjer je ostal do osvoboditve. Po vojni se je kljub boleznim vključil v obnovo domovine. Za svoje delo je bil odlikovan. Pokopali smo ga na pokopališču v Črni na Koroškem.

Jože Fajfar

Za NOB je začel delati že leta 1941. Leta 1943 je odšel k partizanom. Bil je borec Kokrškega odreda. Umrl je lansko leto.

Vinko Ambrožič

Rodil se je leta 1914 v Mekušu nad Gorjani. Že v prvih dneh okupacije je pomagal borcem za svobodo. Maja 1944 se je pridružil Gradnikovi brigadi. Nato je bil v Zahodnokoroškem odredu najprej mitraljezec, potem pa intendant tega odreda. Za junaštvo med NOB je bil štirikrat odlikovan. Februarja smo ga pokopali na gorjanskem pokopališču.

Terezija Simonič

Konec novembra lani smo na pokopališču v Rosalnicah pokopali Terezijo Simonič iz Drašič pri Metliki, staro 76 let. Bila je članica OF od leta 1942. Delala je ob svojem možu. Ko so maja leta 1944 Nemci ubili, je ostala s štirimi otroki na kmetiji in nadaljevala z delom za NOV.

Olga Furlan

Februarja smo se na pokopališču v Stari gori pri Novi Gorici poslovili od dobre in skrbne matere Olge Furlan, rojene Devetak. Rodila se je v vasi Rupa (Italija) leta 1927 v zavedni slovenski družini. Kot mladenička in skojevka je začela delati za NOB leta 1942. Bila je obveščevalka in med prvimi partizanskimi učiteljicami. Od leta 1950 je živela v Solkanu.

Herman Kolar

Marca smo se na pokopališču Dol pri Hrastniku poslovili od Hermana Kolarja, aktivnega udeleženca NOB in aktivnega družbenopolitičnega delavca. Rodil se je leta 1905 v Hrastniku. Junija 1944 se je priključil Slandrovi brigadi. Pozneje pa je kot komisar čete v 3. VDV brigadi vestno in požrtvovalno izvrševal vse naloge. Po vojni je opravljal vrsto zahtevnih družbenopolitičnih nalog.

Jože Kotnik

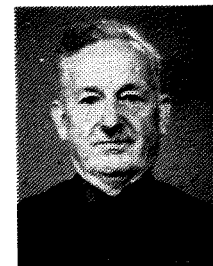
Na pokopališču v Novi Stifci pri Gornjem gradu smo se decembra poslovili od Jožeta Kotnika, borca Tomšičeve brigade. Rojen je bil leta 1904 v Novi Stifci. Ob prihodu Stirinajste divizije na Stajersko se je priključil Tomšičevi brigadi in bil v njej do konca vojne. Bil je mitraljezec in neustrašen borec ter dober tovariš. Za zasluge v bojih je bil dvakrat odlikovan.

Jože Kateren

Rojen je bil leta 1916 v Strmici pri Postojni. Že kot mladenič so ga preganjali fašisti. Bil je v posebnem bataljonu na Sardiniji. V Bariju se je priključil enotam NOV. S Peto prekomorsko brigado je prišel na Vis in se bojeval naprej do osvoboditve Trsta. Za požrtvovalno delo je bil večkrat odlikovan. Septembra smo ga pokopali na pokopališču v Planini pri Raketu.

Alojz Javh

Lani je umrl Alojz Javh, član ZZZB NOV Škofja Loka. Bil je aktivist in sodelavec NOB.

Jože Hribernik

Rojen je bil leta 1903. Že pred vojno je odšel delat v rudnik v Francijo, od koder se je vrnil domov in leta 1944 vstopil v Gubčevo brigado ter se bojeval do osvoboditve. Po vojni je veliko delal pri obnovi požganih domov v Tuhinjski dolini. Bil je tudi odlikovan. Januarja smo ga pokopali na tuhinjskem pokopališču.

Jože Gostečnik

Na svoj 83. rojstni dan je umrl na Polzeli Jože Gostečnik, rojen v Skaljah. Bil je aktivist NOB in je vsestransko podpiral NOG. Po osvoboditvi je opravljal razne družbene dolžnosti v občini Šostanj. Od njega smo se marca poslovili na pokopališču v Podkrajju.

Ana Pečarič

Umrila je znana partizanska mamica in aktivistka ter interniranka v taborišču Ravensbrücke Ana Pečarič iz Prečne pri Novem mestu. Štirje njeni sinovi so bili aktivni borci NOB, ki jih je Ana usmerila v pravičen boj.

Marija Perovec

V Slovenj Gradcu je marca umrla aktivistka NOG Marija Perovec, rojena leta 1895 v Zavodnjah pri Šostanju. Pokopali smo jo na pokopališču v Šostanju.

Pavel Kovač

Rodil se je leta 1928 v Mojstrani. Kot mladinec je pomagal NOV. Partizanom je posredoval razne podatke. Ko mu je okupator prišel na sled, so ga maja 1944 odpeljali v Begunje in nato v taborišče Konstanz-Egg, kjer je bil zaprt do leta 1945. Na dovškem pokopališču smo ga pokopali decembra lani.

Ana Pogačnik

Rojena je bila leta 1927. Bila je aktivistka in sodelavka NOB od leta 1942. Tudi po osvoboditvi je nadaljevala z delom pri izgradnji naše domovine. Umrila je lansko leto.

Franc Berkopec

Januarja smo pokopali 82-letnega Franca Berkopca iz Podgrada pri Novem mestu. Kmalu po okupaciji se je z vso svojo družino odločil za osvobodilno gibanje. Najprej je deloval v Narodni zaščiti, pozneje pa je odšel v Gubčevo brigado. Po osvoboditvi je sodeloval pri ustanovitvi postaje milice Novo mesto in v družbenopolitičnih organizacijah. Za sodelovanje v NOB je bil dvakrat odlikovan.

Alojz Progar

Na pokopališču v Karteljevem pri Novem mestu smo se lani poslovili od Alojza Progarja, aktivista in borca Cankarjeve brigade, ki je umrl v starosti 76 let. Po vojni je delal v družbenopolitičnih organizacijah in se v glavnem posvetil delu na svoji domačiji. Za zasluge med NOB in v povojni izgradnji je bil večkrat odlikovan.

Ančka Golja

Sredi decembra smo pokopali partizansko aktivistko Goljevo mamo iz Sel nad Podmelcem. Rodila se je leta 1906 v Ledinah nad Idrijo. Poročila se je v vasio Sela pod Jalovnikom. Goljeva hiša je prva dala zatočišče prvimi partizanskim aktivistom in borcem. Ančka se ni nikoli ustrašila zahtevnih akcij, ki jih je opravljala kot partizanska obveščevalka in aktivistka. Mimo zastraženih vojaških postojank je prenašala ilegalno literaturo, zaupna sporočila in sanitetni material. Po vojni je Ančka nadaljevala delo v vseh političnih organizacijah. Delala je na skopi tolminski zemlji in se trudila za razvoj vasi in kmečkega človeka. Za svoje delo je bila odlikovana.

Konrad Tavčar

V začetku februarja smo se na sežanskem pokopališču poslovili od borca NOV Konrada Tavčarja. Rodil se je leta 1914 v Krepjah na Krasu. Kot zavednega Slovenca so ga Italijani septembra 1943 aretirali in odpeljali v tržaške zapore Coroneo. Že pred razpadom Italije se je vključil v vrste borcev NOV. Najprej je bil borec Kraškega odreda, nato Kosovelove brigade, nato pa intendant komande mesta Idrija-Cerkno. Po osvoboditvi je vrsto let živel in deloval v Sežani. Za zasluge je bil štirikrat odlikovan.

Anton Cesar

Rodil se je leta 1922 na Okrljevcu pri Mirni peči. Kot mlad fant je aktivno sodeloval v NOB. Leta 1943 se je vključil v Gubčevo brigado in se udeleževal bojev na Dolenjskem in Primorskem. Po vojni je še nekaj časa ostal v vrstah JLA, potem pa je zapustil vojaško službo. Za svoj prispevek v revoluciji je bil večkrat odlikovan. Pokopali so ga na mirnopeškem pokopališču.

Polde Rot-Hopulja

Že 16-leten se je vključil v NOG. Za aktivno delovanje je bil leta 1943 sprejet v SKOJ. Prostovoljno je odšel v NOV in bil dodeljen 17. SNOB Simona Gregorčiča. Po vojni se je vrnil v rojstni kraj in se aktivno bojeval za priključitev k matični domovini Jugoslaviji. Po priključitvi je opravljal razne odgovorne funkcije na vasi in v občini. Rezultat njegovega dela se vidi tudi v obnovljeni vasi Srprenica po potresu. Za svoje delo je bil večkrat odlikovan.

Julka Marinč

Julka Marinč iz Dolenje vasi pri Ribnici je bila rojena leta 1908. Od leta 1941 je delala za NOV. Na njenem domu v Dolenji vasi so imeli aktivisti sestanke, pri njih doma so prenočevali ilegalci, Julka je skrbel za hrano in zbirala obleko. Udeleževala se je sestankov s somišljeniki v Ribnici in s partizani na terenu. Konec oktobra 1943 so jo belogardisti aretirali. Odpeljali so jo v zapore na Reki, v Trst, na Urh. Zališevali so jo, mučili in obsodili na smrt. Nato so jo odpeljali v Ravensbrück, od tam pa v taborišče Nova Rola v Sudetih. Doma je Julka pustila tri majhne otroke. Marča letos smo je pokopali v Dolenji vasi.

Koričane so tedaj šteli za nezanesljive, zato so vas blokirali in ljudem niso dovolili na zborovanje. Le vaški pobalini so se, da bi pasli radovednost, spravili v visok cerkveni zvonik in od tam opazili prihod velikega – po duhu in uniformi črnega rimskega diktatorja in po zvočnikih ujeli kakšno besedo iz njegovega govora.

Takrat in v naslednjih letih so bila z okorno, pisave nenavajeno kmečko roko, opisana doživljaja, ki jih je zbral vaščan Anton Knafelc za vaško Kroniko. Ta nam ganljivo pričajo o neprijetnih dogodkih, ponekod pa celo o hudem trpljenju beguncev, ki so morali pod pretnjo nasilnihkov v nekaj urah pospraviti najnujnejše stvari in zapustiti rodne domove ter se umakniti v daljno Modeno v Italijo. Kako so vse to doživljali, pripovedujeta Alojz Novak-Serin in Jakob Tomšič.

»Bilo je 8. aprila 1941«, je zapisal Alojz Novak, »ko so Italijani pridivljali v našo vas s kamioni. Ko smo zapuščali vas, je bila velika žalost. Vsaka družina je lahko vzela kovček perila in malo živeža. Starčke, žene in otroke so stlačili na vozila in jih odpeljali v Ilirsko Bistrico na železniško postajo. Gospodarjem so ukazali, da moramo odgnati živino v Ilirsko Bistrico, kjer so nam jo ocenili in plačali po najnižji ceni. Nato smo se prihodnji dan odpeljali za družinami v Modeno. Tam sicer z nami niso grdo ravnali. Vendar so nas mučile govorice o tem, kako ravnajo Italijani z našim premoženjem doma. Že med 15. in 20. aprilom smo se prvi vrnili domov. Bilo

(med Juriščami in Koritnicami) padel borec Brkinske čete Stanko Frank, ko je nesel svojim tovarišem hrano v taborišče.

In tako so se ljudje kljub nasilju fašistične policije postopno vključevali v organizirano protifašistično fronto oboroženega NOB. Kmetje so prispevali za partizane denar, živino, živila, obleko idr. Med prvimi sta se priključila tudi Anton Knafelc in Franc Sedmak-Jernejev, ki je dal borecem Brkinske čete, ko so ga prosili, ovco, Knafelc pa je prvič dal 1000 lir, kar ni bilo za tedaj malo.

Tudi fašisti niso držali križem rok. Že aprila 1942 so aretirali in zaprli Franca Sedmaka-Jernejvega, bivšega Maistrovega borca, in ga obtožili, da sodeluje s partizani. Vendar so ga kmalu izpustili, ker niso imeli dokazov. Toda konec poletja so fašisti aretirali njegovega sina Aleksandra (Aleksander Sedmak je jeseni 1943. leta padel v snežniških gozdovih kot borec 1. SNOUB Toneta Tomšiča) in očetu zaplenili 150 ovc pod obtožbo, da daje hrano za partizane.

Leto 1942 je preteklo, ne da bi bili vas in njeni prebivalci huje prizadeti, čeprav se je do jeseni vključila v NOB že večina vaških družin. Med njimi ni bilo ne tedaj in ne pozneje nobenega izdajalca. Zato tudi fašisti in Nemci Koričanov niso izsle-

MAKS ZADNIK Koritnice – Partizanska vas

je nepopisno hudo: italijanski vojaki so vdrl v hiše in sobe in nam vse, kar jih je prišlo prav, pokradli. Napravili so si ključce. Vlomili v omare, pobrali perilo, živila, vozove, orodje idr. Tako smo ostali brez živine, orodja in denarja.

Jakob Tomšič-Skrjanc pa je svoja doživljaja takole opisal: »Ko so Italijani napadli staro Jugoslavijo, smo morali mi zapustiti domove in oditi v modensko pokrajino v Italijo. Naše domove so zasedli italijanski vojaki. V Ilirski Bistrici so nas naložili v živalske vagonne in nas vozili le ponoči, ker so se bali letalskega bombardiranja. Živino, ki smo jo oddali, so zaprli v ograde, kjer je čakala želna in lačna v blatu na našo vrnitev ter propadala. Po vrnitvi iz begunstva smo našli opustošene domove. V njih je bilo vse razmetano...«

Začel se je NOB

Že jeseni 1941 so se prvi vaščani vključili v NOB. Po do sedaj zbranih podatkih se je prvi povezal z aktivistom Vinkom Barago iz Iga vasi v Loški dolini Anton Tomšič-Bradcl, ker sta se dobro poznala že prej kot tihotapca, saj je Vinko s tem namenom pogosto prihajal ne le na Pivko, temveč tudi v Brkine, v Čelje.

Kako potihno in brez posebnih težav so se začeli Koričani vključevati v NOB, potem pa neomajno vztrajali v njem do zmagovitega konca, nam potrjujejo spomini Jakoba Tomšiča, ki je zapisal:

»Nekaj časa po vrnitvi iz begunstva je bilo vse mirno. Italijani so se s kamioni in drugimi sredstvi brezskrbno vozili skozi vas. Vendar to ni trajalo dolgo. Kmalu smo opazili na italijanskih kamionih mitraljeze in smo vprašali, kaj to pomeni. Dobili smo odgovor, da smo bili napadeni v Ložu. Potem so se razmere zelo hitro zaostrele. Italijani so vaščane vsebolj mrko gledali in jih vedno bolj sovražili. Prišlo je do policijske ure od 7. zvečer do 6. zjutraj... Po vasi se je začelo tudi govoriti o spopadih med Italijani, in četniki. Potem smo zvedeli, da borci, ki se bojujejo z Italijani, niso četniki, pač pa partizani, ki se bojujejo za delavce in poštene delovne kmete. Marca 1942 sta prišla v vas prva aktivista, rudi Kalc z Vrbičice in Anton Samsa iz Šembij, in obiskala nekatere ljudi, ki sta jih že prej spoznala, in sicer: Antona Tomšiča-Bradclja, Ivana Krnelja, Ivana Tomšiča, Matijo Tomšiča, Franca Sedmaka-Jernejvega, Slokarja, delavca z žage in Jožeta Želeta-Jožljja. Prvi partizan, ki je prispel okoli 10. do 15. maja 1942 v vas je bil Anton Samsa-Šimaj iz Šembij, borec Brkinske čete. Le dober mesec pozneje (22. julija 1942) je vaščane močno pretresla vest, da je v Baških dolinah

dili. Nekaj družin pa se je iz najrazličnejših razlogov vendarle izmikalo aktivnejši udeležbi v delovanju in boju za NOB.

Prva žrtev fašistične policije sta postala cestar Anton Sedmak-Zlebar in njegova žena Marija, ker je žena dala julija 1942 hrano partizanu. Sedmak je kot cestar tisti dan redno delal na cesti, ko se je okrog 9. ure pritihtopil k hiši neki že navidezno zmeden, sestradan in raztrgan neznanec, se predstavil za partizana in prosil hrano. Žena mu je postregla, s čimer je mogla. Nato pa ga prosila, naj se skrivaj umakne v gozd. Namesto v gozd je, izmučen in zmeden, kot je bil zaradi stradanja in večdnevnega iskanja izhoda v nepreglednem gozdu, odšel v vas, kjer ga je opazil šofer italijanskega lastnika žage Feltrinellija ter o tem po telefonu obvestil italijanske orožnike, ki so se takoj pripeljali z motorji, ujeli »partizana« in aretirali oba Sedmakova ter ju odpeljali v zapor – njo v Videm, njega pa v Koper, kjer so ju zasilovali in mučili. Doma pa so ostali 3 nepreskrbljeni otroci. Partizan je bil prišel z neko skupino iz Vipavskega, namenjeno v Loško dolino, in se je ob nekem napadu fašistov v gozdu izgubil. Italijani so ga strašno mučili in kot je znano, je potlej izginila vsakršna sled za njim.

Marca 1943 so bili spet aretirani Franc Sedmak-Jernejev, njegova starejša hči Sabina in 14-letni sin Jože pod obtožbo, da so sodelovali pri odvzemu pištole italijanskemu vojaškemu vodniku, ki je tedaj stanoval skupaj s svojimi vojaki na njihovem seniku. Hčerko Sabino in sina Jožeta so po nekaj dneh zaradi pomanjkanja dokazov izpustili. Očeta pa zaradi istih razlogov po desetih dneh.

Pod podobno obtožbo, da podpira partizane, je bila julija 1943 aretirana in odpeljana v zapor, nato pa v koncentracijsko taborišče Frasinone-Fraschetti tudi Antonija Knafelc, Koritnice št. 7. Le-ta je v svoje spomine napisala, da so jih fašisti strašno mučili.

Propad fašizma in italijanska vdaja

Toda prišli so lepši in svetlejši dnevi. Dne 25. julija 1943 je moral Mussolini pod udarci zaveznikov in jugoslovanskih partizanov odstopiti, fašistični režim se je zrušil, mesec in pol za tem pa je tudi Italija kapitulirala.

Osmega septembra je bila nedelja. Že popoldne so mladinci in nekaj odraslih v gostilni pri Jožetu Želetu poslušali radio London in zvedeli za kapitulacijo Italije.

* Mišljen je napad na Lož, ki ga je izvedel 19. oktobra 1941 Sercejev polhatajlon.

Se nadaljuje

Osnovna šola na robu slovenskega ozemlja

Želijo nositi ime Istrskega odreda

Ozka, vijugasta, asfaltna pot čez kraški teren v Slovenskem primorju in skozi useke v skale, ki spominjajo na westerne, pripelje v Slovensko Gračišče, vasico čisto na robu slovenske zemlje. Že prvi pogled pove, da tu ni industrije, kmetijstvo pa nazaduje, kakor so nam potrdili tudi krajsani. Ljudje so se skozi dolga leta izseljevali; odhajali so za zaslužkom, za njimi pa so ostajala prazna polja in le napol naseljene vasi. Kjer pa ni ljudi, ni razvoja in tako je področje pristalo, poleg krajevne skupnosti Boršt, ki je najbolj pasivno, na repu razvitosti obale. Vode še danes nimajo in ob vsaki najmanjši suši jo morajo pripeljati do drugod.

Edino, kar združuje te ljudi iz dvaintridesetih zaselkov, je osnovna šola. Ni tež-

V zadnjem času postaja vodstvo šole vse bolj samozavestno. Kar so začeli, hočejo nadaljevati, hočejo zlasti, da bi bili njihovi učenci prav tako razgledani in samostojni kakor tisti, ki prihajajo iz mesta. »Naši otroci so delavni in poslušni,« pravi ravnatelj, »vendar je med mladimi čutiti, da so odmaknjeni od mestnega vrveža. Saj imajo ideje, le zapirajo jih vase. Treba jih je organizirati, treba jih je voditi, da se bodo nekoč znašli tudi v drugem svetu, ne samo v tem, ki jih sedaj obdaja kakor varno materino krilo.«

Vsa svoja upanja prihodnosti polagajo domačini na mladino. Po osemletki odhajajo njihovi otroci v šole, najraje v bližnji Koper, da se lahko pogostejše vračajo domov, kajti vsi so zelo naveza-

Sport je med interesnimi dejavnostmi učencev na osnovni šoli v Slovenskem Gračišču še najbolj živ. Oddaljenost in slabe avtobusne zveze dajejo le malo možnosti, da učenci zadovoljijo resne interese, ki jih nosijo v sebi. Pa tudi zunanjih mentorjev, ki bi pomagali s svojo strokovnostjo, ni. In kljub temu je vsak učenec vključen v to ali ono dejavnost, čeprav ni to tisto, kar si najbolj želi. Precej sta aktivna obrambni in prometni krožek. Pridni so člani literarnonovinarskega krožka, ki poleg tega, da pišejo in pošiljajo sestavke v razne časopise, skrbijo tudi za urejen pesniški šolski list Bekači, z veliko mero smisla za poezijo. Včasih so izdajali tudi šolsko glasilo Varda (iz besede gvardia, kar pomeni straža),

Osnovna šola v Slovenskem Gračišču je edino, kar združuje otroke iz dvaintridesetih okoliških zaselkov

ko opaziti stavbe, pred katero se skupina učencev pogaja za žogo. Šola je bila dograjena leta 1955 in takrat se je v njej začel pouk. Bila je to še ena od takratnih podružničnih šol. Leta 1962 pa je iz vseh okoliških podružničnih šol, ki so bile ukinjene, nastala v Slovenskem Gračišču centralna šola, ki je sprejela kar 380 učencev. »Danes imamo na šoli le še 120 otrok,« pripoveduje ravnatelj Mirko Zorman. »Zmanjšanje števila odraslega prebivalstva v šestdesetih letih je sledilo po vseh naravnih zakonih tudi zmanjšanje števila otrok. Iz vsakega zaselka iz obeh krajevnih skupnosti, Gračišče in Gradin, prihajajo komaj štirje učenci. Najbolj so oddaljeni iz bujske občine na Hrvaškem, iz Kljunina. Dvanajst kilometrov je dolga njihova vsakodnevna pot do osnovnega znanja, in čez mejo morajo peš.«

Od 1. aprila 1976 je osnovna šola v Slovenskem Gračišču celodnevna, kot prva v občini. »Imeli smo osnovni pogoj za prehod na takšen sistem šole, to je enozmenny pouk,« pravijo učitelji na šoli. »Povod pa smo našli v samem življenju naših otrok. Večinoma izhajajo iz družin, ki so pol proletarske in pol kmečke. Po pouku jih čaka doma še to in ono opravilo. Čas za učenje jim tako ostane ali pa tudi ne. Prehod na celodnevno šolo je našim učencem olajšal učenje, kar vidno lahko opazimo tudi pri uspehih. In še to: nič več nimamo takih, ki ne bi končali osemletke, kar včasih ni bilo izjema.«

ni na rodni kraj. Tudi zaposlitve si iščejo največkrat v Kopru, doma pa si ustvarjajo družine in obnavljajo domove. In čeprav se zdi danes še daleč do tako številnega življenja, kakršno je bilo v Slovenskem Gračišču nekoč, je navezanost na rodno grudo vendarle tista svetla lučka, ki budi upanje in prebuja iz mrtvila v akcijo.

»Z začetkom celodnevne šole smo začeli bolj intenzivno zagotavljati materialne pogoje, čeprav v primerjavi z drugimi slovenskimi šolami še sedaj zaostajamo,« mi pripovedujejo moji sogovorniki. »V zadnjih petih letih smo zgradili kuhinjo, igrišče, ki bi ga sicer želeli v prihodnje še izboljšati, napeljali smo kanalizacijo in uredili centralno ogrevanje. O kabinetnem pouku pa ne moremo še govoriti. Morali bi tudi ustvariti boljše delovne pogoje za učitelje, saj je zbornica sedaj kot najbolj prometno železniško križišče. Radi bi se povezali s kakšno delovno organizacijo. Luka Koper že ima pokroviteljstvo nad šolo, prav tako Gradin in Intereuropa. Nekaj časa je trajalo zatišje, prav pred kratkim pa so iz Luke Koper spet poiskali zvezo s šolo, željo, da bi učenci poskrbeli za likovne izdelke na temo Človek in morje, ki jih bodo objavili v Luškem glasniku. Radi bi našli stike tudi z bližnjimi šolami na Hrvaškem, za mejo. Do Buzeta je je petnajst kilometrov. Mislili smo že, da bi bil mogoče najboljši prvi stik na športnem področju.«

Radovedni pogledi fantičev in dekličev na dvorišču pred šolo so se uprli vame, ko sem odhajala. Seveda, fotografija! Kako bi le mogla pozabiti?! Obljubili so, da bodo začeli pošiljati prispevke za našo mladinsko stran v TV-15. Niso se mi izneverili. Že nekaj njihovih sestavkov je prispelo na mojo mizo.

Živa Drole

Prijetno združeno s koristnim

Ž. D.

Niko Belopavlovič: vedno sem imel pred očmi našo mladost in željo, da bi bilo prihodnji generaciji bolje

Človek, ki ga leta komaj dohitevajo

Včasih so naši načrti visokoletski, ideje blesteče, ko pa pride na vrsto uresničevanje, marsikaj od vsega zamišljenega uplahne, se zatakne; najprej pri denarju in organizaciji, potem pa pri dejstvu, da je težko najti konkretne ljudi, ki bi za posamezno opravljeno nalogo tudi odgovarjali, želi bodisi kritike ali pohvale. Ni naključje, da smo se o teh vprašanih pogovarjali z Nikom Belopavlovičem, možem, za katerega pravijo, da je prisoten povsod tam, kjer je treba načrte in naloge iz dremavosti spraviti v hitrejši tek realizacije.

Že njegov oče je bil, po pripovedovanju sodeč, mož vesele in dinamične narave. In ker baje jabolko ne pade daleč od drevesa, se je obilo teh lastnosti naselilo tudi v Nika Belopavloviča. Čeprav je pripoved o njegovi mladosti tipična belokranjska zgodba predvojnih let, o pomanjkanju in revščini, o hoji za kruhom v tuje kraje in dežele, o želji po šolanju in spoznanju širšega sveta, je vendar v tej njegovi mladosti koreninilo vse kasnejše revolucionarno naravnaje, vse želje in stremenje za boljšim in pravičnejšim svetom. Za takim svetom, ki ne bi delil ljudi na tiste iz dna in tiste, ki jih vedno osvetljuje sonce obilja in razkošja.

»Pri sedmih ali osmih letih sem prvič spoznal, da življenje ni le prijazna materina roka in vesel očetov smeh. Hišo smo morali prodati in oditi drugam, ker je bilo treba izplačati dediče in povrniti dolgove. Toda spomini na tista prva leta so mi vendarle bolj veseli kot žalostni, saj smo se v družini vedno dobro razumeli, in četudi sem komaj starejši od desetih let odrinil od doma, je vez z domom ostala neprekinjena.«

»Vedno, še takrat, ko sem bil majhen, sem si želel, da bi bilo drugim, ki bodo prihajali za mano, lažje. Moji sošolci in sošolke iz suhorske šole so večinoma ostali doma na kmetih, kolikor je bilo tam zanje prostora, drugi pa so se razbežali v tujino za kruhom. Le nekaj jih je odšlo naprej v šole.«

Če tiste čase nisi imel grunta in če nisi dobil mojstra, ki bi te sprejel v uk, je bila edina možnost pomoč pri kmetih na polju ali pa odhod drugam, proč iz Bele krajine. Nekega jutra je oče prav zgodaj zbudil kratkohačnega fantiča in stopil z njim do trgovca, ki je potreboval novega komija. Segla sta si v roko in zlasti oče je bil presrečen, da je lahko sina oddal v uk.

Leta vaještva in učenja ponoči so švignila z bliskovito naglico proti štiridesetim letom, fant se je potegnil in z rastjo se mu je razširilo tudi obzorje. Preraščal je prostor domačega in trgovčevega dvorišča, domačih vasi in razmer. »Bil sem občutljive narave in so me socialne krivice ostro zadevale.«

Od razburjenja mlade duše, ranjene od tiščerih stisk in grdobij, ki so tlačile malega človeka na Belokranjskem, pa do idej komunizma je bil komaj krepkejši korak.

»Nič čudnega ni,« pravi Niko Belopavlovič, »da je imelo politično delo med belokranjsko mladežjo plodna tla, čeprav je krepko delovala tudi klerikalna skupina. Moja generacija iz suhorske šole je štela nekako 180 otrok, najbrž ni treba zgovornejšega podatka od tega, da jih je od teh sto osemdesetih kar 79 padlo v partizanih!«

Še iz komijske učne dobe, pa tudi, ker je bil odprte in priljudne narave, je poznal zares

mного ljudi iz domačih krajev pa tudi iz Žumberka na hrvaški strani. Vsa ta znanstva so mu še kako koristila med narodnoosvobodilnim bojem. »Že štiridesetega leta sem prvič srečal starega člana partije Lojza Mihelčiča in se začel družiti s Prusom, ki je tudi že bil organiziran. V začetku vojne sem pa ostal kar v Beli krajini kot skojevski aktivist. Dvainštiridesetega me je Ivan Novak – Očka sprejel v KP, ves čas pa sem še naprej delal na terenu: kot organizator, prvi predsednik okrožnega komiteja, 1943. leta pa postal član OK KPS...« Te podatke niza hitro in se ne ustavlja pri podrobnostih, kajti naloge, ki jih je opravljal tisti čas, so si hitro sledile in najbrž bi bilo treba v miru sesti za pisalno mizo in zapisati počasi vse po vrsti. Ker pa to ni bila glavna tema najinega pogovora, sva se nadaljnjemu naštevanju izognila.

»Na petindvajset tisoč takratnih belokranjskih duš je bilo pet tisoč partizanov – Belokranjcev in komaj sto belih,« ponosno nove Niko Belopavlovič in še pristavi, da je k taki podobi brez dvoma pripomogla tudi dobro organizirana in izredno aktivna belokranjska mladina.

Skoraj vse slovenske pokrajine je prehodil do konca vojne, bil v partijski šoli v Kočevskem Rogu in ni je bilo slovenske brigade, ki bi je ne bil obiskal kot mladinski revolucionar vsaj na nekaj dni.

»Petinštiridesetega, komaj nekaj dni po osvoboditvi, sem s prvo skojevsko delegacijo za 75 dni obiskal Sovjetsko zvezo. Prepotovali smo ves evropski del dežele in tudi nekatere mesta za Uralom. Posledice vojne so se povsod razgrinjale kot rane v pokrajini in mestih. »Po tej poti sem odšel v Beograd in šele avgusta 1945 prišel v Ljubljano. Takrat se je začelo moje delo pri organizaciji delovnih brigad, takrat smo organizirali brigadir-

ske sečnjo lesa v Bohinju in na Pohorju in takrat se je že začelo postavljati vprašanje, kaj še je treba dati mladim sedaj, ko je vojne konec. Zapovrstjo so se ustanovljale: Mladinska knjiga, zadruga Elan (iz katere se je kasneje razvila današnja tovarna Elan), ustanavljala pa so se tudi, drugo za drugim, športna društva. Vrsta dejavnosti skratka, poleg šole in študija. Tako je bila na primer zadruga Elan del mladinske organizacije.«

Bila so leta zagona, leta graditve in skromnosti. Za vsako novo stvar je bilo treba pridne roke in organizatorje. Niko Belopavlovič je bil med slednjimi. Sredstev za vrsto novih mladinskih dejavnosti ni bilo, zato je bilo treba iskati nove poti in si izmišljati nove in nove akcije. Tako je tisti čas v Sloveniji nenavadno dobro uspevala akcija zbiranja starega železa, bakra in drugih kovinskih odpadnih izdelkov. »Neverjetne količine smo zbrali in si tako pridobili sredstva za nadaljnjo organizacijo delovnih brigad in drugo mladinsko dejavnost. Celotako pridni so bili nekateri mladinci, tako zagnani, da so izmikali bakrene pepelnike in jih dodajali zbranim predmetom.«

Uspešna organizacija omenjenih akcij v Sloveniji je odmevala vse do Beograda in Nika Belopavloviča so kaj kmalu poklicali v glavno mesto. Vmes je bil krajši čas v Mariboru, kjer je tudi organiziral in sodeloval v vrsti mladinskih akcij: »Hitro sem se vključil v tamkajšnje delo, mladina je regulirala Pesnico, odstranjevala ruševine po Mariboru, ki so ostale še iz vojnih dni, hkrati pa smo delovali tudi na športnem področju. Aktiven je postal aeroklub, avtomoto društvo je zaživelelo, zlasti pa nam je uspelo, da so številni mladinci, ki so se bili vrnili iz partizanov in taborišč, odšli naprej v šole.«

V Beogradu je Niko Belopavlovič deloval nekaj časa v oddelku za finance USAOJ, bil po nekaj mesecih poslan v dveletno višjo vojnopolitično šolo Djure Djakovića ter se vrnil v Slovenijo in svojo rodno Belo krajino, kjer je bil še kako dobrodošel pri obnovi in načrtovanju razvoja izsušenega in izmučenega partizanskega osvobojenega ozemlja. Pri delu v upravi CK ZKJ v Beogradu, kjer je bil nekaj časa instruktor organizacije, se je v organiziraju številnih akcij še bolj izuril, hkrati pa je pri tem delu dobera spoznal vse republike in pokrajine v Jugoslaviji in premnoga jugoslovanska mesta. »Vse naše rudnike sem spoznal tisti čas, dobera sem se seznanil z vprašanji odkupov, z izvozom lesa...« Spoznaval je navade in hude naloge, s katerimi so se spopadali v različnih okoljih in hudih časih informbiroja. Poznal je vprašanja ustanavljanja zadrug, poznal podobe skrite revščine po bosanskih krajih in drugod, ostanke primitivizma, ki jih sam konec vojne še ni mogel odpraviti.

»Dobil sem popolnejšo podobo začetkov ustvarjanja naše nove Jugoslavije, in sem si tako lahko ustvaril dokaj realno podobo o tem, kje smo.«

To široko poznavanje razmer mu je zelo koristilo, ko se je vrnil v Belo krajino, kjer je bilo skoraj iz nič treba toliko postoriti. »Bilo je dosti težje, kot so mi pravili in kot sem sam pričakoval v začetku. Štiriindvajset tisoč prebivalcev je vse do 1951. leta živelo na karte, imeli smo okoli sedemsto partizanskih otrok brez staršev, le malokdo je bil zaposlen. V metliški občini je bilo komaj nekaj večjih delavnic. Domačih kadrov ni bilo, programi

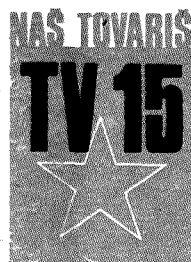
razvoja so bili skromni...« Skupaj s svojimi rojaki je bil prvo bitko za dvig življenjske ravni v Beli krajini; spominjač se predvojne bede in težke mladosti je s sotovariši storil vse, kar je bilo tisti čas mogoče, da bi mladina odhajala v šole in seveda z njimi tudi otroci padlih borcev. »Danes je med njimi cela vrsta strokovnjakov iz različnih področij. To je vsekakor tudi zasluga ZZB NOV, ki je imela izreden posluš za te mladince in jim je zagotovila študijske stipendije...« Je že tako, da organizatorje bolj potrebujemo povsod tam, kjer zaškripa, in manj tam, kjer vse »gladko teče«. Tako so Nika Belopavloviča po slabih treh letih poklicali na novo delovno mesto v Novo mesto, od tam pa v Ljubljano, kjer se je ukvarjal s turizmom v povojih, bil vrsto let direktor časopisne hiše Delo, kjer je še danes, čeprav je že v pokoju, svetovalec sedanjega direktorja in njegova izkušena beseda še vedno koristi reševanju številnih novih nalog.

Njegovo ime pa ni povezano le z omenjenimi nalogami, vsakdo, ki je kdajkoli slišal za prizadevno delo planiškega odbora (za ureditev smučarske skakalnice v Planici in vrsto organizacijskih opravil ob tem), ve, da je to delo tesno povezano tudi z imenom Nika Belopavloviča. Takih primerov je še več, eden zadnjih pa je dom vojaških invalidov v Strunjanu, pri katerega gradnji je bil Niko Belopavlovič kot predsednik gradbenega odbora nepogrešljiv.

Znati organizirati, biti gibčen in iznajdljiv, poiskati rešitve tudi v težavnem položaju in ne odnehati, je odlika dobrega organizatorja. Kaj pa je za to še potrebno? »Za različne akcije je potrebno izbirati različne ljudi. Treba je vedeti, kaj komu »leži«. Glejte na primer Planico. Zbrali smo se ljudje, ki nas k temu delu ni nihče silil. Vsi smo tam prostovoljno, vendar presneto resno jemljemo svoje naloge, zlasti tisto mora veljati, kar se dogovorimo. Seveda tudi to še ni vse. Pri takem delu si človek pridobi mnogo prijateljev, to je za šport še zlasti značilno in seveda, mikavno. Kakor hitro pa človek razumeva svoje naloge po uradniško, birokratsko, vse kmalu zvedeni. Že pri tistih prvih povojnih akcijah zbiranja odpadnih kovin sem se marsikaj naučil. Prvo »lekcijo« v tej smeri pa sem dobil že štiriinštiridesetega pri partizanih. V osvobojeni Beli krajini je povsod primanjkovalo hrane. Vse je bilo izčrpano v letih vojne. Mladinci smo imeli svoj štab v neki zidnici. Takrat smo veliko nastopali s parolo »obdelati zemljo do zadnjega koščka«. Po nas je nekega dne obiskal tovariš Luka in opazil, da vinograd za zidnico ni okopan. Takoj nam je pokazal, kaj praktično pomeni pregovor, da je treba najprej pometati pred lastnim pragom... in že naslednji dan smo vinograd tako lepo okopali, da lastnica ni mogla verjeti lastnim očem.«

Nenehno je poln načrtov, nenehno nekaj snuje. Tovariši ga pogosto pokličejo k sodelovanju, kadar je kakšna naloga potrebna dobre organizacije. Tako, za preizkus smo ga na koncu vprašali, kaj bi bilo v Strunjanu, v domu vojaških invalidov treba še storiti, četudi je bil ravnokar zgrajen in ves obnovljen. Odgovor je imel takoj pri roki: »V naslednjih petih letih bi bilo dobro, če bi lahko začeli izkoriščati sončno energijo, saj so notranje instalacije že deloma prirejene za to. Treba bi bilo zgraditi tudi nekaj stanovanj za uslužbenice in tam imajo veliko možnosti za lastno vrtnarijo...« Neuničljivi mož, ta Niko Belopavlovič, ki ga leta komaj dohajajo in letošnjih okroglih šestdeset dobro skriva.

B. Ž. J.

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; MILENKO STRASEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektor-redaktor: KATJA HVALA; Tehnični urednik: SINE KOVIČ ml.; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprava: MILAN SENIČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 320-486

Uprava in naročniški oddelke: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana

Letna naročnina 300 din, za inozemstvo 340 din, posamezna številka v prosti prodaji 6 din

Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35